

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ADİL DÜNYA İNANCI İLE YABANCI DÜŞMANLIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE BELİRSİZLİĞE
TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜN ARACI ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve BAĞLAM

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Programı

MART, 2024

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ADİL DÜNYA İNANCI İLE YABANCI DÜŞMANLIĞI
ARASINDAKİ İLİŞKİDE BELİRSİZLİĞE
TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜN ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve BAĞLAM
(Y2012.270009)

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hande TASA

MART, 2024

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Adil Dünya İnancı ile Yabancı Düşmanlığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça 'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.
(03/03/2024)

Merve BAĞLAM

ÖNSÖZ

Öğrenmeyi ve doğru bilgiye ulaşmayı kendime rehber edindiğim, bilginin yolumu aydınlatması için araştırmaktan vazgeçmediğim bu hayat yolculuğumda, benimle beraber yürüyen, her anımda yanımda olan, benden desteğini esirgemeyen; ailem, arkadaşlarım ve değerli hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

Bu yolculukta dersine katıldığım ilk andan itibaren, enerjisine, bilgisine ve tecrübesine hayran kaldığım; bir danışman hocadan öte kaygılarımı anlayan ve üstesinden gelmem için bana cesaret veren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hande TASA'ya ayrıca çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Tez çalışmama kıymetli zamanlarını ayırıp, tez jürisinde yer alan değerli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Gökçe ÖZKILIÇCI ve Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN'a çok teşekkür ederim.

Bu çalışmanın veri toplama aşamasında katkıları olan, anketleri dolduran ve bize değerli zamanlarını ayıran tüm katılımcılara içten teşekkür ederim. Sizlerin desteği olmadan bu çalışmanın gerçekleşmesi mümkün olmazdı. Akademik hayatı sürdürmenin belli zorlukları olmakla birlikte, her koşulda tüm zorluklarda destekçim olan, tezin hazırlanma sürecindeki desteklerini ve teşviklerini esirgemeyen sevgili aileme ve sevgili Tolga DİK'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bu süreçte her daim yanımda olan, motivasyonumun düştüğü anlarda tüm sevecenliği ve enerjisiyle bana destek olan, sevgili arkadaşım Caner SARIBOĞA'ya; sevecenliği ve desteğiyle hep yanımda olan sevgili arkadaşım Zeynep BÜYÜKÇORAK KANAŞ ve burada ismini saymadığım tüm arkadaşlarıma ve hocalarıma çok teşekkür ederim. Sizin desteğiniz, her zorluğun üstesinden gelmemi yardımcı oldu ve bu çalışmanın tamamlanmasında büyük bir motivasyon kaynağı oldu. İyi ki varsınız.

Mart, 2024

Merve BAĞLAM

ADİL DÜNYA İNANCI İLE YABANCI DÜŞMANLIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİDE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜN ARACI ROLÜ

ÖZET

Bu çalışmada, bireylerin adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiler, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişki tarama modeli kullanılarak incelenmiştir. İstanbul ilinde ikamet eden 18-45 yaş arası genç yetişkin 390 kişi çalışmaya katılmıştır. Çalışma, demografik bilgilerin yanı sıra Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği, Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği, Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) kullanılarak yürütülmüştür. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre; yaş ile yabancı düşmanlığı arasında negatif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasında ise negatif yönde düşük güçte bir ilişki bulunmuştur. Kişisel adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün kısmi aracılık rolü olduğu görülmüştür. Genel adil dünya inancının kadın katılımcılarda erkeklere göre anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Yabancılarla komşuluk ve arkadaşlık deneyimi olan ve olmayan katılımcıların genel adil dünya inançları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır. Elde edilen bulguların gruplar arası ilişkiler bağlamında yapılacak olan araştırmalar için bir kaynak sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bu bulgular, belirsizliğe tahammülsüzlüğün adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayabileceğine dair önemli bir kaynak sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adil dünya inancı, Belirsizliğe tahammülsüzlük, Yabancı düşmanlığı

THE MEDIATING ROLE OF INTOLERANCE OF UNCERTAINTY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN BELIEF IN A JUST WORLD AND XENOPHOBIA

ABSTRACT

In this study, the relationships between individuals' belief in a just world, xenophobia, and intolerance of uncertainty were examined using the relational survey model, one of the quantitative research methods. A total of 390 young adults aged between 18 and 45 residing in Istanbul participated in the study. Along with demographic information, the General Belief in a Just World Scale, Personal Belief in a Just World Scale, Xenophobia (Zenophobia) Scale, and Intolerance of Uncertainty Scale (BTÖ-12) were used. According to the results of the correlation analysis, a negative, low-level, and statistically significant relationship was found between age and xenophobia. There was a positive, moderate-level, and statistically significant relationship between xenophobia and intolerance of uncertainty. A negative, weak relationship was found between personal belief in a just world and xenophobia. Moreover, a negative, low-level, and statistically significant relationship was observed between personal belief in a just world and intolerance of uncertainty. It was also observed that intolerance of uncertainty plays a partially mediating role in the relationship between personal belief in a just world and xenophobia. Furthermore, it was found that general belief in a just world was significantly higher in female participants compared to males. Participants with and without experience of living in proximity to and befriending foreigners showed statistically significant differences in their general belief in a just world. It is believed that the findings can provide a perspective for research on intergroup relationships.

These findings offer an important perspective on the potential mediating role of intolerance of uncertainty in the relationship between belief in a just world and xenophobia.

Keywords: Belief in a justworld, Intolerance of uncertainty, Xenophobia

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Problemi ve Amacı	3
B. Araştırmanın Hipotezleri	3
C. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri	4
D. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları	4
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
A. Adil Dünya İnancı.....	6
1. Adil Dünya İnancı Kuramı.....	6
2. Adil Dünya İnancının Çeşitleri	10
3. Hemen Gerçekleşen Adalet İnancı ve Nihai Adalet İnancı	11
4. Adil Dünya İnancının İşlevi.....	11
5. Adil Dünya İnancı ile İlgili Çalışmalar.....	12
B. Yabancı Düşmanlığı	14

1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Kavramına Genel Bakış.....	14
2. Yabancı Düşmanlığıyla İlgili Genel Tanımlar.....	15
3. Yabancı Düşmanlığı ile İlişkili Kavramlar	16
a. Yabancı Düşmanlığı ve Irkçılık.....	16
b. Yabancı Düşmanlığı ve Ön Yargı	19
c. Yabancı Düşmanlığı ve Nefret Söylemi	19
d. Yabancı Düşmanlığı ve Sosyal Temas	21
e. Yabancı Düşmanlığı ve Göç.....	23
4. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Kapsamında Yapılan Çalışmalar	24
C. Belirsizliğe Tahammülsüzlük	26
1. Belirsizlik Kavramı	26
2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kavramı ve Tarihçesi.....	27
3. Belirsizlik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlükle İlgili Yapılan Çalışmalar	29
III. YÖNTEM.....	31
A. Araştırma Modeli.....	31
B. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	31
C. Veri Toplama Araçları.....	33
1. Demografik Bilgi Formu.....	33
2. Adil Dünya İnancı Ölçeği	33
a. Genel Adil Dünya İnancını Ölçeği	33
b. Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği.....	34
3. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği.....	34
4. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12).....	34
IV. BULGULAR.....	35
A. Ölçek ve Alt Boyut Toplam Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	35

B. Genel Adil Dünya İnancı, Kişisel Adil Dünya İnancı, Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Arasındaki Korelasyonel İlişkiler.....	35
C. Regresyon Analiz Sonuçları	36
1. Aracılık Analizi.....	36
D. Fark Analizleri	38
V. TARTIŞMA	43
A. Değişkenler Arası Korelasyonlara İlişkin Analiz	45
B. Regresyon Analiz Sonuçları	49
1. Kişisel Adil Dünya İnancı ile Yabancı Düşmanlığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracılık Etkisi Analizleri	49
C. Fark Analiz Sonuçları	52
1. Cinsiyet	52
2. Eğitim.....	54
3. Maddi Durum.....	55
4. Komşuluk ve Arkadaşlık.....	56
VI. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	61
VII.KAYNAKÇA	64
EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	96

KISALTMALAR LİSTESİ

BTÖ : Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

SODEV : Sosyal Demokrasi Vakfı

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.	Araştırma Örneklemine Sosyodemografik Yapısı.....	31
Çizelge 2.	Araştırma Ölçek Toplam Puanları İçin Betimleyici İstatistiksel Çizelge	35
Çizelge 3.	Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	36
Çizelge 4.	Kişisel Adil Dünya İnancı ile Yabancı Düşmanlığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracılık Rolünün İncelenmesi	36
Çizelge 5.	Kişisel Adil Dünya İnancının Yabancı Düşmanlığı Üzerindeki Dolaylı Etkilerin İncelenmesi	38
Çizelge 6.	Cinsiyete Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	39
Çizelge 7.	Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	39
Çizelge 8.	Çalışma Durumuna Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	40
Çizelge 9.	Maddi Duruma Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	40

Çizelge 10. Yabancılarla Komşuluk Deneyimine Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	41
Çizelge 11. Yabancılarla Arkadaşlık Deneyimine Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi	42

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Kişisel Adil Dünya İncancının Yabancı Düşmanlığı Üzerindeki Dolaylı Etkisi.....	38
--	----

I. GİRİŞ

Çocukluğumuzdan bu yana, herkesin hak ettiği karşılığı aldığı, alınanın hak edildiği bir dünyada yaşadığımız mesajını içeren atasözleri ve deyimleri, sosyal ilişkilerimizde farkında olmadan sıklıkla kullanılmaktadır. Bu tür sözler arasında "Ne ekersen onu biçersin", "etme bulma dünyası", "hak yerini bulur" gibi ifadeler yer almaktadır (Kılınç ve Torun, 2010). Adalet, bireylerin zihnini meşgul eden en temel kavramlardandır. Kişiler, yaşadıkları, tanık oldukları veya duydukları birçok olayın ne derece adil olduğuna dair düşünce süreçleriyle ilgilenir, kararlar alır ve yargıda bulunurlar (Akgün, 2019).

Adalet, adil, adaletli, adil olan, adil olmayan, adaletsiz gibi kelimeler, sosyal alanı paylaşan ve kişinin varlığına etki eden önemli terimlerdir. Bu kavramlar, insanların kendi durumlarını ve diğerlerinin durumlarını algılama, değerlendirme ve yargılama süreçlerinde büyük bir etkide bulunmaktadır. Bu kapsamda, felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinler başta olmak üzere birçok disiplin, bu konuyu ele alarak derinlemesine inceleme çalışmaları yapmaktadır (Gül Topuz vd., 2017). Lerner (1977)'nin Adil Dünya İnancı Kuramına göre, bireyler çoğunlukla herkesin hak ettiğini yaşadığı, iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırıldığı adil bir dünya olduğuna inanma eğilimindedirler. Lerner, adil dünya inancının bir yanılsama olduğunu öne sürmüştür ve gerçek dünyanın bu kadar adil olmadığını, fakat bu inancın insanın kendini güvende hissetmesi için önemli olduğunu ifade etmiştir. Adil dünya inancı, kişilerin sosyal ve fiziksel çevrelerini adil, öngörülebilir ve kontrol edilebilir olduğuna dair kolaylaştırarak geleceğe güvenle bakmalarına ve uzun vadeli hedeflere ulaşmak için çabalamalarına imkan tanır. Kurama göre, masum kurbanlar, bireylerin adil dünya inancına karşı kuşku yaratır. Bu kuşkunu üstesinden gelebilmek ve inancı koruyabilmek için akılcı yollarla beraber kurbanı suçlama veya değersizleştirme gibi bilişsel çarpıtmalar da kullanılabilir. Fakat, kurbanı suçlamanın ciddi derecede toplumsal sonuçlara sebep olduğunu ifade etmektedir.

İnsanlar çoğunlukla tutarlı olanı bulma eğilimindedir ve tutarsız bilgileri, inançları ve düşünceleri tutarlı bir olana dönüştürmeye yönelirler. Bu eğilim, kişilerin bilişsel tutarlılık aradıklarını ve tutarsızlıkları çözme arzusuyla hareket ettiklerini gösterir. Yaşam, temelde belirsizlik üzerine kurulu bir deneyimdir. Her yönüyle, bireyler olarak kendimizle, diğer insanlarla, gelecekle ve evrenle ilgili çeşitli belirsizliklerle başa çıkmak zorundayız. İnsanlık, nesiller boyunca bu belirsizlikle mücadele etmek için çeşitli stratejiler geliştirmiştir (Kanık, 2021). Bu kapsamda bireylerin dünyanın adil ve dengeli, hak ettiklerini buldukları bir yer olduğuna dair inançları, onları belirsizlikten sakınır (Lerner ve Miller, 1978). Farklı zamanlarda global olarak oluşan krizler ve belirsizlik unsurları, ülkelerde devamlı olarak bir dönüşüm sürecine sebep olmaktadır. Bu durumlar, oluşan değişimlerle beraber ülkelerde sosyal, ekonomik ve politik konularda önemli değişikliklere temel hazırlamaktadır (Bircan, 2020).

Son yıllarda yaşanan Suriye'deki siyasi belirsizlik, Türkiye'deki Suriyelilerin toplumdaki yeri git gide önemli bir durum haline almaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de yaşayan Suriyeli bireylerin yanı sıra diğer ülkelerden gelen ve turistik, sağlık, ikamet, çalışma gibi sebeplerle Türkiye'de olan yabancılar da yer almaktadır. Göç edenler ve göçe maruz kalan toplumların, ulaşılan bölgedeki uyum ve entegrasyon süreci en temel ve önemli unsurlarındandır (Arslan Elnasharty ve Sığırı, 2022).

Yabancı düşmanlığı, günümüzde Avrupa Birliği ülkeleri toplumlarında giderek artan temel bir sorun alanı haline gelmiştir. Etnik, dini, ırksal vb. özellikleri nedeniyle yabancı olarak algılanan kişiye yönelik korku temelli hoşnutsuzluk ve düşmanlık duygularını belirtmek için kullanılan Zenofobi kavramı, günümüzde ırkçılığın kültürel bağlamdaki yansımasıdır (Saraçlı, 2019). Yabancı düşmanlığı, vatandaş olmayan gruplara yabancı uyrukları kapsama olarak olumsuz algı ve uygulamaların sebep olduğu ayrımcılıktır. Bu olumsuz tutum, tüm göçmen, mülteci ve sığınmacı kategorilerini etki etmektedir. Yabancılar, kültürel, ırksal ve etnik yapıları, sosyal statüleri ve göçmen statüleri kapsamında farklı derecelerde düşmanca tutum ve davranışlara maruz kalabilmektedirler. Yabancı düşmanlığı, yalnızca bir tutumla ilgili bir durum değildir; çoğunlukla göçmen gruplara yönelik düşmanca ve olumsuz algılar, ayrımcı eylemler ve kötü muamele ile birlikte kendini göstermektedir.

Yabancıları hedef alan şiddet eylemleri, saldırganlık ve vahşet, yabancı düşmanlığının aşırı şekilleri olarak ifade edilmektedir (Crushand Ramachandran, 2009).

Yabancılar arasında toplumsal adaptasyonda güçlük yaşayan ve psikolojik sorunları daha çok tecrübe edinen kişilere yönelik bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmektedir; fakat, bu tür araştırmaların daha düzenli bir kapsamda yapılması gerekmektedir (Ergün, 2020).

Bu çalışma, Adil dünya inancı çerçevesinde, yabancılaraya yönelik olumsuz inançların ve Türkiye'deki yabancı nüfus artışının neden olduğu belirsizliklerin artmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Araştırmanın odak noktası, belirsizliğe tahammülsüzlüğün adil dünya inancı ve yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkideki rolünü incelemektir. Bu bağlamda, çalışma adil dünya inancı ve yabancılaraya yönelik düşmanlık kapsamında belirsizliğe tahammülsüzlüğünün aracı rolünü araştırmayı amaçlamaktadır.

A. Araştırmanın Problemi ve Amacı

Bu çalışmanın amacı, kişilerin adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkilerinin olup olmadığını ve bir ilişki varsa, bu ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolünün olup olmadığını incelemektir. Bu çalışma sonrasında elde edilen bulguların gruplar arası ilişkiler bağlamında yapılacak olan araştırmalar için bir perspektif sağlayabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın sağlıklı bir toplum için ayrıca kamusal ya da özel kurum ve kuruluşlarda yabancı düşmanlığına yönelik tutum ve inançların önlenbilmesini desteklemesine kaynak sağlaması amaçlanmaktadır.

B. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Yabancı düşmanlığı ile adil dünya inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide, belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü vardır.

H4: Yabancılarla temasa geçen kişilerin, temasa geçmeyenlere göre yabancı düşmanlığı farklılaşmaktadır.

C. Araştırmanın Önemi ve Özgün Değeri

Bu araştırmanın konusunu belirleme sürecinde toplum bilimleri ve beşeri bilimleri alanlarına giren ve bu alanda çalışmakta olan meslek elemanlarının da ilgisini çeken "adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı, belirsizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük" konusunda karar kılınmıştır. Dünyada ve ülkemizde geçmişte var olan ve günümüzde de önemli bir sorun olan adil dünya inancı ve yabancı düşmanlığı konusu ile belirsizlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük konusu arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla yapılan bu çalışma; psikoloji alanı için de önem taşımaktadır. Günümüzde ve gelecekte sağlıklı bir toplum için kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda yabancı düşmanlığı konusunda bilgi, düşünce ve tutumların psikolojik açıdan ele alınması ve bu konularla ilgili sorunlara yönelik koruyucu-önleyici çalışmaların yapılması açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın sınırlılıkları kapsamında yapılan literatür taramasında, çalışmanın değişkenlerinin bir arada bulunduğu bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu da çalışmanın özgünlüğünü ortaya koyan unsurlardan biridir.

D. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Bu tez kapsamında yapılan araştırmaya katılım sağlayan katılımcıların ölçekleri kendilerine en uygun cevapları belirleyerek yanıtladıkları varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve yöntemlerin geçerliliği, güvenilirliği ve amaçlarına uygunluğu kabul edilmiştir. Bu araştırma, İstanbul ilinde yaşayan genç yetişkin bireyleri hedef almaktadır. Bireylere gönüllülük esasına dayalı olarak, uygulanacak anket/form ölçekleri "Google Forms" uygulaması üzerinden erişilmiştir. Türkiye'deki genç yetişkin nüfusunun tamamını araştırmaya dahil etmenin mümkün olmaması sebebiyle, araştırma İstanbul ilinde yaşayan bireylerle sınırlı kalmıştır.

Araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri; kullanılan yöntemler ve tekniklerle sınırlı olmasıdır. Araştırmanın sonuçları, veri toplama araçlarıyla

sınırlıdır ve konu, araştırmacının ulaşabildiği kaynaklardan elde ettiği verilerle sınırlıdır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Adil Dünya İnancı

1. Adil Dünya İnancı Kuramı

Adalet, bireysel ve toplumsal olarak çok önemli bir unsurdur (Sayan Karahan, 2021). Bireylerin adalete karşı algıları, barındırdıkları adil dünya inancı seviyesi ile bağlantılıdır. Bu kapsamda, adil dünya inancının, kişinin adalete karşı algılarında olası durumu yansıtan bir unsur olduğu söylenebilir (Töremen ve Tan, 2010). Adil dünya inancı, kişilerin başlarına gelen olayları hak ettiklerine ve hak ettiklerini bulduklarına inandıkları bir terimdir (Sayan Karahan, 2021). Lerner'in 1965'te geliştirmiş olduğu adil dünya inancı teorisine göre, kişiler genellikle dünyada herkesin hak ettiği bir biçimde yaşadığına, iyilik yapanların ödüllendirildiği ve kötülük yapanların cezalandırıldığı adil bir yer olduğuna inanmaya eğilimlidir (Lerner, 1980). Başka bir ifadeyle adil dünya inancı teorisi, kişilerin kendi kaderleri ve hak ettikleri yönelik direkt kontrol sahibi olduklarına inanmalarına atıf yapan hipotezi belirtir (Murray vd., 2005)

İnsanlar, güvenli ve öngörülebilir bir hayat yaşamak ve dünyanın adil bir yer olduğuna inanmak isterler. Adil dünya inancı kuramı, bireylerin yaşadıkları ya da başlarına gelen olayların, onların hak ettiği bir eğilim üzerine kurulduğu, düşüncesine dayanmaktadır (Lerner, 1965). Bunun temelinde yatan inanç, kişinin dünyayı adil algılama konusundaki eğilimidir. Dünyanın adil bir yer olduğuna inanmak, insanın yaşamını güvenli ve istikrarlı bir düzen üzerine kurabilmesine olanak tanır (Furnham ve Procter, 1989). Adil dünya inancının varlığı, iyi davranışların ödüllendirilmesi ve kötü davranışların cezalandırılması, kişilerin maruz kaldığı zorlukları hak ettiğine inanmayı sağlar (Lerner vd., 1976).

İnsanlar çoğunlukla tutarlı olanı bulma eğilimindedir ve tutarsız bilgileri, inançları ve düşünceleri tutarlı bir olana dönüştürmeye yönelirler. Bu eğilim, kişilerin bilişsel tutarlılık aradıklarını ve tutarsızlıkları çözme arzusuyla hareket ettiklerini gösterir (Kanık, 2021). Bu kapsamda bireyler, kaderlerinin ve

şanslarının kendi tutum, eylem ve karakterlerine bağlı olduğuna inanmak isterler. Adil dünya inancı da, aslında yanlış bir algı olmasına rağmen güdüsel olarak savunulan temel bir yanılsamadır. Günlük hayatta birçok adaletsizliğe tanık olmalarına rağmen, bireyler hala dünyanın adil bir yer olduğuna inanmak isterler (Lerner, 1980).

Adil dünya inancı, dünyanın adil bir yer olduğu ve kişilerin hak ettikleri şeyleri yaşadıkları hipotezi temelinde yapılanmıştır. İnsanlar, iyilik yapanların ödüllendirildiği, kötülük yapanların cezalandırıldığı ve neticesinde herkesin hak ettiğini bulduğu adil bir dünya görüşüne doğru yönlendirilmektedir. Bireyler, çaba gösteren veya olumlu davranışlar sergileyenlerin bu davranışları sonucunda ödüllendirileceğine, aksine tembel veya günahkar olanların ise cezalandırılacağına inanma eğilimindedirler (Kılınç ve Torun 2011). Bu kapsamda adil dünya inancı kuramı, adaleti değerlendirici ve duygusal bileşenleri içeren bir yargı olarak ele almaktadır. Kuram, bireylerin genellikle çevrelerinde hak ettikleri bir düzenin ve adil bir ortamın var olduğuna inanma ihtiyacı duyduklarını belirtmektedir (Lerner ve Miller, 1978).

Hafer'a (2000) göre, adil dünya inancı, bireylerin amaçları ve planları için motivasyon sağlayarak, çabaların ve gerçekleştirilen yatırımların pozitif yönde sonuçlar doğuracağı beklentisini desteklemektedir. Bu inanç, dünyanın adil bir yer olduğu düşüncesini taşıyan kişilerin, hak ettikleri biçimde muamele göreceğine ve haksızlığa maruz kalmayacaklarına dair bir güvence sağlar. Bu güven duygusu, bireylerin çevrelerini aktif olarak şekillendirmelerine olanak tanır. Adil dünya inancı ayrıca, kişilerin ileriye yönelik algılarında güven duygusunun artmasına neden olmaktadır (Coşgun, 2010; Çakır ve Şen, 2012; Giray, 2009; Gökler Danışman ve Berberoğlu, 2016; Otto ve Dalbert, 2005; Öcel ve Aydın, 2010).

Çeşitli kültürlerde dünyanın adil bir yer olduğu belirtilmektedir (Uğur ve Akgün 2015). İlk eğitim ve öğretim alanı olan ailede ve sosyalleşme serüveninde, bireyin etrafından aldığı ya da algıladığı mesajlar ve kitle iletişim araçları ile kültür sebebiyle adil dünya inancı unsuru yapılanmaktadır (Sayan Karahan, 2021). Ailenin, bireyi yetiştirme tarzının ve adil bir aile ortamının bireyin kişisel adil dünya inancını etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca, çatışmalı bir aile biçiminin bireysel ve genel adil dünya inancını azalttığı yönünde ifadeler vardır. Uyumlu

bir aile ortamında yetişmenin, çatışma ve manipülasyon olmadığı takdirde, bireyin güven duygusunu güçlendirerek adil bir dünyaya olan inancını pekiştirdiği vurgulanmaktadır (Erdem Çevikbaş, 2018). Adil dünya inancı, ergenlik dönemiyle beraber bilişsel gelişimin tamamlanmasıyla kişisel ve genel adil dünya inançları olarak iki temel kategoriye yer almaktadır (Dalbert ve Stoeber, 2006). Kişisel adil dünya inancı, kişinin dünyanın kendisine yönelik adil olduğu inancına kapsamında yer alırken, genel adil dünya inancı ise dünyanın diğer bireylere adil olduğu inancını kapsar (Lipkusa vd., 1996). Kişisel ve genel adil dünya inancı, kişilerin diğer bireylere karşı algılarına, yaşadıkları durumlara bakış açılarını ve yaklaşma biçimlerini, gösterdikleri tepkileri, ileriye dönük hedeflerini önemli derecede etkileyebilir (Kılınç ve Torun, 2011).

Kuram, kişilerin inançlarıyla ya da düşünceleriyle çelişen bir durumla karşılaştıklarında, bu tutarsızlığı gidermek amacıyla davranışlarını veya inançlarını değiştirme, ya da var olan tutumlarını destekleyecek yeni unsurlar bulma eğiliminde olduklarını ortaya koyar. Adil dünya inancı perspektifinde değerlendirildiğinde, insanlar genellikle kötülük yaptıklarında buna karşılık kötülük görecekları inancına sahiptirler (Festinger, 1957). Eğer iyi insanların da başına kötülük geliyorsa, bu durum "kötülük eşittir kötülük" inancına karşı gelir. Bu tutarsızlığı gidermek için, bireyler mevcut inançlarını destekleyecek yeni düşünceler ekleyebilirler. Örneğin, bir kişinin maruz kaldığı kötülük için, "kesin bir şey yapmış olmalı ki bu olay başına geldi" gibi düşünebilirler. Böylelikle, çelişki azaltılarak zihinsel denge korunmuş olur (Kanık, 2021).

Lerner (1965), Adil Dünya İnancı Kuramını test etmek amacıyla yaptığı ilk deneysel çalışmalardan birinde, üniversite öğrencilerini kapsayan ve birlikte anagram çözme (kelime türetme) görevi verilen iki kişiyi değerlendirmeleri için gözlemlemiştir. Deneyde, gerçek katılımcılar deneyi izlediklerini düşünen üniversite öğrencileridir. Araştırma çalışmasının bütçesinin kısıtlı olduğu belirtilerek, katılımcılardan ikisine birden para ödülü verilemeyeceği, bunun yerine deneyin sonunda ödülün kura ile sadece bir kişiye verileceği bilgisi verilmiştir. Deneyin ortasında, katılımcıların performanslarından bağımsız olarak, kura ile bir kişinin ödüllendirileceği bilgisi tekrar verilmiştir. Deneyin sonunda, birlikte çalışan ve kura ile ödüllendirilen kişinin, diğerine hiçbir şey verilmemesi durumunda, para alanın daha üretken olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir.

Paranın verilmesinin ardından, katılımcılar, birinin iyi kaderi hak ettiğini, diğerinin ise kötü kaderi hak ettiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Lerner (1965), bireylerin aktörün tamamen şans eseri ödüllendirildiğini bildikleri durumlarda da, olayları anlamlandırırken gözlemlenen durumu değil, olayın sonucunu dikkate aldıklarını belirtmiştir.

Bu inancın temelinde yer alan, sadece kültürel unsurlardan oluşan bir algı gibi görünse de, araştırmacılar, insan beyninin pozitif olayları tutarlı bir biçimde bir araya getirme yöneliminde olduğu kadar negatif olayları da bir araya getirme eğiliminde olduğunu ifade etmektedirler (Heider, 1958; Lerner, 1980). Bu yönelim, nörogörüntüleme çalışmalarıyla da desteklenmiştir (Kitayama vd., 2013; Van Veen vd., 2009).

Bireyler, yaşadıkları, tanıklık ettikleri veya duydukları birçok olayın adilliği hakkında düşünce geliştirir, kararlar alır ve yargılarda bulunurlar (Akgün, 2019). Birçok kültür, dünyanın adil bir yer olduğunu belirten önemli unsurları içinde bulundurur. Çocuklara genellikle dünyanın adil bir yer olduğu öğretilir, evde ve okulda anlatılan erdem hikayeleri ise iyi ahlakın ödüllendirildiğini ve yanlış davranışların cezalandırıldığını vurgular. Örneğin, "Ağustos Böceği ve Karınca" hikayesinde çalışkan karınca ödüllendirilirken, tembel ağustos böceği cezalandırılmaktadır. Hikayelerde kahramanlar hak ettikleri mutluluğa ulaşırken, kötüler cezalarını bulurlar (Lerner, 1980). Dini kitaplar, doğruluğun zafer kazanacağına ve günahkârların cezalandırılacağına dair pek çok örnek barındırmaktadır. Adil ödüllerin anında ortaya çıkmayabileceği, ancak eninde sonunda kaçınılmaz olduğu öğretisini savunan dinler, adil dünya inancını desteklemektedir (Rubin ve Peplau 1975).

Adil dünya inancını açıkça görülebildiği birçok örnek vardır. Örneğin, inler iyiliğin ödüllendirileceğini ve kötülüğün cezalandırılacağını açık bir biçimde belirtir (Lerner, 1980). Aynı zamanda kültürel normlar da bu inancı destekleyen nitelikler barındırmaktadır. "Etme bulma dünyası" ve "Herkes ektiğini biçer" gibi atasözleri ve deyimler, adil dünya inancına vurgu yapan örnekler arasında bulunmaktadır (Dik, 2010).

Adil dünya inancının üç temel işlevinden değinilebilir: Kişinin kendi kendine adil davranmasını sağlamak, diğerlerinin ona adil davranacağı inancını

benimseyerek uzun süreli hedefler belirleyebilmesi ve adaletsizliğe maruz kaldığında bu durumla baş edebilmesi (Correia, Kamble ve Dalbert, 2009).

2. Adil Dünya İnancının Çeşitleri

Bu çalışmada adil dünya inancının genel ve kişisel adil dünya inancı ayrımına değinilmektedir. Kişisel adil dünya inancı, bireyin kendi yaşadığı olayları ne kadar adil algıladığına odaklanmaktadır. Bu kapsamda, çıkarımlar çoğunlukla bireyin kendi kaderiyle bağlantılıdır. Diğer bir açıdan bakıldığında ise genel adil dünya inancı, kişinin dışındaki insanların yaşadıkları olayları adil algılama eğilimini ifade eder. Bu durumda, kurbanı suçlama ve sorumluluğu kurbanın üzerine yükleme, adil dünya inancının genel boyutunu göstermektedir (Dalbert, 1999). Lipkus ve diğerleri (1996), adil dünya inancını Dalbert gibi kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı olmak üzere ikiye ayırmıştır.

Kişisel adil dünya inancı, "dünya bana ne kadar adil?" sorusunun cevabını verirken, genel adil dünya inancı ise "dünya ne kadar adil?" sorusunun cevabını belirlemektedir (Kılınç ve Torun, 2011). Kişiler, ne yaptıklarına veya başlarına gelen bir durumu hak edip etmediklerine kişisel adil dünya inançlarıyla değerlendirirler ve bireysel iyi hissetme durumu daha çok kişisel adil dünya inancıyla etkileşim halindedir (Alves ve Correia, 2010). Asıl olarak, kişiler dünyanın adil bir yer olduğu inancını yararlarına yönelik korumayı devam ettirmek isterler ve neticeleri bağlamında benliklerine yönelik pozitif durumları hakları olarak algılamak, diğerlerine yönelik benzer olayların haksızlık olduğunu düşünebilirler (Nebioğlu, 2015).

Adil dünya inancı, unsularına ve amacına bağlı olarak çeşitli şekilde kategorize edilmektedir. Örneğin; bir an önce oluşan adil dünya inancı, henüz gelişen bir olayı adil algılama yönelimine denk gelmektedir. Bu inanç bağlamında bireylerin başlarına gelen olumsuz durumları geçmişteki hatalarına bağlamalarına sebep olmaktadır (Maes, 1998). Diğer bir yandan nihai adil dünya inancı ise, bireylerin yaşadıkları olumsuz durumların ileride muhakkak olumlu bir sonuca varacağına yönelik inançlarıdır (Lerner, 1997). Farklı kültürlerde inanılan "ilahi adalet" teriminin adil dünya inancının bu çeşidiyle ilişkili olduğu belirtilebilir. Birey hatalıysa, yaşadığı olayın hesabını er ya da geç verecektir. Benzer biçimde birey eğer masumsa, yaşadığı bu durum bağlamında adalet er ya da geç yerini

bulacaktır. Dolayısıyla kişilerin ileriye yönelik umutlarının devam ettiği belirtilebilir (Kanık, 2021).

3. Hemen Gerçekleşen Adalet İnancı ve Nihai Adalet İnancı

Maruz kalınan durumu adil algılama yönelimi, ödül veya cezayı bir önceki duruma atfetme ile bağlantılıdır. Bu, hemen gerçekleşen adalet inancı şeklinde ifade edilmektedir. Yaşanan adaletsizliklerin bir sonraki durumlar neticesinde tekrarlanmayacağına dair olan inanç, nihai adalet inancı olarak adlandırılır. İlk olayda, her neticede (ödül ya da ceza olsa da) adaletin olduğuna yönelik inanılırken, ikinci olaylarda er ya da geç belki diğer dünyada adaletin bulunacağına inanılmaktadır. Ancak ilk olay kurbanı suçlamaya, küçümsemeye ve aşağılamaya yöneliktir ve geçmişe odaklanmaktadır. Fakat nihai adalet inancı geleceğe yönelik odaklanmaktadır. Dolayısıyla, bir durum neticesinde, kurbanı değersizleştirme ve suçlamayla sorumluluğu kurbanı atfetme, hemen yerini bulan adalet inancında daha güçlüdür. Öte yandan yapılan bir araştırmada, nihai adalet inancının, bireylerin iyi hal durumlarıyla ve psikolojik iyi olma hali ile hemen gelişen adalet inancına kıyasla daha fazla ilişkili olduğundan bahsedilebilir (Maes ve Kals, 2002). Başka bir araştırma kapsamında ise hemen gelişen adil dünya inancının etki alanı incelenmiş ve bu bağlamda bir trafik kazası yaşayan erkeklerin, eşlerine bu durumu bildirmesi neticesinde, eşlerinin bu olaya kaza yaşayan erkeklerin geçmişteki hayatlarına ve ahlaklarına yönelttiklerinden bahsedilmiştir. Sonuç olarak, yaşamın içindeki yargılamalarda, sezgisel ve otomatik şekilde hemen gelişen adalet inancının ilişkisi gösterilmektedir (Callan, Sutton ve Dovale, 2010).

4. Adil Dünya İnancının İşlevi

Lerner, bireylerin adaletsizliğe maruz kaldıklarında bu durum ile baş etme yöntemleri geliştirdiğini ve bunları; acıyı azaltmak ve durumu "normal" hale getirmek, adaletsizlik unsurlarını gidermek, kurbanı yabancılaştırmak ve küçümsemek, kurbanın acısını hak ettiği bir durum olarak algılamak şeklinde ortaya koymuştur (aktaran Lupfer, Doan ve Houston, 1998). Ayrıca, yapılan araştırmalarda, adil dünya inancı çok olan bireylerin adaletsiz bir duruma maruz kaldıklarında daha çok problem yaşayacakları ve bu tür yöntemlere daha çok ihtiyaçları olabileceği ifade edilmiştir (Lupfer, Doan ve Houston, 1998).

5. Adil Dünya İnancı ile İlgili Çalışmalar

Literatürde bulunan sonuçlar kapsamında da, kişisel ve genel adil dünya inancı arasında belirgin ayrışmalar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, kişisel adil dünya inancı yüksek olan bireylerin daha az saldırganlık sergilediği (Bègue ve Muller, 2006), daha az olumsuz duygu durumu olduğu (Alves vd., 2018) ve zorbalığa maruz kalan kurbanları daha fazla savunduğu görölmüştür. Bu kapsamda, bireyin kişisel adil dünya inancının, genel davranış ve duygu durumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Correia ve Dalbert, 2008).

Adil dünya inancı; son dönemlerde ruh sağlığı, adli psikoloji, endüstri-örgüt başta gibi birçok alanlarda gelişen ve çalışılan bir terimdir. Literatürde adil dünya inancı teriminin kişisel, kişiler arası ilişkiler ve sosyal bağlamda yapı, süreç, etki ve neticeleri kapsamında çalışmalara devam edilmektedir (Sayan Karahan, 2021). Uğur ve Akgün (2015) yapmış oldukları çalışmada adil dünya inancının, bireyleri fiziksel ve sosyal bağlamda durağan ve düzenli algıya sahip olmalarına temel hazırlamakta ve bu nedenle psikolojik sağlığa olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, adil dünya inancı insana önemli uyum özellikleri sağlar ve kişi bu inancı korumaya eğilim gösterir. Adil dünya inancının seviyesi kişiden kişiye farklılık göstermektedir (Rubin ve Peplau, 1975).

Öcel ve Aydın (2010)'a göre; adil dünya inancı yüksek ve düşük düzeyde olan kişilerin yapılarının odak noktası olan bir bağlamda, bu inancın çalışanların örgütsel hayatın çeşitli durumlarına yönelik algılarını, tutumlarını ve eylemlerini doğrudan ya da dolaylı şekilde önemli ölçüde etkileyebileceği görölmektedir. Dolayısıyla, bazı çalışmalar adil dünya inancının çalışanların bölüşümsel adalet inançlarını önemli derecede etkilediğini ortaya koymaktadır (Hsin, 2008). Ayrıca, adil dünya inancı yüksek olan bireylerin daha düşük düzeyde tükenmişlik ve duyarsızlaşma eylemleri gerçekleştirdiği bulguları da mevcuttur (Otto ve Schmidt, 2007).

Adil dünya inancıyla ilgili geçmiş araştırmalar, bireylerin eylemleri ile karşılaştıkları sonuçlar arasında bir uyum bulunduğuna inanma yöneliminde olduklarını ortaya koymuştur. Ancak, kişiler bu inancı tehdit eden unsurlarla karşılaşılırsa veya tanık olurlarsa, gelecek hakkında belirsizlik hissi yaşayabilir

ve bireysel zayıflık duygularıyla başa çıkmak zorunda kalabilirler. Bu nedenle, bireylerin bu yanılsamalarını devam ettirebilmeleri için çaba ve netice arasında bir etkileşim bulunduğuna inanmak durumundadırlar. Adil dünya inancına sahip bireyler, adil olmayan negatif bir duruma maruz kaldıklarında, genellikle olayın kurbanını küçümseyip suçlama eğilimindedirler. Ayrıca, adil dünya inancı, insanların fiziksel engelli ve yoksul bireylere yönelik negatif tutum ve davranışlarını da açıklamaktadır. Bireyler çoğunlukla fiziksel engelliliği bir hata veya suçluluk belirtisi olarak algırlar. Örneğin, engelli bir çocuk, ebeveynlerin bir hatasının sonucu olarak algılanabilir. Araştırmalar, fiziksel olarak çekici olan bireylerin, çekici olmayan bireylerden daha duygusal, kibar ve iyi bir karakteri bulduklarına yönelik yaygın bir algı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu algı, güzelliğin bir ödül şeklinde hak edilmesi gerektiğini ima etmektedir (Goffman, 1963). Lerner (1971)'in çalışmasında, kadın ve erkeklerin, bir televizyonda yer alan görüntülere yönelik kurbanı değersizleştirme eyleminde buldukları ifade edilmektedir. Bu bağlamda yapılan başka bir çalışmaların bulguları, Lerner (1971)'in çalışmasını desteklemektedir. Benzer olarak, kişilerin adil dünya inançlarının yaşamlarını kolaylaştırması ve bunun zarar görmemesine olan arzuları da belirtilmiştir (Lerner ve Miller, 1978).

Politik düşünceler bağlamında kurbanları suçlama arasındaki ilişkiyi temel alan bir başka araştırmada, katı politik düşünceleri olan kişilerin tecavüz kurbanlarını suçlamaya ve değersizleştirmeye yönelik daha yatkın oldukları görülmektedir (Lambert ve Raichle, 2013). Nebioğlu (2015)'in çalışması bağlamında bireylerin politik yönelimleri sorulmuştur ve ulaşılan bulgular ışığında, bireylerin adil dünya inançlarının politik düşünceleri ile bağlantılı olabileceği ifade edilmektedir.

Kısa hikayelere yer verilen bir çalışmada, katılımcılara farklı durumları içeren ve adaletle ilgili fikirlerini ve düşüncelerini ölçmeyi hedefleyen 16 hikaye verilmiş ve çalışmaya katılanlardan bu hikayelere yönelik görüşleri istenmiştir. Hikayelerin incelenmesinin ardından bazı katılımcılar, hikayeleri değerlendirmeye yönelik detaylı sorular sormuş ve bu katılımcıların adil dünya inançlarının yüksek seviyede olduğu düşünülmektedir. Bu katılımcıların, stresi azaltmak adına kendi yaşamlarına dair bir açıklama bulmaya yöneldikleri düşünülmektedir. Araştırma bulguları kapsamında, yüksek düzeyde adil dünya

inancına sahip kişilerin durumlara yönelik daha çok açıklama girişiminde buldukları, durumları meşrulaştırmaya yöneldikleri ve olayların neticelerini Tanrı'ya veya kişilere atfetme girişiminde oldukları ifade saptanmıştır (Lupfer, Doan ve Houston, 1998). İki çalışmanın yer aldığı bir başka araştırmada, kişisel ve genel adil dünya inancına yüksek düzeyde sahip olan, kişilerin kurallara ve normlara yönelik yargılama ile olumlu yönlü bir etkileşimde bulunduğundan söz edilmektedir (Alves ve Correia, 2010).

B. Yabancı Düşmanlığı

1. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Kavramına Genel Bakış

Yabancı düşmanlığı (Zenofobi), kökenini Yunanca "phobia" kelimesinden, yani "korku," ile "xenos" kelimesinden, yani "yabancı" veya "misafir" anlamına gelen ifadelerden almaktadır. Bu bağlamda, Xenophobia terimi, temelde yabancılardan korkma anlamı taşımaktadır. Ancak çoğunlukla, bu terim, "yabancılardan nefret etme" düşüncesini belirtmek amacıyla da kullanılmaktadır (Smelser ve Baltes, 2001). Yabancı düşmanlığı (Zenofobi), geniş bir perspektifle, bireyin topluma veya etnik kimliğe yabancı olduğuna inandığı kişileri kabul etmeyen, onları ötekileştiren ve sıkça olumsuz bir biçimde etiketleyen veya değerlendiren tutumlar, düşünceler ve davranışlar kompleksi olarak açıklanabilir (Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference, 2001). Balkanoğlu (2018)'na göre yabancı düşmanlığı (Zenofobi); toplumsal birimlerde yerli olmayanlara karşı düşmanlığın tutumsal yönelimi, genellikle etnik köken, dil, kültür veya diğer farklılıklara dayalı ön yargı ve ayrımcılık biçiminde ortaya çıkan bir olgudur. Bir başka tanıma göre; zenofobi kavramı, göçmenlere, sığınmacılara ve yabancı olan bireylere yönelik toplumda ortaya çıkan duygu, inanç, tutum ve davranış bağlamında oluşan ön yargıları ifade etmektedir (Yakushko, 2009).

Tüm dünya ülkelerinde benzer veya farklı şekillerde etkileri görülebilen (Crush, J. ve Ramachandran, 2010) Yabancı düşmanlığı (Zenofobi) terimi; tarihsel olarak yabancılardan korkma anlamında kullanılırken, günümüzde tanımı önemli ölçüde evrim geçirmiştir. Yakın dönemde, terim artık bireylerin kendi grubunun veya kültürünün diğerlerinden üstün olduğu tutumuyla ilişkilendirilen davranış örüntülerini ifade etmektedir (Yakushko, 2009). Etnosentrizm olarak

nitelendirilen üstün ırk anlayışı da tarihsel süreç içerisinde çeşitli değişim süzgecinden geçmiştir (Demir, 2021).

2. Yabancı Düşmanlığıyla İlgili Genel Tanımlar

İnsan hakları ihlali olarak değerlendirilen yabancı düşmanlığı, "yabancı" veya "öteki" olarak tanımlanan kişi ya da gruplara yönelik bilinçli veya bilinçsiz korku, belirsizlik ve şüphe duygularını içermektedir. Bu olgu, birey, toplum veya ülke düzeyinde ortaya çıkabilmekte olup, yalnızca somut eylemlerde değil, aynı zamanda düşüncelerde de kendini göstermektedir. Yabancı düşmanlığının anlaşılması ve ele alınması, çeşitli sosyo-ekonomik ve politik bağlamlarla ilişkilendirilen varsayımlara dayalı bir açıklama ve sınırlama gerektirmektedir. Bu olgunun genellikle dini, ahlaki ve kültürel normların bir sonucu olarak ortaya çıkması, yabancı düşmanlığının kökenlerini anlamak açısından önemlidir. Tarihsel süreç içinde, ön yargıların, siyasi ideolojilerin ve benzeri hazır değer yargılarının etkisi altında şekillenmiş olan yabancı düşmanlığı, sürekli değişen bir evrim sürecine tabi tutulmuştur (Düğer, 2020). Yabancı düşmanlığı, bireyleri yalnızca belirli bir topluluğun, toplumun ya da ulusal kimliğin dışında oldukları algısına bağlı kabul etmemeyi, dışlamayı ve sürekli olarak kötüleştiren tutumları, inançları, ön yargıları ve davranışları içeren bir olgu şeklinde kabul edilmektedir (Crush ve Ramachandran, 2009).

Yabancı düşmanlığı, topluma veya milli kimliğe yabancı olduğunu algıladığı bireyleri kabul etmeyen, dışlayan ve sürekli olarak eleştiren, ön yargılar, tutumlar ve davranışlarla ifade edilen bir olgudur (Smelser ve Baltes, 2001). Bir yere aidiyet duyma kapsamında, ait olma terimiyle etkileşim içinde olan yabancı kavramı, sınırın dışında kalan, kendi kendisinden ve mülkiyet alanından ayrılarak içeri alınan kişi şeklinde ifade edilmektedir (Güngör, 2018). Bir başka ifadeyle, yabancı başka bir millete ait olan, başka bir devletin vatandaşı olan birey, ecnebi, belli bir yere ya da bireye ait olmayan, tanınmayan, bilinmeyen, aynı türden ya da çeşitten olmayan şekilde tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Başka bir tanımla, sosyal kimlik, kişinin ait olduğu grup bağlamında iltimas ve hoşgörü göstermesine sebep olurken; ait olmadığı gruba yönelik hoşgürsüzlüğün oluşmasına zemin oluşturmaktadır (Tajfel, 1982).

Kişi, toplum ve devletler seviyesinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde oluşan yabancı düşmanlığı gibi terimlerin veya olguların tanımlanmasında ve sınırlarının çizilmesinde tarihsel, sosyal-kültürel ve ekonomik unsurların ve normların etkisi olduğu görülmektedir. Fakat, yabancı düşmanlığı temel olarak her bireyin ve devletin insan algısıyla ilgili bir durumdur (Düğer, 2020). Bu terimin anlaşılabilmesi için genellikle karıştırılan ırkçılık teriminden farklı olduğunu bilmek önemlidir. Yabancı düşmanlığı, diğer bir grubun gruba yabancı olduğu düşüncesi çerçevesinde bir davranış sergilerken; ırkçılık, ten rengi, saç şekli, yüz yapısı gibi fiziksel özelliklere yönelik ayrımcılığı ortaya koyar. Irkçılık, yabancı düşmanlığının en aşırı seviyesi olarak ortaya çıkmaktadır (Smelser ve Baltus, 2001).

Irkçılık ile ilişkisi olan ve genellikle ırkçılığın yapılarından birini kapsayan yabancı düşmanlığı, “bireye yabancı olan bir başkasından veya gruplardan korkması ya da uzak kalması olarak ifade edilen, muğlak psikolojik bir terim” şeklinde ifade edilmektedir. Literatürdeki anlamı kapsamında, dilimize “yabancı düşmanlığı” (xenophobia) olarak geçen terim, yabancı olarak ifade edilen ‘xenos’ ve korku anlamına gelen ‘phobos’ gibi iki Yunanca kavramın bir araya gelmesinden yapılanmıştır. Master ve Le Roy, bu terimi, “*kültürü içinde barındıran bir ulusa özdeş kimlikle bağlantı kurularak yabancılara karşı duyulan güvensizlik, korku ve/veya nefretin ifadesi*” şeklinde ifade etmektedir. Bu bağlamda yabancılar milletin bütünlüğüne potansiyel tehdit olan farklı kültürlerin yapıları olarak düşünülmektedir (Yılmaz, 2008)

3. Yabancı Düşmanlığı ile İlişkili Kavramlar

a. Yabancı Düşmanlığı ve Irkçılık

İnsanlık tarihi süresince, belirli gruplar yalnızca kendi aidiyetleri nedeniyle dışlanmış, ayrımcılığa ve ırkçılığa maruz kalmıştır. Özellikle aydınlanma dönemi ve coğrafi keşiflerle birlikte, Avrupalılar yeni kıtalarda ve yerleşim noktalarında sömürgeleştirme ve sömürüyü geçerli kılma amacıyla ırkçı ideolojileri geliştirmişlerdir. 18. yüzyıldan itibaren bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılar, dünyada çeşitli insan gruplarının var olduğunu ileri sürmüş ve bazı grupların diğerlerine üstün olduğunu savunmuşlardır (Aktaş, 2019). Bireylerin ten renkleri başta olmak üzere farklı özelliklerine göre kategorize edilmesi

anlamında ırk terimi ve ırk sınıflamaları, tarih boyunca içinde sürekli değişime maruz kalmıştır. Irkçılık ve ayrımcılık ise, kişilerin bu kategorilerine göre ayrımcı, dışlayıcı ve insan haklarını korumayan yaklaşımlar şeklinde ifade edilebilir (Şahin Taşğın, 2020).

İnsanlara dair sınıflandırmaların ilki, M.Ö. 14. yüzyılda Antik Mısır'a kadar uzanmaktadır. Antik Mısır'da yaygın olan mezar çizimleri, zamanımızdaki sınıflandırmaların zeminini oluşturacak şekilde kişilerin fiziksel çeşitliliklerini ortaya koymuştur. Bu tasvirler, kuzeyde ve güneyde hayatını sürdüren kişileri açık bir şekilde ayırt edilebilir kılmıştır (Marks, 2008). Tarih boyunca yapısı farklılık göstermekle beraber, beyaz ırkların siyah ırklardan üstün olduğu görüşü kapsamında ortaya konulan ırkçı ideolojiler, her zaman sömürü, ayrımcılık ve ayrımcılığı haklı çıkarma gerekçesi olarak kullanılmıştır (Lavalette ve Penkhet, 2014).

Ayrımcılığın en uç seviyesi olan ırkçılık, çağımızın en önemli insan hakları problemlerinden biridir. Irkçılık, yaşamın her alanında ve her seviyede ortaya çıkan, bazen farkında olunan bazen de kişilerin farkında olmadığı pek çok biçimlerde görülebilen bir durumdur. Kişilere ırkçı şekilde yaklaşılması, temel insan hakları sözleşmeleriyle Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi düzeyinde yasaklanmıştır. Ülkemiz de bu sözleşmelere taraf konumundadır. Bu sözleşmelere taraf ülkelere, ayrımcılığın ve ırkçılığın önlenmesi için gerekli yasal ve idari önlemler alma yükümlülüğü verilmiştir (Şahin Taşğın, 2020). Ayrımcılık, kişileri sadece dış görünüşleriyle değil, aynı zamanda türdeşlerine yönelik belirli gerekçelerle yapılan ayırım kapsamında birçok farklı baskılar, sömürüler ve ötekileştirmeleri meşrulaştırma ve kurumsallaştırma eğilimindedir. Bu bağlamda, meşrulaştırma çabaları, ırkçılığın yayılmasına, çoğalmasına ve uygulanan ayrımcılığı kurumsallaştırarak meşrulaştırmayı hedeflemiştir (Giddens, 2008).

Irkçılık, bir çeşit kimliksel üstünlük algısını ifade ederek kişilerin diğer kültürlerden ve ırklardan olduğunu iddia ederek bunlar kapsamında bir çeşit hiyerarşi yapılandırır. Bu doğrultuda, bir aidiyet duygusunu harekete geçirerek güvenlik ve korunma ihtiyacını tatmin ederken yapılandığı hiyerarşik etkileşim ile sömürü, baskı ve hâkimiyeti geçerli kılma işlevi de görür. Bu bağlamda, sembolik bir biçimde düşman yapılandırma süreci şeklinde devam eden ırkçılık, ifade edilen kendinden farklı fiziksel ya da kültürel unsurlara sahip insan

gruplarından nefret etmenin ya da bunları küçümsemenin tanımlaması biçiminde ortaya çıkar (Aktaş, 2019). Irkçılık, belirli bir ırka mensup bireyleri farklı özelliklerle ifade edilerek, bu ırka ait insanları sözde özelliklere yönelik alt ya da üst konumlarda ayırt etme eylemidir. Bu ayrımcılık biçimi, ön yargılar ve yanlış inançlar kompleksiyle birlikte ortaya çıkar (Hoyt Jr, 2012).

Jones (1997), ırkçılığı; belirli biçimlerdeki klişelerin, ön yargıların ve ayrımcılığın koordine edilmiş ilişkisi şeklinde ifade edilmekte ve bunun üç temel unsuru olduğunu ortaya konulmaktadır. Buna göre, ırkçılık öncelikle, temel biyolojik farklılıkları gösterdiği varsayılan grup farklılıklara (klişeler) yönelik inançları kapsar. İkinci olarak, ırkçılık, kendi grubuna kıyasla iyi çeşitlendirilmiş olumsuz değerlendirmeler ve başka gruplara yönelik ön yargılar kapsamında duygular barındırır. Üçüncüsü, ırkçılık, grupların kişiler ve kurumlar kapsamında negatif inanç, tutum ve çıktıları haklı kılma veya haklı kılma kapsamında farklı (ayırımıcı) yaklaşımları gösterir. Son zamanlarda ırkçılık terimi, başlangıçtaki biçiminden daha farklı bağlamda ve biçim açısından evrim geçirmiştir. Irkçılık, hakimiyete sahip ana grubun üyeleri ile hükmedilen diğer grup üyeleri arasında kendini gösterir. Artık ırkçılık, daha çok baskı düzeni yapılandırma amacıyla kullanılan bir politika unsuru olarak değerlendirilmektedir (Sayın ve Candan, 2016).

Düşmanca tutum ve davranışlara maruz kalan yabancıların ya da grupların küçümsementinin küresel çapta gündelik hayatın bir unsuru olduğu ve zenofobik tutumların yeni görülmediği, ırkçı davranışlar ve zenofobik tutumlar bağlamında bir benzerlik olmamasına rağmen, zenofobinin problemleri bir duygu düşünce durumu olduğu ifade edilmiştir. Öte yandan, zenofobik ve ırkçı davranışların, toplumun yaklaşımında gizlenmiş dışlama şekillerinin zemininde zenofobinin yer aldığı belirtilmiştir (Hjerm, 1998). Yakushko (2009) yabancı düşmanlığını, göçmenlere ve yabancılara karşı duygusal, düşünsel ve eylemsel olarak bir ön yargısal tutum şekli olarak ifade ederken; McDonald ve Jacobs (2005) ise zenofobiyi, "yabancılardan derin bir şekilde hoşnutsuzluk" şeklinde yorumlamıştır. Master ve Le Roy (2000) çalışmasında, zenofobiyi "ulus-devlet" çerçevesinde tanımlamış ve zenofobik kişilerin ulus devletinin gelişmesinin, kendi kültürlerini koruduğuna dair inançlarını, ulus ve kültürün bir siyasi konum kapsamından korunacağına olan inanç, yabancı düşmanlığına dair düşünce, tutum

ve davranışların azalacağını, ancak ulus devletın egemenliği tehdit edilirse zenofobinin artış göstereceğini belirtmişlerdir.

b. Yabancı Düşmanlığı ve Ön Yargı

Ön yargı, terim anlamında da belirtildiği şekilde, "önceden yargıda" bulunma durumunu ifade eder. Dolayısıyla, kişinin eylemi değil, zihnindeki düşüncedir. Zihinsel düşünce, pozitif veya negatif olabilir. Kişiler genellikle ön yargıyı negatif bir kavram olarak algılasa da, bu terim olumlu ya da olumsuz şekilde olabilir (Erdoğan ve Vatandaş, 2020). Ön yargı, sosyal psikolojide önemli bir konuma sahip olan; kişisel, grupsal ve toplumsal boyutları olan bir terimdir. Ön yargının tanımı, kullanıldığı bağlama göre farklılık gösterebilmektedir. En temel ifadeyle, ön yargı; kişinin, grubun veya toplumun yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı veya hatalı bilgi edinerek diğer tarafı (kişi, grup veya toplum) hakkında pozitif veya negatif tutumlar geliştirmesi şeklinde tanımlanır. Bu doğrultuda, ön yargı bir tutumdur (Küçüker, 2007). Ön yargı, bir grup hakkında yanlış ve katı bir genelleme kapsamında inşa edilmiş antipati olarak tanımlanır. Ön yargı sürekli olarak açıkça ifade edilmeyebilir ve bazı durumlarda gizli kalabilir. Genellikle bir grup bütün olarak hedef alındığı gibi, özellikle bir grubun bir üyesine karşı da olabilir. Ön yargı, hedef alınan grup veya grup üyelerinin (kendi kontrolü dışındaki nedenlerden kaynaklanan) negatif sonuçlarla karşılaşmasına neden olabilir. Kişi, yanlış yargılarını yeni kanıtlar bağlamında onarabilecek konumdaysa, ön yargılarından arınabilir. Başka bir ifadeyle, kişi dış grup ya da grubun üyeleri hakkında yeni bilgiler kazandığında, var olan tutumunu güncellemezse, bu tutumlar ön yargıyı oluşturabilir (Allport, 1954).

Zenofobi ile ön yargı arasında bir ilişki olduğu söylenebilmektedir. Ön yargı, zenofobinin temellerini oluşturan bir tutum şeklinde tanımlanabilir. Bununla birlikte, her ön yargı zenofobik bir tutuma yol açtığı anlamına gelmez. Ancak, zenofobinin oluşumunun sebeplerinden biri olan ön yargı, ırka, kültüre, din gibi farklı unsurlara karşı olabilir (Soyombo ve Omololu, 2008).

c. Yabancı Düşmanlığı ve Nefret Söylemi

Nefret söylemi, ırk, etnik köken, ulusal kimlik, dini inanç, cinsel yönelim ve engellilik gibi özelliklere dayanarak bir grubu aşağılamayı, korkutmaya çalışmayı, şiddet kullanmaya teşvik etmeyi ya da ön yargı oluşturmayı hedefleyen

tartışmalı bir terimdir. Nefret söylemi, nefret suçuna yol açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışı vurumunu temsil eder. Hedef olarak belirlenen gruplara yönelik "toplumda size yer yok" mesajı tekrarlanarak iletilir. Bu durum, demokratik düzeni zorunlu olarak zayıflatır çünkü kişilerin en temel hakkı olan yaşama ve katılım hakkı ihlal edilerek engellenmiş olur. (Demirbaş, 2017). Nefret söyleminin çeşitleri arasında, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemi; ırkçılıkla ilişkisinden kaynaklı genellikle yabancılara, göçmenleri veya belirli etnik grupları hedefi kapsamına almaktadır. Bu tür nefret söylemi, farklı etnik grupları "düşman" şeklinde ifade ederek toplumda korku, endişe ve kaygı uyandırmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de ve başka ülkelerde bu tür nefret söyleminin örneklerine sıkça rastlanmaktadır (Binark ve Çomu, 2012).

Nefret söylemi bir davranış şeklinde nitelendirilmekte olup, her davranışta olduğu biçimde, belirli algısal birikime, arzulanan bir hedefe ya da haza, eyleme geçirici bir motivasyona, ideolojik bir düşünceye ve yayılacağı hatta çoğalacağı uygun bir unsura ihtiyaç duymaktadır. Bu koşullar sağlandığında, nefret söylemi, ötekilere karşı duyulan tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük duygusunun gücüyle ilişkili olarak öfke ve kine evrilmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2014). Nefret söylemi, bir dışlama, değersizleştirme ve düşmanlaştırma düşüncesini ifade ettiği belirtilmektedir (Göregenli, 2013). Ancak, literatürde nefret söyleminin genellikle korku ile ilişkisine pek değinilmemiş olsa da, yakın zamanda zenofobi terimiyle önemi fark edilmiştir. Zenofobi, yani yabancı korkusu terimi, yabancılara karşı duyulan korku ve nefretin ilişkisini açıklaması açısından önemli bir terim olarak kabul edilmektedir (Yanık, 2017).

Nefret söyleminin ifade özgürlüğü bağlamında bir değer bulundurmadığı ve bu tür söylemlerin temel hak ve özgürlüklerle çatışma içinde bulunduğu, bu sebeple ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Nefret söyleminin ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmemesini destekleyen iki argüman vardır:

1) Nefret söylemi, temel hak ve özgürlükleri engellemek için hakkın kötüye kullanımını temsil eder;

2) Nefret içerikli söylemler diğer hak ve özgürlüklerle çatışması sebebiyle, nefret söylemi önlenmelidir.

Nefret içerikli ifadelerin önlenmemesi sonucunda, aslında bu tür söylemlerle hedef olarak belirlenen birey ya da grubun yapısı ve kişilik haklarına karşı tehditlerin oluşumuna teşvik edilmesi riski vardır. Öte yandan, nefret söyleminin önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmaması durumunda, ayrımcı eylemlerin uzun vadede toplumsal norm haline gelmesi riski bulunmaktadır (Türay, 2016).

d. Yabancı Düşmanlığı ve Sosyal Temas

Sosyal temas kuramı ilk olarak Allport (1954) tarafından ortaya konulmuştur. Allport'un çalışmaları doğrultusunda, daha sonra Pettigrew (1998) gruplar arası temas kuramını ileri sürmüştür. Allport (1954)'e göre, ön yargı, bir gruba karşı yanlış ve katı bir genelleme kapsamında oluşan antipati şeklinde ifade edilir. Ön yargı bazen görünemeyebilir ve bazen ifade edilebilir. Ön yargı, çoğunlukla gruplar bağlamında, bütün gruba veya özellikle grup üyesinden birine karşı oluşabilir. Ön yargı, kapsama aldığı grubun veya grubun üyesinin (kendi kontrolü dışındaki) negatif durumlara maruz kalmasına sebep olabilir (Allport, 1954). Temas ile ön yargı arasında ters yönde bir ilişki bulunmaktadır (Barlow vd., 2012).

Negatif temasın gruplar arası ön yargıyı artırma potansiyeli, pozitif temasın ise ön yargıyı azaltma potansiyeli olduğu görülmektedir (Paolini, Harwood ve Rubin, 2010; Barlow vd., 2012). Gruplar arası temas, ön yargıyı azaltma kapsamında pozitif neticeler gösterebilir. Burada önemli olan şu noktaya değinilecek olursa; zaman geçtikçe ön yargılar güçlenebilir, iç grup ile dış grup arasındaki temasın niteliği, bu güçlenme ve kökleşme serüvenini katkı sağlayabilir (Lazarev ve Sharma, 2015). Kişi, yanlış yargılarını doğru ve yeni bilgiler kapsamında güncellerse ön yargılarından arınır. Eğer kişi, dış grup ya da grubun üyelere yönelik yeni bilgi kazandığında var olan düşüncesini güncellemezse, bu durum ön yargıya evrilir. Ön yargı, kişinin karakterinde güçlenmedikçe, gruplar bağlamında statü değişkenlerinin giderilmesi ve grupların ortak hedeflere ulaşmak için temas kurmalarıyla ortadan kaldırılabilir. Bu durum, iki grubun üyelerinin ortak hedefleri ve insani değerlerde bir araya gelmeleri ve bu birleşimin, yasa, gelenek ya da yerel kapsamda desteklenerek gelişir ve çoğalır (Allport, 1954). Bu unsurların oluşmasıyla temas, farklı sosyal kimliği olan grup

üyeleri arasında uzun vadeli yakın ilişkilerin yapılanmasına olana tanır (Pettigrew, 1997; Pettigrew, 1998).

Negatif temasın gruplar arası ön yargıyı çoğaltma olasılığı, pozitif temasın ön yargıyı azaltma olasılığından daha güçlüdür (Paolini, Harwood ve Rubin, 2010; Barlow vd., 2012). Negatif temasın ön yargıya yönelik etkisinin, pozitif temastan daha güçlü olması, batılı olmayan örneklerde (Hong Kong Çinlilerin Yerli Çinlilere ve Taylandlı Budistlerin Müslüman Budistlere) araştırılmış ve benzer sonuçlar saptanmıştır (Techakesari vd., 2015). Çalışmacılar bunu pozitif-negatif temas asimetrisi şeklinde tanımlamışlardır (Barlow vd., 2012).

Temas hipotezi, gruplar arası temasın etkileşimi iyileştirmesinde tek başına yeterli bir unsur olmadığını belirtir. Sosyal temas devamlı olumlu tutum şeklinde sonuçlanmaz; bazı durumlarda ön yargıları ve gruplar arası düşmanlığı güçlendirir. Araştırmacılar, kurumsal destek ve tutumun temasın pozitif etkilerinin çoğalması açısından önemini vurgularlar. Ayrıca, iş birliği kapsamında çok önemli olduğu ifade edilir. Rekabet bağlamında oluşan temas ve ilişkinin, iş birliği ortamına kıyasla grup üyeleri kapsamındaki etkileşimi negatif olarak etkileyeceği gözlemlenir (Çuhadar Gürkaynak, 2012). Gruplar arası temas yöntemiyle bilişsel engellerin kaldırılması ve tutum değişikliğinin oluşmasında Pettigrew (1998) dört ilişkili unsura değinir. Bunlardan birincisi dış grup bağlamında bilgi edinmenin oluşmasıdır. Böylelikle hatalı bilgi sebebiyle gerçekleşen dış gruba yönelik negatif tutumların netlik kazanması sağlanır. İkincisi davranış değişikliğidir. Bu durumda gruplar arası temas pozitif tutum oluşmasını sağlayacak bir eylem değişikliği şeklinde kendini gösterir. Üçüncüsü duygusal ilişkilerin sağlanmasıdır. Temas ile oluşan pozitif duygular endişeyi azaltma ve gruplar arası empati oluşumunu sağlama gibi etkilere olanak tanır. Dördüncü unsur ise grup içi tekrardan değerlendirmedir. Gruplar arası temasın iç ve dış grup kapsamında sağladığı iç görüler neticesinde sosyal evreni yönetmenin etkin hali olarak kabul edilen grup içi normları ve gelenekleri sorgulanmasını ve tekrardan değerlendirilmesine olanak tanır (Hughes, 2007).

Schmid ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışmada, gruplar arası temasın göçmenlere yönelik saldırgan eylem eğilimi ve gruplar arası tehdit ilişkisini 8 Avrupa ülkesinde (Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz ve İngiltere) araştırıldı. Çalışmada gruplar arası temas, bireyin

arkadaşlarının ne kadarının göçmen olduğu şeklinde değerlendirildi, gruplar arası tehdit ise yalnızca gerçekçi tehdit boyutu şeklinde incelendi. Bu çalışmanın kapsamında, gruplar arası temasın saldırgan davranış eğilimlerine yönelik etkisinin algılanan gerçekçi tehdit kapsamında dolaylı olarak gerçekleştiği Portekiz dışındaki 7 Avrupa ülkesi örnekleminde doğrulanmıştır.

Temasın gruplar arası ilişkilere yönelik etkileri, uzun yıllardır farklı milletlere ve çeşitli gruplara yönelik irdelenmiş ve kuramın varsayımları birçok kez desteklenmiştir (Pettigrew ve Tropp, 2006). Geleneksel temas kuramı kapsamında bazı çalışmacılar, kuramı daha geniş şekilde gruplar arasında oluşan temasın çeşitli unsurlarına değinmeleri dolaylı temas yaklaşımlarının gelişmesine sebep olmuştur. Yayılmacı temas (Wright, Aron, McLaughlin-Volpe ve Ropp, 1997), hayali temas (Turner, Crisp ve Lambert, 2007) ve temsili temas (Mazziotta, Mummendey ve Wright, 2011) şeklinde ifade edilen dolaylı temas kuramlarının her birinde gruplar arasında dolaylı olarak gerçekleşen yaklaşımın gruplar arası ilişkileri biçimlendirildiğine değinilmiştir.

e. Yabancı Düşmanlığı ve Göç

Son zamanlarda küresel düzeyde çoğalan göç, sadece fiziksel bir değişimle maruz kalmamış, aynı zamanda toplumsal bir değişimde de temel yapılanmıştır. Özellikle pek çok devlette oluşan etnik ve dini çatışmalar, savaşlar ve istikrarsızlıklar ile beraber doğal afetler, kişilerin yaşadıkları yerleşim yerinden farklı bir yere gitmelerine sebep olmuştur (Ceki Hazan, 2016). Göç durumu, son zamanlarda uluslararası düzeyde daha fazla gündemde yer almış ve tartışılmıştır. Suriye ve Afganistan gibi iç sorunları olan bazı ülkelerin sebep olduğu uluslararası göçlere ev sahipliği yapan ülkelere biri Türkiye'dir. Ülkedeki göçmen ve sığınmacıların sayısının artmasıyla birlikte, toplumda bu bireylere yönelik negatif inançlar, algılar ve tutumlar gösterilmeye başlanmıştır (Kaldık, 2021).

Yabancılara karşı gösterilen negatif tavır, inançlar ve davranışlar açısından toplumsal düzeyde ve zaman içinde değişiklik göstermektedir. Ancak genellikle tüm toplumlarda, günlük yaşamda dışlanan ve ırkçılığa maruz kalan yabancılar, pek çok sorunun temel kaynağı olarak görülmektedir (Özipek ve Tanrıku, 2021). Ayrıca, yabancılar, farklı bir ortamda yaşamak zorunda kaldıkları için,

kendi kimliklerinin ve kültürel özelliklerinin eski halini koruma olanağı yoktur (Chambers, 2014). Coğrafi hareketlilik sürecinde, insanlar sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda göç ettikleri ülkelere etnik değerleri de taşımaktadırlar. Bu nedenle, göçmenleri ve sığınmacıları yerel kimliklerinden ve kültürel kökenlerinden bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Göçmenlerin topluma entegrasyonu sürecinde ortaya çıkan toplumsal değişim, birçok sorunla birlikte, göçmenlerin uyum sürecinde bazı zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Özellikle yerel halkın, göçmenlere ve yabancılara karşı tutumları ve inançları, çeşitli nedenlerle olumsuz olabilmektedir (Kaldık, 2021).

Zenofobi ifadesinde sürekli olarak değinilen "yabancı" kavramı, genel anlamda hiç rastlanmamış ya da varlıkları bilinmeyen bireyleri değil, aksine kişilerin yaşadığı yerlerde yerleşik olarak kalan ve bir şekilde bilinen bireyleri belirtmektedir. Bu bireyler, "bizden" ne de "bizden değil" şeklinde kesin bir biçimde tanımlanamazlar. Bu durum, kişilerde şaşkınlık, endişe ve kaygıya sebep olan, ne şeklinde davranılacağı ya da ne tür tepkilere maruz kalınacağı belirsiz kişiler şeklinde algılanır (Bauman, 2018). Yabancı düşmanlığı kapsamında inanç ve tutumlar, hem bu inanç ve tutumları barındıran bireyleri hem de yabancı grupları ve bu tutumlara maruz kalan kişileri etkilemektedir. Göçmenler ve sığınmacılar gibi yabancılara karşı duyulan düşmanlık, çoğunlukla toplumsal dışlanmaya, kimliklerinin reddedilmesine ve ırkçılığa sebep olarak uyum süreçlerini güçleştirir. Dolayısıyla, bu tür inanç ve tutumları benimseyip uygulayan yerel halk, çoğunlukla korku, nefret, kaygı ve düşmanlık gibi duygularla olumsuz bir ortamda yer alabilirler (Güngör, 2017).

4. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Kapsamında Yapılan Çalışmalar

Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin arttığı ve bu kişilerin Türkiye'de kalıcı olarak yerleşme durumlarının güçlendiği belirtilmektedir (Tunç, 2015). Ayrıca, dünya genelindeki sığınmacılar incelendiğinde, bu popülasyonun üçte birinin ülkelerine geri dönme olasılığı olmadığı ön görülmektedir (Güçtürk, 2014). Bu bağlamda, çoğalan Suriyeli nüfusun Türkiye'ye sığınmaları ve Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşme olasılıklarının artmasıyla beraber, ülkede toplumsal olarak Suriyeli bireylere karşı olumsuz tutum ve davranışlar kendini göstermektedir (Erdoğan, 2014; İçduygu, 2015).

Zenofobik yaklaşımların zaman içerisinde ülke çapında çoğalma potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle, bazı ırkçı kesimlerin internet bağlamında başlattıkları ve Suriyelilerin Türkiye'de yaşamasına dair bir tepki gösterilen zenofobik yaklaşımların varlığından bahsedilebilir. Yapılan saha araştırmalarında dikkat çeken bir nokta ise, bazı Türk vatandaşlarının neredeyse tek bir haber kaynağından etkilenmiş gibi, "Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının devlet tarafından çalışanlardan ve emeklilerden kesinti yapılarak karşılandığı" iddiasında bulunmalarıdır. Bu iddia, Adana, Mersin gibi farklı bölgelerde benzer cümlelerle ifade edilmiştir. Bu tür ifadelerin, hükümet yetkilileri tarafından sürekli olarak belirtilen ve büyük harcamaların Suriyelilere yönelik yapıldığını vurgulayan açıklamalarla birleşmesinin, bu söylentilerin inandırıcılığını arttırmaktadır. Bu söylentiler bağlamında Suriyelilere karşı negatif tutum, inanç ve yaklaşımların artmasına hatta yayılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda, toplumsal bilinçte çoğalan ve bir kişinin zorla elinden alınıp başkasına verilen ekmeğe kadar düşmanca hislerin ve düşüncelerin artmasına sebep olduğu şeklinde ifade edilebilir (Çetin, 2016).

Raijman ve diğerleri (2003), Öztürk (2020), Padır (2019), Crush ve diğerleri (2017), Morley ve diğerleri (2021) ile Saraçoğlu ve Belanger (2018) tarafından yapılan çalışmalarda, kişilerin zenofobik tutum ve davranışları etkileyen çeşitli faktörlerin varlığı vurgulanmıştır. Ancak, son dönemlerde, yabancı düşmanlığının artması üzerinde, kitle iletişim araçlarının etkisi sıkça tartışılmaktadır. Bu doğrultuda, Demirel (2017) ile Kardeş, Banko ve Akman (2017) tarafından yürütülen çalışmalar kapsamında, medyanın zenofobik tutum ve davranışlarının yaygınlaşmasına zemin hazırladığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Doğanay ve Çoban Keneş (2016)'ın gerçekleştirdiği araştırmada da medyanın yabancılara karşı ayrımcılığı körüklediği ve yabancıların daha çok ekonomik yük ve güvenlikle ilişkili olduğu belirlenmiştir. Özellikle, devamlı gelişim gösteren yeni medya platformlarının kişisel kullanımı, daha özgür ve esnek bir duruma gelmiş olup nefret söylemi, ırkçılık gibi birçok farklı negatif tutum ve tepkilerin yayılmasına olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda, Yanık (2017) kitle iletişim araçlarının yabancı düşmanlığını tetikleyen nefret söylemi, ırkçılık gibi tutum ve tepkilerin çoğalmasına sebep olduğunu ortaya koyarken; Kalav ve Certel Fırat

(2017) da araştırmalarında Amerika'da kitle iletişim araçlarının, dijital ortamda nefreti yapılandırđını ve çoğalmasına sebep olduğunu tespit etmişlerdir.

C. Belirsizliğe Tahammülsüzlük

1. Belirsizlik Kavramı

Yaşamdaki belirsizlikler ve geleceği öngörememe durumu, uzun süreler boyunca filozoflar ve davranış bilimcileri tarafından incelenmiştir. Geleceği tahmin edememek ve süre gelen durumların belirsizliği, bilinmezlikleri beraberinde getirmektedir. Bilim, örneğin meteorolojide olduğu gibi, belirli bir dayanakla gelecekteki olayları önceden tahmin etmeye, belirsizliği azami seviyeye indirgemeye ve yapılması gereken hazırlıkları değerlendirmeye yöneliktir. Ancak, özellikle sosyal ve psikolojik alanın karmaşıklığı sebebiyle, sosyal bilimler bazı sorulara kesin cevaplar verememektedir. Bu bağlamdaki durumların çok değişken olması, bilim insanlarının kesin sonuçlara ulaşmasını güçlendirmektedir (Korkut Owen, 2021). Belirsizlik, olumsuz olarak algılsın ya da algılanmasın, hayatın içinde hep var olacak bir unsurdur. Yeryüzündeki çoğu kararlar biraz belirsizlik barındırır. Örneğin, caddeyi karşıdan karşıya geçmek gibi basit bir durumlarda bile, belirsizlik var olan bir unsurdur. Geleceğe yönelik alınan kararlar geçmiş tecrübelerle bağlıdır, ancak ortam devamlı bir şekilde değişim içerisinde ve beklenmedik anlarda yeni riskler oluşabilir (Dai, 2011).

Belirsizlik terimi bir durumun ya da bir davranışın neticesinin ne olacağını bilmeme olarak ifade edilir. Buna bağlı olarak geleceğe yönelik beklentilerin net olmamasıdır. Belirsizlik bireyin psikolojisinde olumsuz etkiler oluşturabilen bir terim olarak ifade edilmektedir (Sarı ve Dağ, 2009). Ayrıca belirsizlik, olumsuz inançlar ve etkilerin bir neticesi olarak kendini gösteren ruhsal karakteristik bir hoşgörüsüzlük olarak tanımlanmaktadır (Carleton, 2012). Başka bir tanıma göre belirsizlik, değişimin yönünün göreceli biçimde bilindiği fakat durumların ve durumların sonuçlarının önemleriyle ortaya çıkma olasılıklarının herhangi bir şekilde tahmin edilememesi şeklinde ifade edilmiştir (Kasperson, 2008).

Belirsizlik; karşılaşılan olayların ilk defa yaşanması ve bilinmezlik barındırması, birden çok faktörün etkileşime girdiği karmaşık durumlara maruz kalma ve var olan ipucunun tutarsız bir biçimde farklı etkenleri gösterdiği

durumlar gibi üç farklı biçimde kendini gösterir. Bu durumlar, çoğunlukla anlaşılması güç ve tahmin edilmesi zor olan belirsizlik faktörlerini temsil eder (Stanley Budner, 1962). Kişinin belirsizlik durumunda gerçekleştirdiği eylemler çoğunlukla boyun eğme ya da inkâr şeklinde iki kısımda ortaya çıkar. Boyun eğme durumunda, birey oluşan durum kapsamında etkili bir eylem gösteremeyeceğine yönelik inancını içselleştirirken, inkâr durumunda ise gerçekleşen durum, kavrayan kişi doğrultusunda farklı biçimde ifade edilir (Çardak, 2012). Bu iki eylem çeşidi, belirsizliğin ortaya çıkmasına temel sağlayan üç farklı kapsam neticesinde gerçekleşir. Gerçekleşen bu etkenler, kişinin belirsizlik durumuyla baş edebilmesinde tahammülsüz olduğunu ortaya koyar (Stanley Budner, 1962).

Belirsizlik, farklı etkenlerin bir neticesi şeklinde oluşabileceği gibi ufak bir umut ya da farkındalık kapsamında da kaybolabilir. Araştırmacılar, belirsizliğin bireyin özgüven duygusunu olumsuz etkileyebileceğini ve kişilerin toplum içinde pasif ve istikrarsız bir tutum içine girebileceğine temel hazırladığını öne sürmektedir (Ersöz vd., 2016). Belirsizlik, çoğunlukla endişe, kaygı ve korku duygularına sebep olabilir. Çünkü kişi yapısı gereği gelecekte emin olmak ve yarınını garantiye almak ister. Dolayısıyla bireyin hayatında belirsizlik bulunuyorsa bu psikolojik ve öznel iyi oluşa negatif etki yansıtır. Literatür bağlamında bu etkiler çoğunlukla belirsizliğe tahammülsüzlük terimi ile ifade edilmektedir (Sarı ve Dağ, 2009).

2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kavramı ve Tarihçesi

Belirsizliğe tahammülsüzlük net olmayan durumlarda, duygu, düşünce ve davranış olarak olumsuz etkisi olan yönelim şeklinde ifade edilmiştir (Buhr ve Dugas, 2002). Belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizlik, ona karşın gelen ve neticeleri doğrultusunda olumsuz inançlarla var olan kişisel bir özelliktir. Belirsiz olayların negatif bağlamda algılanmasının önemli bir parçasıdır (Koerner ve Dugas, 2008). Belirsizliğe tahammülsüzlük kavramı en geniş şekilde bilgi işlem ayrılmasından dolayı belirsizliğe yönelik gösterilen bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerdir. Ayrıca olumsuzluğun algılanmasına ve baş etmenin azami seviye olmasına temel hazırlar biçiminde yorumlanmıştır (McEvoy ve Mahoney, 2012).

Belirsizliğe tahammülsüzlük terimi, ilk defa Frenkel Bruswick (1948) tarafından bir kişilik özelliği şeklinde değerlendirilmesiyle literatürde yer almıştır. Fakat sonrasında Stanley Budner (1962), belirsizliğe tahammülsüzlüğünü, Frenkel-Bruswick ele aldığı gibi bir kişilik özelliği şeklinde değil, gerçeği kavrama biçimi olarak kapsama almıştır. Bu bağlamda, belirsizliğe tahammülsüzlük, belli olmayan etkenlere karşı duygusal, bilişsel ve eylemsel biçimde olumsuz tutum şeklinde ifade edilmiştir (1948; 1962; aktaran Buhr ve Dugas, 2002). Literatürde, belirsizlik eğilimi, bilişsel engelleme gereksinimi gibi belirsizliğe tahammülsüzlük unsuru ile bağlantılı olan diğer terimleri çoğunlukla sosyal psikologların çalıştığı öne sürülmektedir. Fakat, bu terimler kapsamında klinik ve sosyal psikoloji bağlamında talep gören ve çalışılan konunun muğlaklığa tahammülsüzlük olduğu belirtilmektedir (Rosen vd., 2014).

Belirsizliğe tahammülsüzlüğün kişiler kapsamından stres faktörü ve üzücü olarak anlamlandırıldığına vurgu yapmış, kişilerin tahmin edilmeyen durumların olumsuz unsurlarının bilincinde oldukları ve bu tür durumlara karşı önlem alınması gerektiği algısını benimsedikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, kişilerin geleceğin belirsizlik içermesini adaletsiz olarak algıladıkları ifade edilmiştir (Dugas vd., 2005). Belirsizliğe tahammülsüzlüğü çok olan bireylerin net olmayan durumları belirsizlik içeren durumlarda moral düşüren ve stresli etkenler şeklinde algılanan belirsizliği göz ardı eden ve net olmayan durumlarda performanslarında problem oluşmasına yönelim gösterdikleri de ortaya konulmuştur. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün de bilgi işleme süreçleriyle ilişkili şeklinde, kaygıya benzer biçimde, bilişsel bir yönelim bulundurduğu düşünülmüştür. Gerçekleşen araştırmalarda belirsizliğe tahammülsüzlüğü çok olan bireylerin net olmayan durumlarda düşünce ve ifadelerinin olumsuz biçimde olduğunu ve bu sebeple bu kişilerin belirsiz olayları tehdit edici ve riskli biçimde ifade etmeye yakın oldukları görülmektedir (Buhr ve Dugas, 2002). Yapılan bir çalışmada, belirsizliğe tahammülsüz olan kişiler, tahammülü olan kişilere göre belirsiz durumları daha çok anımsamaya ve belirsiz durumu kaygılı bir biçimde tarif etmeye yatkın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dugas vd., 2005).

3. Belirsizlik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlükle İlgili Yapılan Çalışmalar

Literatürde, belirsizlik terimi çoğunlukla risk kavramı ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiş ve ifade edilmiştir (Arslan, 2013). Risk terimi, genel anlamda, bir davranışın ortaya konulması neticesinde davranışı göstereni kapsayan bir tehdit olasılığı şeklinde belirtilir (Ertürk, 2018). Diğer bir ifadeyle risk, istenilen ya da istenilmeyen bir neticenin gerçekleşebileceği olasılığının bulunduğu varsayımın bir unsuru olarak var olan bir gerçekliktir biçiminde ifade edilebilir. Bu ifade, riskin temelinde üç unsurun birleşimi ya da kesişimi içermektedir: Bu unsurlar; bazı olayların mümkün olduğu bir durum ya da ortam, bu durumdaki sonucun belirsizliği (buradaki belirsizlik olasılık olarak belirtilebilir) ve bireylerin sonuçtan az ya da çok etkilenmeleridir (Ercan Kalkan ve Deniz, 2013).

Risk nesnel ve beklenmedik bir durumdur. Bu bağlamda risk ortaya çıktığında kişilerin, durumların büyüklüğü veya önemi kapsamında farklı durumlarla "baş etme" zorunluluğu vardır. Kişiler riskli bir duruma maruz kaldıklarında, buna yönelik olarak "büyük" ya da "küçük", "önemli" ya da "önemsiz" olarak ifade edilen olaylarla karşılaşır. Öte yandan riskin "belirsizliği" kapsamına aldığı ve bu bağlamda, risklerin oluşacağı zamanların öngörülemeyeceğine değinilmiştir. Belirsizlik, riskle ilgili olayların ve durumların tam olarak tahmin edilemeyen doğasını ifade eder (Ni vd., 2010). Riskin, belirsizlikle ilişkili olduğu kapsamda riskin, "durumlar ve neticeler", şeklinde belirsizliklerin iki faktörlü bir noktaya denk olduğu belirtilmiştir (Aven, 2010).

Belirsizliğe tahammülsüzlüğün tanımının zamanla değişmesi üzerine detaylı bir çalışma yapan Carleton, bu çalışmasında ortaya konulan tanımların birçoğunu bir araya toplamış ve bu tanımların zamanla gösterdiği farklılıkları, farklılaşma şekillerini düzenli bir biçimde özetlemiştir. Bu çalışma kapsamında, belirsizliğe tahammülsüzlüğün tanımlanma türlerini daha detaylı algılayabilmek adına önemli bir kaynak olarak gösterilebilir (Carleton, 2012). Belirsizliğe tahammülsüzlük kapsamında ortaya konulan araştırma ve çalışmalar birçoğu, belirsizliğe tahammülsüzlüğünü belirli bilişsel süreçler bağlamında ifade etmeye yönelmiştir (Craske vd., 2009). Koerner ve Dugas (2008) çalışmalarında belirsizliğe tahammülsüzlük kapsamındaki bulguları geliştirerek, belirsizliğe tahammülsüzlüğü bilişsel yatkınlık unsuru şeklinde değerlendirerek kişisel bir

Özellik Şeklinde ifade etmişlerdir. Bu kapsamda, bu bilişsel yatkınlık özelliğini güçlü miktarda barındıran bireyler belli baŐlı bilişsel yanlılıkları göstermeye daha eğilimli oldukları ifade edilmiştir. Bu kapsamda belirsiz faktörler ya da olaylar, riskli ya da olumsuz Şekilde dŐnlmeye sebep unsurun belirsizliğe tahammülsüzlüğün kendisi olduğu ileri sürülmüştür.

III. YÖNTEM

A. Araştırma Modeli

Araştırma, adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolünün incelendiği nicel bir araştırmadır. Bu çalışmada birden fazla değişken arasındaki değişimin unsurlarını veya boyutunu ölçmeyi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

B. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evreni, İstanbul ilinde yaşamakta olan, 18-45 yaş arası genç yetişkin (Santrock, 2012; Boyd ve Bee, 2015) bireylerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise, İstanbul ilinde yaşayan kolayda/erişilebilir örnekleme yöntemi kullanılarak çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 390 genç yetişkin bireyden oluşmaktadır. Ayrıca çalışmaya 397 kişi gönüllü olarak katılmış olup, analiz sürecini etkileyebilecek 7 katılımcı veri analizine dahil edilmemiştir.

Çizelge 1. Araştırma Örnekleminin Sosyodemografik Yapısı

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kadın	253	64.9
	Erkek	137	35.1
Eğitim durumu	İlkokul/ortaokul/lise	85	21.8
	Ön lisans/lisans/lisansüstü	305	78.2
Çalışma durumu	Çalışıyor	266	68.2
	Çalışmıyor	124	31.8
Maddi durum	Gelirim giderimden az	138	35.4
	Gelirim giderime denk	177	45.4
	Gelirim giderimden fazla	75	19.2
Yaşamın çoğunun geçtiği yer	Köy/ilçe/şehir	120	3.8
	Büyükşehir	270	69.2

Çizelge 1. (devamı) Araştırma Örnekleminin Sosyodemografik Yapısı

Değişken	Kategori	n	%
Daha önce yurtdışına çıkma deneyiminiz oldu mu?	Evet	182	46.7
	Hayır	208	53.3
Yabancılarla (sizden farklı milletten olan kişilerle) profesyonel veya gönüllü olarak çalışma deneyiminiz oldu mu?	Evet	155	39.7
	Hayır	235	6.3
Yabancılarla (sizden farklı milletten olan kişilerle) komşuluk deneyiminiz oldu mu?	Evet	218	55.9
	Hayır	172	44.1
Yabancı (sizden farklı milletten olan) arkadaşınız oldu mu?	Evet	304	77.9
	Hayır	86	22.1
Yabancı (sizden farklı milletten olan) biri ile romantik ilişkiniz oldu mu?	Evet	54	13.8
	Hayır	336	86.2
Toplam		390	10.0

Yapılan çalışmaya 253 kadın (%64.9) ve 137 erkek (%35.1) olmak üzere toplam 390 kişi katılmıştır. Eğitim durumu lise ve altı olan 85 kişi (%21.8) varken ön lisans ve üstü olan 305 kişi (%78.2) bulunmaktadır. Çalışan 266 kişiye (%68.2) karşın 124 kişi (%31.8) çalışmamaktadır. Gelirini giderinden az belirten 138 kişi (%35.4), gelirini giderine denk belirten 177 kişi (%45.4) ve gelirini giderinden fazla belirten 75 kişi (%19.2) vardır. Yaşamının çoğu köy, ilçe ve şehirde geçiren 120 kişi (%30.8) ve büyükşehirde geçiren 270 kişi (%69.2) bulunmaktadır.

Daha önce yurt dışına çıkan 182 kişi (%46.7) varken, çıkmamış olan 208 kişi (%53.3) vardır. Yabancılarla profesyonel veya gönüllü çalışmış olan 155 kişi (%39.7) ve çalışmamış olan 235 kişi (%60.3) bulunmaktadır. Yabancılarla

komşuluk deneyimi olan 218 kişiye (%55.9) karşın 172 kişi (%44.1) deneyim yaşamamıştır. Yabancı arkadaşı olan 304 kişi (%77.9) ve olmayan 86 kişi (%22.1) vardır. Yabancı biri ile romantik ilişkisi olan 54 kişi (%13.8) ve olmayan 336 kişi (%86.2) bulunmaktadır.

C. Veri Toplama Araçları

Çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu”, Dalbert ve diğerleri (1987) geliştirilmiş olduğu, Göregenli (2003) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Genel Adil Dünya İnancını Ölçeği” ve alt boyutu olan “Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği”, Kees Van Der Veer ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilen ve Özmete ve diğerleri (2018) tarafından Türkçe’ye uyarlanan “Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği”, Carleton ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilmiş ve Sarıçam ve diğerleri (2014) tarafından geçerlilik ve güvenilirliğine bakılarak Türkçe’ye uyarlanmış “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)” aracılığı ile veri toplanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu kısımda katılımcılara cinsiyet, yaş, eğitim durumları, ikamet edilen şehir, çalışma durumu, yurtdışına çıkma deneyimi, yabancı milletten arkadaşına, iş arkadaşına, komşuya ve romantik ilişkiye sahip olup olmadığına dair sorular sorulmuştur.

2. Adil Dünya İnancı Ölçeği

Adil Dünya Ölçeği; Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Kişisel Adil Dünya Ölçeği olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır;

a. Genel Adil Dünya İnancını Ölçeği

Dalbert ve diğerleri (1987) geliştirilmiş olduğu, Göregenli (2003) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği, bireylerin genel olarak dünyanın ne kadar adil olduğu ya da olmadığı yönündeki algılarını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Ölçekte 6 madde bulunmaktadır ve (1-Hiç Katılmıyorum, 5-Tamamen Katılıyorum) şeklinde 5’li likert puanlama olarak

değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 6, en yüksek puan ise 30'dur.

b. Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği; kişilerin yaşadıkları olayları ne kadar adil olarak algıladıklarını ölçen bir araştırma ölçeğidir. Bu ölçek Dalbert (1999) tarafından geliştirilen Adil Dünya İnancı Ölçeği'nin iki alt boyutundan biridir. Göregenli (2003) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin (1-Hiç Katılmıyorum, 5-Tamamen Katılıyorum) şeklinde 7'li likert puanlandırma maddesinden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 7 ve en yüksek puan 35'tir.

3. Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği

Kees Van Der Veer ve diğerleri (2011) tarafından geliştirilen ve Özmete ve diğerleri (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçekte toplam 11 soru bulunmaktadır ve bireylerin yabancı düşmanlığına yönelik tutum ve düşünceleri kapsamında bilgi vermektedir. (1-Kesinlikle Katılmıyorum, 6-Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde puanlandırılan likert bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14, en yüksek puan 84'tür. Ölçekten alınan puanların yüksek olması bireylerin yabancı düşmanlığının yüksek olmasıyla paralellik göstermektedir.

4. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

Ölçek Carleton ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilmiş ve Sarıçam ve diğerleri (2014) tarafından geçerlilik ve güvenilirliğine bakılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, 12 madde ve 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları; "ileriye yönelik kaygı (madde 1,2,3,4,5,6,7)" ve "engelleyici kaygı (madde 8,9,10,11,12) şeklindedir. Ölçek 5'li likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmektedir. Puanlar yükseldikçe, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi de yükselmektedir.

IV. BULGULAR

A. Ölçek ve Alt Boyut Toplam Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bu kısımda, çalışmada kullanılan ölçeklerin dağılımına yönelik bilgi elde etmek için betimleyici analiz kullanılmıştır. Elde edilen betimleyici analiz bulguları aşağıda yer alan çizelgede mevcuttur.

Çizelge 2. Araştırma Ölçek Toplam Puanları İçin Betimleyici İstatistiksel Çizelge

	Min	Max	\bar{x}	ss	Çarpıklık	Basıklık	α
Genel Adil Dünya İnancı	6	30	16.66	4.65	-.35	-.32	.789
Kişisel Adil Dünya İnancı	7	35	18.76	5.70	.07	-.34	.885
Yabancı Düşmanlığı	15	55	43.48	9.18	-.88	.34	.901
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	12	60	41.77	1.06	-.41	-.06	.925

Araştırma ölçek ve alt boyut toplam puanları için en küçük-en büyük değerler ortalama ve standart sapma dağılımlarına ait bilgiler Çizelgede verilmiştir. Hesaplanan çarpıklık-basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması veri setinin normal dağıldığını göstermektedir. Bu kapsamda parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir. Son olarak elde edilen Cronbach Alfa (α) katsayıları araştırma ölçme araçlarının güvenilir ölçüm araçları olduğunu göstermiştir.

B. Genel Adil Dünya İnancı, Kişisel Adil Dünya İnancı, Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Bu kısımda genel adil dünya inancı, kişisel adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki korelasyon ilişkileri yer almaktadır.

Çizelge 3. Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Ölçek	Yaş	Genel Adil Dünya İnancı	Kişisel Adil Dünya İnancı	Yabancı Düşmanlığı
Genel Adil Dünya İnancı	-.011			
Kişisel xAdil Dünya İnancı	-.069	.371***		
Yabancı Düşmanlığı	-.203***	-.004	-.101*	
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	-.053	.000	-.120*	.372***

* p<0.05; *** p<0.001

Yapılan korelasyon analizi sonucunda yaş ile yabancı düşmanlığı arasında negatif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.203; p<.001).

Kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasında negatif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.101; p<.05).

Kişisel adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönde, düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.120; p<.05).

Yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.372; p<.001).

C. Regresyon Analiz Sonuçları

1. Aracılık Analizi

Çizelge 4. Kişisel Adil Dünya İnancı ile Yabancı Düşmanlığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracılık Rolünün İncelenmesi

Bağımlı/Aracı değişken	Bağımsız değişkenler	B(b)	SH	Beta	T	p	Güven aralığı Düşük	Yüksek
Belirsizliğe tahammülsüzlük	<i>Sabit (a)</i>	45.745	1.742		26.255	.000	42.319	49.171
	Kişisel adil dünya inancı	-.212	.089	-.120	-2.386	.017	-.387	-.037
Yabancı düşmanlığı	<i>Sabit (a)</i>	46.518	1.594		29.182	.000	43.384	46.652
	Kişisel adil dünya inancı	-.162	.081	-.101	-1.992	.047	-.322	-.002
Yabancı düşmanlığı	<i>Sabit (a)</i>	31.266	2.477		12.624	.000	26.396	36.135
	Kişisel adil dünya inancı	-.091	.076	-.057	-1.195	.233	-.241	.059
	Belirsizliğe tahammülsüzlük	.333	.043	.365	7.699	.000	.248	.419

F_(1,388)=5.694; p=.017; R²=.01

F_(1,388)=3.969; p=.047; R²=.01

F_(2,387)=31.919; p=.000; R²=.14

Kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolünün incelenmesinde SPSS PROCESS (by Andrew Hayes) paket programı kullanılmıştır. Bu amaçla Hayes'in önerdiği taslaklar içinde yer alan model 4 tahmin edilmiştir. Bu kapsamda belirsizliğe tahammülsüzlük puanı aracı değişken, kişisel adil dünya inancı puanı bağımsız değişken ve yabancı düşmanlığı puanı bağımlı değişken olarak atanmıştır.

Bağımsız değişkenin aracı değişkeni yordadığı ilk model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(1,388)}=5.694$; $p<0.05$). Kişisel adil dünya inancı puanı, belirsizliğe tahammülsüzlük puanının %1'lik kısmını açıklamaktadır. Kişisel adil dünya inancı puanı belirsizliğe tahammülsüzlük puanını yordama anlamlı bir parametredir ($t_{(388)}=-.212$; $p<.05$). Diğer parametreler sabit tutulduğunda, belirsizliğe tahammülsüzlük puanını kişisel adil dünya puanındaki 1 birimlik artış $-.120$ birim azaltmaktadır.

Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı ikinci model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(1,388)}=-.162$; $p<.05$). Kişisel adil dünya inancı puanı, yabancı düşmanlığı puanının %1'lik kısmını açıklamaktadır. Kişisel adil dünya inancı puanı yabancı düşmanlığı puanını yordama anlamlı bir parametredir ($t_{(388)}=-1.192$; $p<.05$). Diğer parametreler sabit tutulduğunda, yabancı düşmanlığı puanını kişisel adil dünya puanındaki 1 birimlik artış $-.101$ birim azaltmaktadır. Kişisel adil dünyanın ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün yordadığı yabancı düşmanlığı anlamlı bulunmuştur.

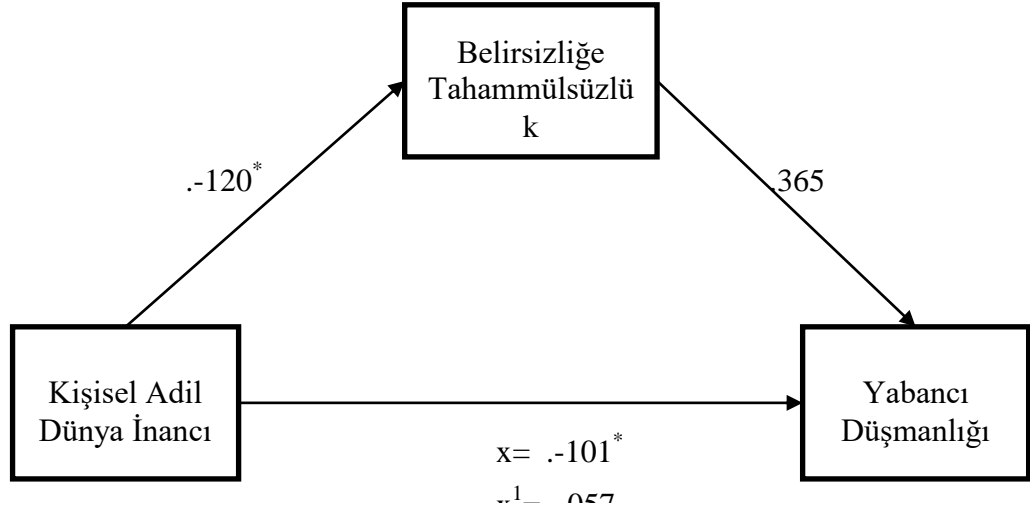
Bağımsız değişken ve aracı değişkenin bağımlı değişkeni yordadığı üçüncü model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F_{(2,387)}=31.919$; $p<.001$). Kişisel adil dünya inancı puanı ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanı birlikte yabancı düşmanlığı puanının %14'lük kısmını açıklamaktadır. Kişisel adil dünya inancı puanı yabancı düşmanlığı puanını yordama anlamlı bir parametre değilken ($t_{(387)}=-1.195$; $p>.05$) belirsizliğe tahammülsüzlük puanı yabancı düşmanlığı puanını yordama anlamlı bir parametredir ($t_{(387)}=7.699$; $p<.001$). Diğer parametreler sabit tutulduğunda, yabancı düşmanlığı puanını kişisel adil dünya puanındaki 1 birimlik artış -0.057 birim azaltırken belirsizliğe tahammülsüzlük puanındaki 1 birimlik artış $.365$ birim arttırmaktadır. Son olarak kişisel adil dünya inancı puanının yabancı düşmanlığı puanını yordama gücü belirsizliğe tahammülsüzlük puanının dahil olduğu modelde $-.101$ 'den $-.057$ 'ye düşmüş ve

istatistiksel anlamlılığını kaybetmemiştir. Bu noktada kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir.

Çizelge 5. Kişisel Adil Dünya İnancının Yabancı Düşmanlığı Üzerindeki Dolaylı Etkilerin İncelenmesi

	Beta	SH	Güven aralığı	
			Düşük	Yüksek
Kişisel Adil Dünya İnancı =>Belirsizliğe Tahammülsüzlük =>Yabancı Düşmanlığı	-.044	.021	-.087	-.003

Yapılan analizlerin kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün kısmi aracılık rolünün anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = -.044$, SH = .021, % 95 CI [-.087/-.003]).

Şekil 1. Kişisel Adil Dünya İnancının Yabancı Düşmanlığı Üzerindeki Dolaylı Etkisi

D. Fark Analizleri

Bu kısımda katılımcılara sorulan demografik değişkenlere göre ölçek puanlarında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin fark testleri yer almaktadır.

Çizelge 6. Cinsiyete Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	$t_{(388)}$	p
Genel Adil Dünya İnancı	Kadın	253	17.08	4.33	2.453	.015
	Erkek	137	15.88	5.13		
Kişisel Adil Dünya İnancı	Kadın	253	18.67	5.63	-.416	.678
	Erkek	137	18.92	5.85		
Yabancı Düşmanlığı	Kadın	253	43.19	8.77	-.858	.391
	Erkek	137	44.02	9.91		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Kadın	253	41.97	1.26	.538	.591
	Erkek	137	41.39	9.70		

Kadın ve erkek katılımcıların genel adil dünya inancı ($t_{(388)}=2.453$; $p<.05$; $d=.25$) toplam puan ortalamaları arasına istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde kadın katılımcıların genel adil dünya inancı puan ortalamaları ($\bar{x}=17.08$, $SS=4.33$)erkek katılımcılardan ($\bar{x}=15.88$, $SS=5.13$) anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

Çizelge 7. Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Eğitim Durumu	n	\bar{x}	ss	$t_{(388)}$	p
Genel Adil Dünya İnancı	İlkokul/Ortaokul/Lise	85	16.79	4.43	.295	.768
	Ön Lisans/Lisans/Lisansüstü	305	16.62	4.72		
Kişisel Adil Dünya İnancı	İlkokul/Ortaokul/Lise	85	17.54	6.15	-2.233	.026
	Ön Lisans/Lisans/Lisansüstü	305	19.10	5.54		
Yabancı Düşmanlığı	İlkokul/Ortaokul/Lise	85	43.56	1.38	.097	.923
	Ön Lisans/Lisans/Lisansüstü	305	43.46	8.84		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	İlkokul/Ortaokul/Lise	85	43.02	1.44	1.304	.193
	Ön Lisans/Lisans/Lisansüstü	305	41.42	9.94		

Eğitim durumuna göre katılımcıların kişisel adil dünya inancı ($t_{(388)}=-2.233$; $p<.05$; $d=0.27$) toplam puan ortalamaları arasına istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde eğitim durumu ön lisans ve üstü olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı puan ortalamaları ($\bar{x}=19.10$.

$SS=5.54$) eğitim durumu lise ve altı olan katılımcılardan ($\bar{x}=17.54$, $SS=6.15$) anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

Çizelge 8. Çalışma Durumuna Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Çalışma	n	\bar{x}	Ss	$t_{(388)}$	p
Genel Adil Dünya İnancı	Çalışıyor	266	16.30	4.80	-2.246	.025
	Çalışmıyor	124	17.43	4.23		
Kişisel Adil Dünya İnancı	Çalışıyor	266	18.81	5.81	.263	.793
	Çalışmıyor	124	18.65	5.49		
Yabancı Düşmanlığı	Çalışıyor	266	43.30	9.54	-.551	.582
	Çalışmıyor	124	43.85	8.37		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Çalışıyor	266	41.23	1.20	-1.537	.125
	Çalışmıyor	124	42.91	9.69		

Çalışan ve çalışmayan katılımcıların genel adil dünya inancı ($t_{(388)}=-2.246$; $p<.05$; $d=.25$) toplam puan ortalamaları arasına istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde çalışmayan katılımcıların ($\bar{x}=17.43$, $SS=4.23$) genel adil dünya inancı puan ortalamaları çalışan katılımcılardan ($\bar{x}=16.30$, $SS=4.80$) anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

Çizelge 9. Maddi Duruma Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Maddi durum	n	\bar{x}	ss	$F_{(2,387)}$	p	Fark
Genel Adil Dünya İnancı	Gelirim giderimden az	138	16.63	4.50	.220	.802	
	Gelirim giderime denk	177	16.80	4.47			
	Gelirim giderimden fazla	75	16.37	5.35			
Kişisel Adil Dünya İnancı	Gelirim giderimden az	138	17.42	5.30	6.709	.001	3>2>1
	Gelirim giderime denk	177	19.22	5.50			
	Gelirim giderimden fazla	75	20.12	6.43			
Yabancı Düşmanlığı	Gelirim giderimden az	138	44.82	8.87	2.490	.084	
	Gelirim giderime denk	177	42.98	9.10			
	Gelirim giderimden fazla	75	42.19	9.74			
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Gelirim giderimden az	138	42.51	9.55	.584	.558	
	Gelirim giderime denk	177	41.41	9.93			
	Gelirim giderimden fazla	75	41.25	11.26			

Maddi duruma göre katılımcıların kişisel adil dünya inancı ($F_{(2,387)}=6.709$; $p<.01$; $d=.10$) toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Farklılığın hangi kategoriden kaynaklandığının belirlenmesi için yapılan Bonferroni (Post Hoc) çoklu karşılaştırma sonucunda temel fark geliri giderinden az olan katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Çizelge geneli incelendiğinde geliri giderinden fazla olan katılımcıların ($\bar{x}=20.12$. $SS=6.43$) kişisel adil dünya inancı puan ortalamaları, geliri giderine denk olan katılımcılardan ($\bar{x}=19.22$. $SS=5.50$) ve geliri giderinden az olan katılımcıların ($\bar{x}=17.42$. $SS=4.30$) kişisel adil dünya inancı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

Çizelge 10. Yabancılarla Komşuluk Deneyimine Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Komşuluk	n	\bar{x}	ss	$t_{(388)}$	p
Genel Adil Dünya İnancı	Evet	218	17.09	4.46	2.089	.037
	Hayır	172	16.10	4.85		
Kişisel Adil Dünya İnancı	Evet	218	18.81	5.61	.216	.829
	Hayır	172	18.69	5.83		
Yabancı Düşmanlığı	Evet	218	42.98	9.13	-1.206	.228
	Hayır	172	44.11	9.24		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Evet	218	42.31	9.50	1.196	.232
	Hayır	172	41.08	1.71		

Yabancılarla komşuluk deneyimi olan ve olmayan katılımcıların genel adil dünya inancı ($t_{(388)}=2.089$; $p<0.05$; $d=.21$) toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde yabancılarla komşuluk deneyimi olan katılımcıların ($\bar{x}=17.09$. $SS=4.46$) genel adil dünya inancı puan ortalamaları olmayan katılımcılardan ($\bar{x}=16.10$. $SS=4.85$) anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

Çizelge 11. Yabancılarla Arkadaşlık Deneyimine Göre Katılımcıların Genel Adil Dünya İnancı Kişisel Adil Dünya İnancı Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki Farkların İncelenmesi

Ölçek	Arkadaşlık	n	\bar{x}	Ss	$t_{(388)}$	p
Genel Adil Dünya İnancı	Evet	304	16.72	4.47	.510	.610
	Hayır	86	16.43	5.26		
Kişisel Adil Dünya İnancı	Evet	304	19.15	5.77	2.568	.011
	Hayır	86	17.37	5.26		
Yabancı Düşmanlığı	Evet	304	43.62	8.78	.548	.584
	Hayır	86	43.00	1.51		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	Evet	304	42.00	9.61	.861	.390
	Hayır	86	4.94	11.52		

Yabancılarla arkadaşlık deneyimi olan ve olmayan katılımcıların kişisel adil dünya inancı ($t_{(388)}=2.568$; $p<.05$; $d=.31$) toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde yabancılarla arkadaşlık deneyimi olan katılımcıların ($\bar{x}=19.15$, $SS=5.77$) kişisel adil dünya inancı puan ortalamaları olmayan katılımcılardan ($\bar{x}=17.35$, $SS=5.26$) anlamlı şekilde yüksek görülmüştür.

V.TARTIŞMA

Son zamanlarda, küresel göçle beraber yabancıların etkileşim, uyumu ve sosyal beraberlik gibi pozitif terimlerin yanında yabancı düşmanlığı gibi negatif terimler de kendini göstermeye başlamış ve küresel toplumun güncel konuları arasında geniş çerçevede tartışmalar kendini göstermektedir (Özmete vd., 2018). Göçmenlere yönelik tutumlar, ulusal ve küresel olarak sosyal, kültürel ve ekonomik unsurlarıyla toplumsal hayatı farklı boyutlarda etkilemektedir. Özellikle göç faktörünün ekonomik ve kültürel boyutları incelendiğinde, göç alan ülkenin toplumunda olumsuz tutum, inanç ve ön yargılar bağlamında farklı birçok sebep görülmektedir (Solakoğlu ve Gürbüz, 2015). Bu bağlamda yabancılar arasında toplumsal adaptasyonda güçlük yaşayan ve psikolojik sorunları daha çok tecrübe edinen kişilere yönelik bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmektedir; fakat, bu tür araştırmaların daha düzenli bir kapsamda yapılması gerekmektedir (Ergün, 2020).

Pek çok ülkede devam eden yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ayrımcılık gibi olumsuz düşünceler, inançlar, tutum ve davranışlar kişisel, toplumsal ve devlet olarak geniş bir yaygınlık düzeyindedir. Bu gibi düşünce yapıları ve algıları kişilerin ve devletlerin içinde buldukları ekonomik, sosyal, politik ve demografik yapılarla ilintilidir. Fakat, yabancı düşmanlığı ilk olarak kişiler arasındaki ilişkilerle ve zihinsel bağlamla ilgili bir durumdur. Bu kapsamda, kişiler arasındaki düşmanlığın, bireylerin birbirlerine yönelik negatif tutumlar takınmalarına sebebiyet veren inanç düşünce ve tutum unsurları ile güçlü bir ilişkiye sahiptir (Düğer, 2020). Bu inanç ve tutumlar, sezgisel bir inanç olan adil dünya inancı çerçevesinde kişilerin toplumu düzenli ve devamlı şekilde kavramalarına zemin oluşturmaktadır (Uçar vd., 2019). Bir yanılısama olan adil dünya inancı, ruhsal karakteristik bir hoşgörüsüzlüğe sebep olan olumsuz inançların belirsizlik ve neden olduğu unsurları etkileyebilir (Lerner, 1975; Carleton, 2012).

Bu tartişmalardan hareketle adil dünya inancı ve yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide, belirsizliğe tahammlszliğn aracılık rolünün var olup olmadığını incelemek çalışmanın temel unsurunu oluşturmaktadır.

Literatürde genel adil dünya inancı kapsamındaki en özgü bulgu, yaşanılanların ve dünyanın genel anlamda adil bir alan olduğuna dair inançları, bireylerin desteğe ihtiyaç duyan insanları yaşadıkları ya da başlarına gelen olayın sorumluları olarak görmeleridir. Bu bilişsel değerlendirmenin temelinde var olan ve yön veren g, bilincimizin dünyanın adil bir yer olduğuna dair gerçeklikten kaybolmamasına destek olmaktır. Bu sebeple bireyler dünyayı adil bir yer olarak göreceklere (Furnham ve Procter, 1989). Örneğin, yoksul bir birey gerekli kadar emek harcamamakla ve doğru finansal gereklilikleri yerine getirmemekle suçlanabilir ya da eşi tarafından şiddet gören bir kadın eşini mutlaka fkelerdirdiği suçlamalarına maruz kalabilir. Fakat hırsızlık olayları kişilerin aldıkları gerekli tedbirlerden ve korumalardan bağımsız olarak oluşabilir. Hırsızlar kilitli kapıları açabilir ve ev sahiplerinin evde değilken süreyi kontrol edip eve girebilirler. Kişiler hırsızlığa engel olamayacaklarının farkındadırlar. Bu sebeple, zihin hırsızlığın genel adil dünya inancını işaret edecek derecede güçlü olmaması neticesini ortaya koyabilir (Kanık, 2021).

Belirsizlik faktörünün kişilere yönelik etkileri ve bu belirsizlik faktörüyle başa çıkma teknikleri kapsamında yapılan araştırmalar çeşitlendirilmelidir. İnsanların buldukları şehir, yaşları, cinsiyetleri, kardeş sayısı, eğitim durumları gibi demografik yapıların belirsizlik durumuna etkisi üzerine inceleme ve değerlendirme çalışmalarına devam edilmelidir. Belirsizlikle baş etme bağlamında etkili olan faktörlere yönelik yapılan çalışmalar, insan psikolojisinde hangi unsurların daha faydalı olduğuna yönelik yol göstererek bilgi sağlayabilir (Ersöz vd., 2016).

Yapılan bu çalışma bağlamında İstanbul'da ikamet eden genç yetişkin katılımcılardan veriler toplanmıştır. İstanbul ilinin nüfus yoğunluğu ve birçok yerden aldığı g sebebiyle kozmopolit yapısı kapsamında İstanbul ilinde yaşayan kişilerin, yabancı kişilere yönelik farklı seviyelerde ve biçimlerde temas halinde bulunabileceği fikri doğrultusunda ölçekler uygulanmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda, son zamanlarda ülkemizde olumsuz inançların yönlendirildiği, kamusal ve sosyal bağlamlar çerçevesinde dezavantajlı

olarak düşünölen yabancı kişilere yönelik genel adil dünya inancını ve bu bağlamda oluşın belirsizlik faktörlerine karşı tahammölsüzlüğü önlemek sebebiyle öneriler de bulunmak hedeflenmiştir.

A. Değişkenler Arası Korelasyonlara İlişkin Analiz

Çalışma sonucunda, Adil dünya inancının alt boyutlarından biri olan kişisel adil dünya inancını ölçmek amacıyla kullanılan Kişisel Adil Dünya Ölçeği ile yabancılara yönelik düşmanlığı ölçmek amacıyla kullanılan Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği ile arasında negatif yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu kapsamda, araştırmanın H1: *(Yabancı düşmanlığı ile adil dünya inancı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.)* doğrulanmıştır.

Reichle ve diğerleri (1998) çalışması, adil dünya inancının, farklı sosyal gruplara yönelik tutumlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Özellikle, adil dünya inancının göçmenleri, işsizleri ve üçüncü dünya ölkelerindeki fakir insanları içinde buldukları durumdan dolayı suçlama ile negatif ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, adil dünya inancının, diğer insanlara yardım etme eğilimini azaltabileceğini öne sürmektedir. Yani, adil dünya inancının güçlü olduğu bireylerin, fakirlik gibi olumsuz durumları olan insanları daha az desteklediği görölmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın hipoteziyle Reichle ve diğerleri çalışması arasında bir bağlantı kurulabilir. Eğer adil dünya inancı, diğer insanlara yardım etme eğilimini azaltıyorsa, bu durumda yabancı düşmanlığıyla ilişkili olabilir. Çünkü yabancı düşmanlığı, genellikle toplumun dışındaki gruplara karşı negatif tutumları içerir ve bu tutumlar, diğer insanlara yardım etme isteğini azaltabilir. Avrupa Birliği'nin mülteci kabul politikasının eleştirilmesi, güvenliği ön planda tutan ve göçmenleri göz ardı eden bir tutumun gelişimine sebep olmuştur (Swain, 2019). Bu güvenlikçi yaklaşımın göçmen politikasında iki yönlü olumsuz etkileri bulunmaktadır. Birincisi, göçmen karşıtlılığının artması ve yabancı düşmanlığının büyümesidir. İkincisi ise aşırı sağ partilerin güçlenerek küresel ölçekte etkili bir konuma gelmeleridir (Karakaya, 2022). 2021 yılında SODEV'in telefonda gerçekleştirdiği bir anket çalışmasında; ankete katılanların sadece %11,9'u Suriyelilerin Türkiye'de çalışmasına olumlu bakmaktadır. Araştırmada, en önemli endişelerden birinin kayıt dışı istihdam nedeniyle çalışma

ücretlerinin düşmesi olduğu ve Suriyelilerin işleri ellerinden alabileceği endişesi olduğu vurgulanmıştır. Katılımcıların %66,1'i Suriyelilerin geri gönderilmesini isterken, suç oranlarında artış, iç çatışma ve kültürel yozlaşma gibi alanlarda olası çatışmaların artabileceği endişesi dile getirilmiştir (SODEV, 2021). Konu ile ilgili yapılan çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın bulguları paralellik gösterdiğini ve ilgili hipotezi destekleyen bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

Yabancı düşmanlığı, bireyin kendi milletinden olmayan dış gruplara, çoğunlukla yabancı kökenleri ya da uyrukları kapsama alarak olumsuz tutum, inanç, algı ve eylemlerin bütünüyle meydana gelen bir ayrımcılıktır. Bu gibi tutumlar çoğunlukla göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar gibi tüm göçmen gruplarını etki eder. Kültürel, ırksal ve etnik farklılıklar, sosyal kimlikler ve göçmen kimliği gibi unsurlarla ilişki halinde, yabancılara yönelik olumsuz inanç ve tutumlar farklı seviyelerde kendini göstermektedir. Yabancı düşmanlığı, yalnızca bir tutumla sınırlı değildir; çoğunlukla göçmen gruplara yönelik ayrımcı ve kötü davranışlar beraber ortaya çıkmaktadır. Göçmen gruplara karşı şiddet eylemleri, saldırganlık ve vahşet, yabancı düşmanlığının en üst seviyesini ortaya koyar. Göçmen alan ülkenin göç serüvenini algıladığı biçim ve göçün karmaşık neticeleri, yabancı düşmanlığının daha karmaşık ve hassas bir durum olmasına sebebiyet verir (Crush ve Ramachandran, 2009).

Orta Çağ'da başlayan ve Aydınlanma döneminde hız kazanan ırkçılık, bilimcilik ve ilerleme fikirleriyle birlikte gelişmiştir. Avrupa ırkının üstünlüğüne dair inançlar, Darwinizm ve sosyal Darwinizmle birleşerek bilimsel ırkçılığı ve öjenizmi doğurmuştur. Bu ırksal üstünlük iddiaları, devlet aygıtlarıyla birleşerek olumsuz sonuçlara kaynaklık etmiştir. Ulus-devlet fikriyle ırkçılık arasında güçlü bir bağ olduğunu ve bu bağın hem tarihsel hem de ideolojik olduğunu belirtmek mümkündür (Sayan,2017).

Üstün ırk olma inancı, aynı ırktan olmayan bireyleri dışlayıcı ve kabul edememe eğilimine yol açabilmektedir, bu da diğer etnik gruplara karşı düşmanca bir tutuma neden olabilir. Ayrıca, bu inanç sahipleri, yaşadıkları bölgesel veya ulusal düzeydeki krizleri, savaşları veya doğal afetleri kendi ırklarının suçları olarak görebilmektedirler, bu da adil bir dünya inancını etkileyebilmektedir.

Yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu doğrultuda H2: *(Yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.)* doğrulanmıştır. Ayrıca, kişisel adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönde düşük düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur.

Literatürde, belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkilendirilen ve bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğünü etkileyebileceği varsayılan değişken, kaygıyla ilişkilendirilen pozitif ve negatif inanç ve tutumlardır. Kaygı ve endişe, genellikle negatif duygularla ilişkilendirilen, kontrol edilemeyen ve sürekli düşünceler halinde ifade edilen durumlar olarak tanımlanmakta ve endişe duyan bireylerde belirsizliğin daha belirgin olduğu öne sürülmektedir (Borkovec vd., 1983). Belirsizlik, bir durumun nasıl sonuçlanacağını bilinmemesi nedeniyle kişiler tarafından bir tehdit olarak algılanabilir (Spencer, 2002). Yaygın anksiyete bozukluğuyla ilişkilendirilen üst bilişsel model, bireylerin yaşadıkları endişenin benlikleri üzerindeki etkisi bağlamında hem pozitif hem de negatif inançlar geliştirebileceklerini öne sürmektedir (Cartwright Hatton ve Wells, 1997). Bireylerin kaygılı durumlarla başa çıkma stratejisi olarak algıladığı, endişenin potansiyel tehlikeli durumların önüne geçme işlevi gördüğü, kişiyi en kötü senaryoya hazırladığı ve olaylara duygusal bir tepki verme eğilimini azalttığı gibi düşünceler, kaygıyla ilişkilendirilen pozitif tutum ve inançlara örnektir. Kaygının bireyde olumsuz duyguları tetikleyeceği, problemlerle başa çıkma yeteneğini azaltacağı ve performansı olumsuz yönde etkileyeceği gibi düşünceler ise kaygıyla ilişkilendirilen negatif tutum ve inançlara örnektir (Sarı ve Dağ, 2009).

Sosyal psikoloji literatürüne göre, salgın hastalık gibi toplumsal kriz ve belirsizlik durumları gruplar arası ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir (Hogg, 2007). Bu dönemlerde ön yargıların arttığı da gözlemlenmektedir (Demirtaş-Madran, 2020). Tarihsel olarak, birçok salgın hastalık zamanlarında belirli gruplara yönelik ayrımcı inanç, tutum ve eylemlerin arttığı görülmüştür (Herek ve Capitanio, 1999; Prati ve Pietrantonio, 2016).

Konu ile ilgili yapılan çalışmaların benzerlik gösteren sonuçları incelendiğinde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireylerin, yabancı uyruklu bireylerin kalıcı olarak ülkede kalmasına, Türkiye vatandaşı olmalarına, mülk

sahibi olmalarına, kalıcı işlerde çalışmalarına veya diğer alanlarda kalıcı olmalarına yönelik belirsizlik içinde olduklarını ve bu tür durumları kabul etmediklerini ileri sürmek mümkündür. Ekinci (2019) tarafından yapılan çalışmaya göre; Türkiye vatandaşları tarafından Suriye uyruklu bireylerle ilgili yaklaşımları, göçün ilk süreçlerinde pozitif iken, Suriyelilerin niceliksel olarak fazlalaşması, Türkiye'de kalma sürelerinin uzaması ve birçoğunun Türkiye'de vatandaş olması gibi etkenler, "uzun süreli konuk" imajının oluşmasına ve Türkiye vatandaşlarınca Suriyelileri statüko açısından bir risk unsuru olarak görmelerine neden olabilmektedir. Şahin (2019)'a göre; yabancılık duygusu, genellikle dışarıdan gelen birinin, mevcut normlara uyum sağlamaması veya belirli bir kültürel, dini veya sosyal ortama ait olmaması durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, topluluk üyeleri genellikle yabancıya karşı mesafeli veya hatta düşmanca bir tavır sergileyebilmektedirler. Bu, kendi değerlerine ve normlarına yönelik bir tehdit algısıyla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla, yabancılık kavramı, sadece farklılığa karşı duyulan korkuyu değil, aynı zamanda bu farklılıkla başa çıkmak için gereken uyum sürecinin belirsizliğini de içermektedir. Bu belirsizlik, insanların tanıdık ve güvenli olanı tercih etme eğilimleriyle bağlantılı olabilmektedir ve bu da yabancılık duygusunun daha da güçlenmesine neden olabilmektedir.

İlgili literatürde belirsizliğe tahammülsüzlükle ilişkilendirilen değişkenin endişe ile ilgili olumlu ve olumsuz inançlar olduğu belirtilmiştir (Uzun ve Karataş, 2018). Bu bağlamda, endişe ile ilgili olumlu ve olumsuz inançlar belirsizliğe tahammülsüzlüğü üzerinde etkili olduğu gibi, adil dünya inancı ve yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide de aracı bir rol oynayabildiği düşünülmektedir. Örneğin, endişe ile ilgili olumsuz inançlar, bireyin belirsizlik karşısında daha az hoşgörülü olmasına ve dolayısıyla yabancı düşmanlığına karşı daha olumsuz bir tutum geliştirmesine neden olabilmektedir. Aynı şekilde, endişe ile ilgili olumlu inançlar, bireyin belirsizliği daha iyi tolere etmesine ve bu nedenle adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayabilmesi söz konusudur. Literatürdeki ilgili çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın bulguları paralellik göstermektedir ve bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelik taşımaktadır.

B. Regresyon Analiz Sonuçları

1. Kişisel Adil Dünya İnancı ile Yabancı Düşmanlığı Arasındaki İlişkide Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracılık Etkisi Analizleri

Kişisel adil dünya inancının yordadığı belirsizliğe tahammülsüzlük istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu metinde ifade edilmek istenen, kişisel adil dünya inancının belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğudur. Yani, bireylerin kişisel olarak adil bir dünyaya inanmalarının, belirsizlikle başa çıkma konusundaki tutumlarını istatistiksel olarak etkilediği belirtilmektedir. Bu durum, adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında bir ilişkinin istatistiksel olarak ölçüldüğü ve bulunduğu anlamına gelmektedir. Kişisel adil dünya inancı puanı belirsizliğe tahammülsüzlük puanını yordama anlamlı bir parametredir.

Bireyler genellikle kendi, dünya ve geleceğine yönelik sorgulanamaz düşüncelere bağlı eylemlerde bulunurlar. Bu gibi bilişsel şemalar, pozitif bir dünya inancı ve algısını ya da ileriye doğru iyimserliği, anlamlı bir dünyayı ve bireyin değerli olduğu inancını kapsar (Epstein, 1990; Janoff Bulman, 1979; Weinstein, 1980). Varsayım bağlamında yer alan bu düşünceler; daha çok pozitif yanılsamaları içerir; bu sebeple Taylor (örneğin, 1989) tarafından olumlu yanılsamalar şeklinde ifade edilmiştir. Taylor ve Brown (1988), bu tip yanılsamaların zihinsel sağlık ve refah bağlamında uyumlu olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, bireylerin çoğunlukla olumlu yanılsamalarla ilişkili bilişsel şemaları kapsayacak şekilde daha sağlıklı bir zihin ve refah durumunda olduklarını ileri sürmektedir. Tomaka ve Blascovich (1994) tarafından yapılan çalışmada, adil dünya inancı yüksek olan kişilerin stresli görevlere yönelik daha pozitif bilişsel değerlendirmelere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın sonuçları bağlamında, adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişki üzerine şu çıkarım yapılabilmektedir: Kişilerin adil dünya inancının yüksek olması, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerini etkileyebilir.

Kişisel adil dünya inancının yordadığı yabancı düşmanlığı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu metinde ifade edilmek istenen, kişisel adil dünya inancının yabancı düşmanlığı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi

olduğudur. Yani, bireylerin kişisel olarak adil bir dünyaya inanmalarının, yabancılara karşı düşmanlık duygularını etkilediği ve bu etkinin istatistiksel olarak belirlendiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasında bir ilişkinin, istatistiksel analizlerle desteklendiği belirtilmektedir. Kişisel adil dünya inancı puanı yabancı düşmanlığı puanını yordama anlamlı bir parametredir.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar genellikle dış grup olarak algılanmakta ve bu algı, belirli tutumlar ve davranışlara yol açmaktadır. Fakat, bireylerin kendi benlik algılarına ve diğer insanlara karşı adil dünya inançlarına ve sosyopolitik farklılıklara karşı tutumlarına sahip olmalarının, yardım eylemlerini etkileyebileceği öne sürülmüştür. Literatürde yapılan çalışmalar, genel adil dünya inancının (Poon ve Chen, 2014) ve kişisel adil dünya inancının (Bègue vd., 2008) yardım etme davranışına güçlü bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. İlgili çalışmada ulaşılan sonuçlar ile bu çalışmanın bulguları arasında paralellik söz konusudur ve bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelik taşımaktadır.

Kişisel adil dünya inancının ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün yordadığı yabancı düşmanlığı anlamlı bulunmuştur. Bu metinde ifade edilmek istenen, kişisel adil dünya inancının ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün, yabancı düşmanlığını anlamlı bir şekilde öngördüğüdür. Yani, bireylerin hem adil bir dünyaya inanmalarının hem de belirsizlikle başa çıkma konusundaki düşük tahammüllerinin, yabancılara karşı düşmanlık duygularını etkilediği ve bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu ifade edilmektedir. Bu noktada kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün kısmi aracılık rolü olduğu görülmektedir. Bu kapsamda H3: *(Adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide, belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü vardır.)* doğrulanmıştır. Literatür incelendiğinde adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük konularını inceleyen çalışmalar literatürde mevcut olsa da adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün birlikte incelendiği bir çalışmaya literatürde rastlanılmamıştır.

Belirsizlik ve yabancı düşmanlığı kapsamında, belirsizlik unsuruna bağlı olarak devam eden günlük yaşamın en önemli problemlerinden biri endişe kaygı ve korkuların kapsamında var olan güçlü güvensizlik unsurlarının kalıcı şekilde

yer almasıdır. Belirsizlikten kaynaklı, endişe, kaygı ve korku çerçevesinde devam eden bir yaşamda sürekli ve düzenli bir durum gerçekleştirilmeye yönelik somut bazı durumlara gereksinim vardır. Bu kapsamda “tehlikeli yabancı” ifadesi hiç şüphesiz, toplumsal hayatın belirsizliğine yönelik gerçekleştirilen, süreklilik ve düzen durumu olduğundan dolayı, var olması, devam etmesi ve gerçekleştirilmesine ihtiyaç olan unsurlar olmaktadır (Şahin, 2019).

Kazancı ve Akçınar (2023) tarafından yapılan çalışmada; Covid 19 Korkusu Ölçeği, Sıkıntıya Dayanma Ölçeği ve Adil Dünya İnancı Ölçeği kullanılmıştır elde edilen verilere göre, bireylerin korku düzeyleri ile psikolojik sağlık düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu, korku düzeyinin artmasıyla psikolojik sağlık düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Benzer şekilde, kişisel adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında da negatif yönde bir ilişki olduğu belirtilmektedir. İkinci olarak, bireylerin sıkıntıya dayanma kapasiteleri ile psikolojik sağlık düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani, sıkıntıya dayanma kapasiteleri arttıkça, psikolojik sağlık düzeyleri de artmaktadır. Bu bulgu, kişisel adil dünya inancı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki negatif ilişkiyle uyumlu olduğu düşünülmüştür, çünkü daha yüksek bir kişisel adil dünya inancı, belirsizlikle daha iyi başa çıkma yeteneğine sahip olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak, genel adil dünya inancı ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki beklenenin aksine negatif yönlüdür. Bu, genel adil dünya inancının psikolojik sağlık üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu noktada, kişisel adil dünya inancının, genel adil dünya inancından farklı bir etkisi olabileceği düşünülmektedir ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmek mümkündür (Kazancı ve Akçapınar, 2023). Bir başka çalışmada Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar genellikle dış grup olarak algılanmakta ve bu algı, belirli tutumlar ve davranışlara yol açmaktadır. Fakat, bireylerin kendi benlik algılarına ve diğer insanlara karşı adil dünya inançlarına ve sosyopolitik farklılıklara karşı tutumlarına sahip olmalarının, yardım eylemlerini etkileyebileceği öne sürülmüştür. Literatürde yapılan çalışmalar, genel adil dünya inancının (Poon ve Chen, 2014) ve kişisel adil dünya inancının (Bègue vd., 2008) yardım etme davranışına güçlü bir etkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. İlgili çalışmalarda ulaşılan sonuçlar ile bu çalışmanın bulguları

arasında paralellik söz konusudur ve bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelik taşımaktadır.

C. Fark Analiz Sonuçları

1. Cinsiyet

Çalışmanın bulgularına göre, kadın katılımcıların genel adil dünya inancı puan ortalamalarının erkek katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, Uğur ve Akgün (2015) tarafından yapılan bir çalışmada kişisel/genel adil dünya inancı ile cinsiyet arasında bir farklılık bulunmadığı rapor edilmiştir. Bu durumda, bu çalışmanın bulgularıyla Uğur ve Akgün'ün çalışmasının sonuçları arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğu görülmektedir. Uğur ve Akgün tarafından yapılan çalışmaya 120 kişi katılmış olup bunların 60'ı depresyon tanısı almış, diğer 60 kişi ise herhangi bir tanı almamıştır. Bu durum, iki çalışma arasındaki farklılığın katılımcı grubunun özelliklerinden kaynaklanabileceğini düşündürmektedir.

Yancı ve Polat'ın (2019) çalışmasından elde edilen bulgulara göre, erkek katılımcılar tecavüz senaryolarında mağduru daha fazla suçlama eğilimindedir ve mağdurun daha fazla tahrik edici olduğunu iddia etmektedirler. Bu sonuçlar doğrultusunda; erkeklerin tecavüz mağdurlarına yönelik- adil dünya inanç düzeylerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu ileri sürülebilir. Bu çalışma ile Yancı ve Polat'ın çalışmasının bulguları arasındaki farklılıklar, cinsiyetin adil dünya inancı ve tutumlar üzerindeki etkisinin karmaşıklığını vurgulamaktadır. Kadınların genel olarak daha yüksek adil dünya inancına sahip olmalarına rağmen, toplumsal cinsiyet normları ve ön yargılar, kadınların mağduriyetine ilişkin algıları etkileyebilir ve erkeklerin mağdura yönelik tutumlarını olumsuz etkileyebileceği belirtilebilir.

Kılıç (2022)'nin çalışmasına göre, yetişkin kişilerin adil dünya inancı cinsiyete göre bakıldığında, erkeklerin toplam puan ortalamaları ile kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inançları kadınlara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Yine benzer alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde adil dünya inancı ve cinsiyet değişkeni ile ilgili sonuçlarının farklılaştığı tespit edilmiştir. Söz konusu bazı çalışmalarda erkeklerin adil dünya inancı

düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmışken (Calhoun vd., 1998; Riaz, 2011; Dablan,2022); Doğru (2021) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklerin kişisel adil dünyacının kadınlarınkinden daha düşük olduğu bulunmuştur. Adil dünya inancı ve cinsiyet değişkeni arasında farklılaşmanın olmadığı çalışmalar da mevcuttur. Kaya (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın sonucu buna örnek gösterilebilir.

Lerner (1971)'in çalışmasında, kadın ve erkeklerin, bir televizyonda yer alan görüntülere yönelik kurbanı değersizleştirme eyleminde buldukları ifade edilmektedir. Bu bağlamda yapılan başka bir çalışmaların bulguları, Lerner (1971)'in çalışmasını desteklemektedir. Benzer olarak, kişilerin adil dünya inançlarının yaşamlarını kolaylaştırması ve bunun zarar görmemesine olan arzuları da belirtilmiştir (Lerner ve Miller, 1978).

Sosyal hizmetler alanında çalışan erkeklerin adil dünya inançlarının, kadınların adil dünya inançlarından daha yüksek olduğu, fakat bu farkın istatistiksel bağlamda anlamlı bulunmadığı ifade edilmiştir (Kaya vd., 2020). Literatürde bazı çalışmalar, erkeklerin adil dünya inançlarının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu sonucunu göstermektedir (Lipkus vd., 1996; Furnham, 1997; Whatley, 1993). Bazı çalışmalarda da cinsiyetler arasında adil dünya inancında bir fark bulunmadığı tespit edilmektedir (Benson, 1992; Wagstaff, 1983). Türkiye'deki çalışmalarda da benzer bulgular görülmektedir (Gençtürk, 2016; Yancı Sağlam, 2019).

Yabancı düşmanlığı kapsamında da, tutum ve davranışların kişilerin cinsiyet ve medeni durumlarına bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, kadınların erkeklere göre ve bekârların evlilere göre daha fazla zenofobik tutumlara dair olumsuz davranışlar sergilediği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, yabancı düşmanlığının kişilerin sosyal ve demografik özelliklerine göre nasıl farklılaştığına yönelik önemli bir anlayış sergilemektedir (Kaldık, 2021).

Yardım etme eylemlerinin cinsiyetlere göre farklılıkları üzerine yapılan çalışmalar, herhangi bir cinsiyetin diğerine kıyasla daha fazla yardım davranışı gösterdiğine yönelik geçerli bulgular ortaya koymamıştır (Bryan ve Test, 1967; Schopler, 1967). Ancak, yapılan bir meta-analiz çalışması, tehdit edici durumlarda ve yabancılara yardımda bulunma konusunda erkeklerin daha aktif

olduğunu, ancak bakım verme gibi (çocuk ve yaşlılara bakma, sosyal ve duygusal destek verme vb.) unsurlarda kadınların daha fazla yardım ettiğini göstermiştir (Eagly ve Crowley, 1986). Daha yeni çalışmalar incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha empatik ve cömert olduğu ifade edilmektedir (Andreoni ve Vesterlund, 2001; Cox ve Deck, 2006). Bağışlarla ilgili çalışmalarda, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla bağış yaptığı ve hatta vasiyetlerinde vakıflara para bırakma olasılığının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Mesch vd., 2006; Capek, 2005). Ancak, bu araştırmalardaki cinsiyet farkları göreceli olarak fazla değildir (Kanık, 2021). Bu çalışma ve literatürdeki diğer çalışmalarda cinsiyetler arasında görülen farklılıkları, bu çalışmalar kapsamında değerlendirmek mümkündür.

2. Eğitim

Eğitim durumuna göre katılımcıların kişisel adil dünya inancı toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde eğitim durumu ön lisans ve üstü olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı puan ortalamaları eğitim durumu lise ve altı olan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek görülmüştür. Bu durum, daha yüksek eğitim düzeyinin, bireylerin kendi yaşamlarındaki adaleti algılayışlarını olumlu yönde etkileyebileceğini öne sürmektedir. Ancak, bu bulguların sınırlılıkları da göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır. Örneğin, bu çalışma sadece belirli bir örnekleme dayanmaktadır ve bu nedenle sonuçların genelleştirilmesi için daha kapsamlı bir katılımcı grubuna ihtiyaç duyulabilmektedir. İlgili bulgunun sonucu yorumladığında; bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça kişisel adil dünya inancı düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ve adil dünya inancı ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; Camuzcu (2023)'ün çalışmasının bulgularına göre, katılımcıların eğitim seviyelerine bağlı olarak kişisel adil dünya inançlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. İlkokul mezunu ile ortaokul ve lise ya da dengi okul mezunları arasında kişisel adil dünya inançları açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak, ilkokul mezunları ile üniversite mezunu ve örgün eğitim almamış katılımcılar arasında kişisel adil dünya inançlarında anlamlı bir fark gözlenmektedir. Bu fark, örgün eğitim almamış ve üniversite mezunu katılımcılar lehinedir. Bu bağlamda, ilkokul mezunlarının örgün eğitim almamış

ve üniversite mezunu bireylere kıyasla daha düşük seviyede kişisel adil dünya inancına sahip oldukları belirlenmiştir.

Kılıç (2022)'nin çalışması bağlamında, yetişkin kişilerin adil dünya inancı eğitim seviyesine göre bakıldığında, toplam puan ortalamaları ile genel adil dünya inancı arasında anlamlı farklar belirlenmiştir. Ancak kişisel adil dünya inancı ile eğitim seviyesi arasında anlamlı farklar tespit edilememiştir. Bu bağlamda, toplam puan ortalamaları ile genel adil dünya inançlarında lise mezunu olan katılımcıların puanı, üniversite mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Doğru (2021)'in çalışmasında, lise mezunu bireylerin adil dünya inancının diğer eğitim düzeyine sahip olan bireylere göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dablan (2022)'in çalışmasında; mülteci ve sığınmacılarla çalışan uzmanların adil dünya inancı ile eğitim seviyeleri arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Ancak, lisans mezunu olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı düzeylerinin, lisansüstü olan bireylere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Dalbert (2001)'in çalışmasında da eğitim düzeyi ile kişisel adil dünya inancı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmaların ulaşılmış olduğu sonuçlar ile bu çalışmanın sonuçlarının paralellik gösterdiğini belirtmek mümkündür.

3. Maddi Durum

Maddi duruma göre katılımcıların kişisel adil dünya inancı toplam puan ortalamaları arasına istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Çizelge geneli incelendiğinde geliri giderinden fazla olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı puan ortalamaları, geliri giderine denk olan katılımcılardan ve geliri giderinden az olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur.

Kaya, Kaya ve Soydan (2022) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların ekonomik geliri arttıkça adil dünya inancı düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Camuzcu (2023)'ün çalışmasında, katılımcıların aylık gelir seviyesine göre kişisel adil dünya inancı arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konulmaktadır. Çalışma kapsamındaki verilere göre aylık geliri daha çok olan ile daha az olan katılımcılar arasında bir fark

bulunmaktadır. Bu fark, geliri daha çok olan gruptaki katılımcılar lehinedir. Sonuç olarak, yüksek gelire sahip olan bireylerin, düşük ve orta gelir seviyesindekilerden daha yüksek bir kişisel adil dünya inançları olduğu söylenebilir. Literatür bağlamında ulaşılan sonuçlar bu çalışmanın bulgusunu destekler niteliktedir.

Şermet (2022)'in çalışmasında gelir düzeyi ile kişisel adil dünya inançları arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Doğru (2021)'in çalışmasında gelir düzeyi iyi olan katılımcıların genel adil dünya inancının, diğer katılımcılara göre daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Maddi durumun kişisel adil dünya inancı üzerindeki etkisi, literatürde de sıklıkla vurgulanan bir konudur. Ekonomik olarak daha güçlü olan bireylerin, genellikle daha yüksek bir adalet duygusuna sahip olduğu ve dünyanın daha adil bir yer olduğuna inandığı gözlemlenmiştir. Bu noktada, elde edilen bulgular, sosyoekonomik faktörlerin bireylerin dünya algısı ve adalet anlayışı üzerindeki etkisini göstermektedir.

4. Komşuluk ve Arkadaşlık

Yabancılarla komşuluk deneyimi olan ve olmayan katılımcıların genel adil dünya inancı toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Yabancılarla komşuluk deneyimi olan katılımcıların genel adil dünya inancı puan ortalamaları olmayan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek görülmüştür. Yani, yabancılarla daha yakın bir ilişki içinde olan bireylerin, genel olarak dünyanın daha adil bir yer olduğuna inanma eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır. Bu, belki de kişisel deneyimlerin ve etkileşimlerin, bireylerin dünya görüşlerini şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle, yabancılarla komşuluk deneyimi olan katılımcıların genel adil dünya inancı puanlarının, deneyimi olmayan katılımcılardan anlamlı derecede yüksek olması, bu etkinin belirginliğini vurgulamaktadır.

Yabancılarla arkadaşlık deneyimi olan ve olmayan katılımcıların kişisel adil dünya inancı istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Yabancılarla arkadaşlık deneyimi olan katılımcıların kişisel adil dünya inancı olmayan katılımcılardan anlamlı şekilde yüksek görülmüştür. H4: *(Yabancılarla temasa geçen kişilerin, temasa geçmeyenlere göre yabancı düşmanlığı daha azdır.)*

kapsamında literatüre baktığımızda, yabancılara yönelik negatif algılar, farklı toplumlar bağlamında ve zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Fakat çoğunlukla tüm toplumlarda, günlük yaşamda olumsuz tepkilere maruz kalan yabancılar, pek çok problemin temeli olarak kabul edilmektedir (Özipek ve Tanrıkulu, 2021). Yabancılar, farklı bir yerde yaşamak durumunda olmaları sebebiyle, dillerin ve kültürel unsurların eski yapısını koruma olanaklarına sahip değillerdir. Bununla beraber, yabancılar çoğunlukla "dışarıdan gelenler" olarak kabul edilir ve birçok olumsuzluklarla karşılaşılır (Chambers, 2014). Yerli halk tarafından "dışarıdan gelenler" ve "öteki" olarak algılanan yabancılara yönelik toplumsal seviyede gösterilen ön yargılar, belirli unsurların kapsamında bir araya gelerek korku ve düşmanlık duygularının zeminini oluşturur. Dolayısıyla, toplum için tehlikeli oldukları düşünülerek, yabancılara yaşam biçimlerine, düşünce yapılarına ve kültürel kimliklerine yönelik negatif bir tutum ve bakış açısı ortaya çıkar (Bauman, 2018).

Türkiye’de yabancılara yönelik özellikle Suriye, Afrika ülkelerinden ve Afganistan’dan göç ederek Türkiye’ye kabul edilen yabancılara yönelik; Türkiye’nin kültürel yapısının bozulacağına dair bir yaklaşım; güvenlik, sosyal ve ahlaki düzen açısından tehdit unsuru olarak görülmektedir (Ekinci, 2019; Kaypak ve Bimay, 2016; Güney ve Konak, 2016; Erdoğan, 2014).

Binder ve diğerleri (2009) yaptıkları çalışmada, temasın ön yargıyı azalttığını ve ön yargının da teması azalttığını bulmuşlardır. Benzer biçimde, Ward ve Masgoret (2008) ile Ward ve diğerleri (2009), gruplar arası temasın tehdit algısını azaltarak göçmenlere karşı negatif tutum ve davranışların en alt seviyeye indiğini göstermiştir. Ayrıca, Özkeçeci (2017) temasın artmasıyla birlikte negatif kalıp yargıların azaldığını, dış gruba yönelik negatif duygulanım ve sosyal mesafe algısının azaldığını ve olumlu hislerin arttığını ortaya koymuştur. Kırıl (2007) farklı etnik gruplarla temasın etnik ön yargıları azalttığını, Çakal ve diğerleri (2016) ise çeşitli etnik gruplar arası ilişkilerde temasın algılanan tehditler kapsamında dış gruba karşı tutumları etkilediğini saptamışlardır. Pettigrew (1997), çalışması kapsamında gruplar arası arkadaşlığın özel bir yeri bulunmaktadır. Çeşitli yöntemler kullanan pek çok çalışmada, gruplar arası ilişkide arkadaşlığın önemini değinmiş, ikincil aktarım etkisi de öne sürülmüştür. Dolayısıyla gruplar arası devam eden arkadaşlık yalnızca temas

halinde olunan dış gruba yönelik değil, bu süreçte olmayan dış gruplara karşı tutumlarda da pozitif gelişim sağlamaktadır. Çünkü arkadaşlık, kısa temas ve karşılaşmalarla birlikte uzun süreli teması gerektirir ve böyle bir unsurun temas hipotezinin tüm önemli gerekçelerinin yapılanması olanaklar arasındadır. Bunun yanı sıra, bilinçli şekilde oluşturulan süreçlerin beraberinde, rastlantısal süreçleri de gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla devam eden arkadaşlığın daha doğal bir süreci kapsamında olduğu ifade edilebilir.

Çayır ve Ayan (2012) tanımamanın neden olabileceği ayrımcılık, ötekileştirme ve kalıp yargıların giderilmesinde en önemli yol olarak pozitif temas olduğunu, temasın, hakim toplulukların güç dengesini değiştirebilecek bir yönü olduğunu vurgulamakta ve Türkiye'de son yıllarda bir araya gelmeyi reddeden birçok grubun temas halinde ve bu faktörün ayrımcılığı önleme açısından önemli bir fırsat sunduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, Aronson ve diğerleri (2012), birçok durumda temasın ön yargı ve ayrımcılığı azaltmadığını, bunun için belirli unsurların gerekliliğine işaret etmektedir. Bu koşullar arasında karşılıklı bağımlılık, ortak amaç, eşit statü, kişilerarası samimi temas, çoklu üyelerle temas ve eşitlikle ilgili sosyal normların varlığı bulunmaktadır. Bu bağlamda, toplumun farklı kesimlerinin olumlu bir temasla etkileşiminin oluşması, ortak bir hedef için bir araya getirilmesi ve bu süreçlerde benzer konumlarda yer almaları son derece önemlidir. Literatürdeki bu bulgular, bu çalışmadaki H4: *(Yabancılarla teması geçen kişilerin, teması geçmeyenlere göre yabancı düşmanlığı daha azdır.)* destekler niteliktedir.

Literatürde, temasın yabancı düşmanlığı üzerinde güçlü bir belirleyici olmadığını iddia eden çalışmalar da bulunmaktadır (Ommundsen vd., 2013; Köse vd., 2018). Bazı çalışmacılar, göçmenlerle kurulan zayıf bağların (toplumdaki göçmenlerle ilişki), pozitif tutumlar bağlamında güçlü ilişkilere (yakın ilişkiler ya da göçmen olan ailelere sahip olma) göre daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu bulgu, Granovetter'in (1973) zayıf bağların gücü teorisiyle uyumludur diyebiliriz. Granovetter, az sayıda kişiyle güçlü bir ilişki kurmak yerine, daha fazla kişiyle tanışıp daha zayıf ilişkiler kurmanın, kişiler arası ilişkiler üzerinde daha pozitif bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Aberson (2015), pozitif ve negatif temasın iki farklı değişken olarak incelendiği çalışmaları derlediği makalesinde şunları belirtmiştir; dış grup üyeleriyle tanışma ve arkadaşlık sağlanarak pozitif

temas oluşması, ön yargıda duygusal olarak azalma sağlarken bilişsel olarak (negatif kalıp yargıların kabulünde) bu şekilde bir etki oluşturmaz; bireylerin dış grup üyeleriyle negatif teması ön yargıda duygusal ve bilişsel olarak anlamlı bir artışa neden olur. Pettigrew ve Tropp (2006), temasın ve dış grup tutumlarının 1940 ile 2000 yılları arasında incelendiği 515 araştırmayı kapsayan bir meta-analiz çalışmasında, araştırmaların %94'ünde pozitif temasın gruplar arasındaki negatif tutumların azalmasına katkısı olduğunu bulmuşlardır. Bu meta-analiz çalışmasından ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de, temas deneyimlerinin dış gruplar kapsamında negatif tutumları azaltma yönelimi olduğunun, Allport'un öne sürdüğü zorunlu koşullar altında gerçekleşme bile, anlaşılmasıdır.

Politik olaylardan kaynaklı bir arada yaşamak zorunda kalan Türk ve Suriyeli gruplar, okul, mahalle, hastane, iş hayatı gibi sosyal ve ekonomik bağlamda devamlı bir etkileşim içindedir. Ancak, Suriyeli bireylerin ucuz iş gücü oluşturmaları, kira fiyatlarının artmasına sebep olmaları, kültürel farklılıklar gibi pek çok sebepten dolayı Türk vatandaşları tarafından Suriyeliler daha çok olumsuz şekilde değerlendirilmektedir. Türkiye'ye gelen Suriyeliler, ilk zamanlarda sürgündeki bir grup şeklinde kabul görülmüş ve misafir olarak ifade edilmişlerdir. Fakat günümüzde vatandaşlık süreçleri başlamış olan Suriyeli bireylerin, Türk halkı tarafından, vatandaşlık haklarını kazansalar bile Suriyelilerin Türkiye vatandaşı olmalarına karşı olduklarını yaygın bir biçimde ifade etmişlerdir (Erdoğan, 2014). Literatürde yapılan çalışmalar kapsamında, etno-dini benzerliklere rağmen, Suriyelilerle kültürel yakınlığın Türk toplumunda düşük olduğu ve önemli seviyede bir değişime sebep olabileceğini öne sürmektedir. Suriyelilerle kültürel unsurların benzememesi, Suriyeli bireylerin Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşmelerinin ciddi problemlere sebep olacağı düşüncesi, Suriyelilerin Türkiye için ekonomik açıdan bir yük gibi görülmeleri, barışı ve düzeni olumsuz etkileyecekleri endişeleri, Türkler açısından ifade edilen bazı değerlendirmeler arasındadır (Birdal, 2016; Erdoğan, 2014).

Gruplar arası temasın ön yargıları azaltılmasında önemli olduğu birçok çalışmada yer almaktadır. Ancak temasın gruplar arası ilişkilere yönelik etkisi, oluşan temasın niteliğine ve niceliğine bağlıdır. Gruplar arasında oluşan temasın niceliği çoğaldıkça, dış gruba yönelik gerçekleşen pozitif tutum ve eylemler artış göstermektedir (Brown, Eller, Leeds ve Stace, 2007). Ayrıca, dış grupla

gerçekleşen sürekli temas durumu, gruplar arasında pozitif etkileşimin oluşması için yeterli değildir; çünkü, temasın gruplar arası etkileşim bağlamındaki unsurları, temasın niteliğiyle de ilişkilidir (Paolini, Harwood ve Rubin, 2010). Pozitif temas gruplar arası etkileşimin onarılmasına olanak sağlarken; gruplar arasında oluşan negatif temas, ön yargıların artmasına sebep olmaktadır (Barlow vd., 2012). Farklı çalışmaların bulguları bağlamında gruplar arası endişenin rolü, gruplar arası arkadaşlığın değeri, grup üyeleri arasında devam eden bireysel ilişkinin önemi, grup temsilcilerinin potansiyel arabuluculuk etkisi ve temasın ayrımcılık ve kalıp yargılar kapsamındaki etkisi gibi birçok konuları ortaya koymaktadır (Dovidio vd. 2003; Hughes, 2007).

Bu sonuçlar, kapsamında bireylerin adil dünya inançlarının, zenofobik tutumlarını ve belirsizliğe karşı olan yaklaşımlarının yaşadıkları deneyimlere ve gruplar arası ilişkilere bağlı olarak, cinsiyet, eğitim seviyesi, maddi durum, yabancılarla temas faktörleri gibi sosyodemografik unsurlar bağlamında farklılaştığı söylenebilir.

VI.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, bireylerin adil dünya inançları ile yabancı düşmanlıkları arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüklerini anlamayı hedeflemiş ve toplumdaki adil dünya inancı, yabancı düşmanlığı ve bunlar arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, kişisel adil dünya inancının yabancı düşmanlığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında önemli ilişkiler olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yabancı düşmanlığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Son yıllarda, özellikle Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinde gerçekleşen, politik, ekonomik ve sosyal iç sorunlar sebebiyle diğer ülkelere yaşanan göçlerden kaynaklı yerli halkın göçmenlere, göçmenlerin de yerli halka yönelik temelini olumsuz duyguların oluşturduğu bir yanlış olan adil dünya inancı ve yabancı düşmanlığı oluşmasına sebep olabilmektedir. Bu duruma bağlı olarak oluşan belirsizlik durumlarına yönelik tahammülsüzlük baş gösterebilmektedir.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, kişisel adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasında var olan ilişkidir. Yabancı düşmanlığı kapsamında, özellikle küresel anlamda göç eden gruplar gibi, göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerde, yabancı düşmanlığına dair dezavantajlarla karşılaşılmaktadırlar. Bu durumun temelinde, kültür, dil, inanç, değer ve yaşam tarzı gibi farklılıkların gündelik yaşam pratiklerinde ortaya çıkması yatmaktadır. Bu farklılıklar, özellikle ev sahibi ülkenin yerel halkında olumsuz tutum, inanç ve davranışların oluşmasına neden olabilir.

Bu çalışmanın temel çıkış noktası, yabancı düşmanlığını etkileyen adil dünya inancı gibi yanlış içeren inançlar ile belirsizlik ve belirsizliğe karşı tahammülsüzlük arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Çalışma, bireylerin adil dünya inancı ile yabancı düşmanlığı arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolünü incelemekte ve bu bağlamda sosyal ve psikolojik sonuçları öngörmektedir. Analizler sonucunda, bireylerin genel olarak adil bir dünyaya inanma eğiliminde olmaları ve belirsizlikle başa çıkma

konusundaki tahammülsüzlüklerinin, yabancı düşmanlığıyla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemizde yaşayan yabancıların toplumla uyum içinde iletişim kurmaları son derece önemlidir. Ancak uyum sağlanamadığı durumlarda, toplumsal olarak olumsuz tutumlar, inançlar ve davranışlar yabancı düşmanlığının artmasına ve yayılmasına neden olabilmektedir. Göç etmek zorunda kalan yabancılar için Türkiye'deki statü ve sosyal belirsizlikler uyum sürecini daha da zorlaştırabilmektedir. Ülkemizde son yıllarda artan yabancı nüfus, yerli halk arasında politik, ekonomik ve sosyal belirsizliklerin arttığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, yabancılara yönelik kalıcı politik adımların atılması, mevcut statü ve sosyal belirsizliklerin azalmasına katkı sağlayabilir. Ancak dil, kültür ve sosyo-ekonomik engellerle karşılaşan yabancı gruplar, ırkçılık gibi olumsuz inançlar, tutumlar ve davranışlarla da karşılaşarak dezavantajlı bir konuma düşebilmektedir. Bu nedenle, yabancılara yönelik politika ve programların oluşturulmasında, bu zorluklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Yabancılara yönelik olumsuz durumların ve statü ile sosyal belirsizliklerin azaltılması hatta engellenmesi için yapılacak kalıcı politik çalışmaların kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği içerisinde gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Yerel halk ile yabancı gruplar arasındaki iletişimin iyileştirilmesi amacıyla yapılandırılan eğitim ve müdahale programlarının yaygınlaştırılması; kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından orta ve uzun vadede desteklenmelidir. Bu destek, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yapılan çalışmaları kapsamalıdır. Ayrıca, kitle iletişim araçlarının etkin kullanımıyla yabancılara yönelik birleştirici, bütünleştirici ve iyileştirici politik tutumların yaygınlaştırılması da önemlidir. Bu şekilde, sağlıklı ve düzenli politikaların gelişmesine katkı sağlanabilir.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, yabancılarla komşuluk ve arkadaşlık gibi sosyal ilişki bağlamlarında temasa geçen kişilerin kişisel adil dünya inançlarının, temasa geçmeyen kişilere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğudur. Bu bulgular, yabancılarla eşit derecede temasta olmanın önemine işaret etmektedir. Toplumda, bireylerin yabancılarla temasının iyileştirilmesi, devlet desteği ile desteklenen eğitim ve müdahale programlarının ilgili sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilmesi, ayrıca özel sektörde faaliyet

gösteren şirketlerin sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yabancılarla teması iyileştirici çalışmalar yapması, yabancı gruplara karşı tutum, inanç ve davranışlarda pozitif yönde gelişmeye katkı sağlayabilir. Ayrıca mevcut çalışmadaki konular kapsamında literatürdeki kısıtlıklar göz önünde bulundurularak, bu konular bağlamında çalışmalara ihtiyaç olduğunu belirtmek mümkündür.

Sonuç olarak çalışmanın bulguları kapsamında, adil dünya inancı gibi yanılı inançlar çerçevesinde oluşabilecek yabancı düşmanlığının ve belirsizlik algısının farkındalığına işaret ederek, yabancı düşmanlığını engellemeye ve aynı zamanda belirsizlikle baş etme becerilerini geliştirmeye yönelik önerilere ışık tutmaktadır.

VII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- ALLPORT, G. W. (1954). **The Nature of Prejudice**, Cambridge, MA: Perseus Books.
- BAUMAN, Z. (2018). **Sosyolojik Düşünmek**, Çev. A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 17. Basım.
- BOYD, D., BEE, H. (2015). **Lifespan Development**, Pearson Yayınevi, 6. Baskı.
- CAPEK, M. E. S. (2005). **Documenting Women's Giving: Biases, Barriers, and Benefits**, E. Clift (Ed.), **Women, Philanthropy, and Social Change: Visions For a Just Society**, (ss.2960), Tufts University Press.
- CEKİ HAZAN, J. (2016). **Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler**, S. G. Ihlamur Öner ve N. A. Şirin Öner (Der.). **Küreselleşme Çağında Göç**, (ss.183-197) İstanbul, İletişim Yayınları, 3. Baskı.
- CHAMBERS, I. (2014). **Göç, Kimlik, Kültür** Çev. İ. Türkmen ve M. Beşikçi, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2. Basım.
- ÇAYIR, K., AYAN, M. (2012). **Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık, Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar**, (ss.5-17), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı.
- DALBERT, C. (2001). **The Justice Motive As A Personal Resource: Dealing With Challenges and Critical Life Events**, New York, Springer Science and Business Media.
- ERGÜN, N. (2020). **Göçün Sosyopsikolojik Etkileri: Göçmenlere Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri**, H. Sakız ve H. Apak (Ed.), **Türkiye'de Göçmen Kapsayıcılığı: Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri**, (ss.249-273), Ankara, Pegem Akademi.

- EPSTEİN, S. (1990). **Cognitive-Experiential Self-Theory**, L.A. Pervin (Ed.), **Hand Book of Personality, Theory and Research**, (ss.165–192), New York, Guilford Press.
- FESTİNGER, L. (1957). **A Theory of Cognitive Dissonance**, Stanford University Press, 2. Baskı.
- GİDDENS, A. (2008). **Sosyoloji, Irk, Etniklik, Göç**, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- GOFFMAN E. S. (1963). **Notes on the Management of Spoiled Identity**. **Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.**
- GÖREGENLİ, M. (2013). **Nefret Söylemi ve Nefret Suçları**, M. Çınar (Ed.), **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**, (ss.57-73), İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- GÜNGÖR, F. Ş. (2018). **Zenofobi: Yabancı Düşmanlığına Felsefi Bir Yaklaşım**, Ankara, Maarif Mektepleri.
- HEİDER, F. (1958). **The Psychology of İnterpersonal Relations**, Wiley.
- İNCEOĞLU, Y. ve ÇOBAN, S. (2014). **Ötekiler ve Medya**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- JONES, J. M. (1997). **Prejudice and racism**, New York, McGraw-Hill.
- KASPERSON, R. E. (2008). **Coping With Deep Uncertainty: Challenges For Environmental Assesment and Decision-Making**, Bammer, G. Ve Smithson, M. (Ed.), **Uncertainty and Risk: Multidisciplinary Perspectives**, London, Cromwell Press.
- LAVALETTE, M., VE PENKETH. (2014). **Race, Racism and Social Work Contemporary Issues and Debates**, Policy Press.
- LERNER, M. (1980). **The Belief in a Just World: A Fundamental Delusion**, New York Plenum.
- LERNER, M. J., MİLLER, D. T. ve HOLMES, J. G. (1976). **Deserving and The Emergence of Forms of Justice**, L. Berkowitzand ve E. Walster (Ed.), **Advances in Experimental Social Psychology**, (ss.133-162), Academic Press, 9. Baskı.

- MAES, J. (1998). **Immanent Justice and Ultimate Justice. Responses To Victimizations and Belief in a Just World**, (ss.9-40), Springer Publishing.
- MARKS, J. (2008). **Race: Past, Present, and Future**, B. A. Koenig, S. S. Lee ve S. S. Richardson (Ed.), **Revisiting Race in a Genomic Age**, (ss.21-38), New Jersey, Rutgers University Press.
- ÖZİPEK, B.B. ve TANRIKULU, F. (2021). **Geçmişten Günümüze Türkiye’de Göç ve Suriyeli Sığınmacılar**, Ankara, Nobel Bilimsel Eserler, 2. Basım.
- REİCHLE, B., SCHNEİDER, A. ve MONTADA, L. (1998). **How Do Observers Of Victimization Preserve Their Belief İn A Just World Cognitively Or Actionally? Findings From A Longitudinal Study**, L. Montada, M. Lerner ve J. Melvin (Ed.), **Responses To Victimizations and Belief İn A Just World**, (ss.55-64), New York, Plenum Press.
- SANTROCK, J. W. (2012). **Yaşam Boyu Gelişim**, Çev. Galip Yüksel (Ed.), Nobel Yayınevi, 13. Basım.
- SMELSER, N.J. ve BALTES, P.B. (2001). **International Encyclopaedia of the Socialand Behavioural Sciences**, Elsevier, Oxford Science Ltd.
- SPENCER, P. (2002). **Anxiety, Palliative Practices From AZ For The Bedside Clinician**, K. K. Kim ve E. Peg (Ed.), **Oncology Nursing Society**, (ss.23-26), Pittsburgh, PA.
- TAJFEL, H. (1982). **Social Identity and Intergroup Relations**. Cambridge, Cambridge University Press.
- TAYLOR, S.E. (1989). **Positive Illusions**, New York, Basic Books.
- TÜRAY, A. (2016). **Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu** (ss.36), Ankara, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı.
- YILMAZ, F. (2008). **Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**, cilt 20, Uşak, International Strategic Research Organization.

MAKALELER

- ABERSON, C. L. (2015). Positive İntergroup Contact, Negative İntergroup Contact, and Threat As Predictors of Cognitive and Affective Dimensions of Prejudice, **Group Processes and Intergroup Relations**, cilt 18, sayı 6, ss.743–760.
- AKGÜN, S. (2019). “Adil Dünya İnancı ve Toplumsal Sonuçları”, **OPUS International Journal of Society Researches**, cilt 14, sayı 20, ss.2227-2247.
- AKTAŞ, M. (2022). “İrkçılık ve Milliyetçilik”, **Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)**, cilt 5, sayı 26, ss.1867-1883.
- ALVES, H., CORREIA, I. (2010). “Personal and General Belief in a Just World as Judgement Norms”, **International Journal of Psychology**, cilt 45, sayı 3, ss.221-231.
- ALVES, H., GANGLOFF, B., UMLAUFT, S. (2018). “The Socialvalue of Expressingpersonaland General Belief in a Justworld in Differentcontexts”, **Social Justice Research**, cilt 31, sayı 2, ss.152-181.
- ANDREONİ, J., VESTERLUND, L. (2001). “Which is The Fair Sex? Gender Differences in Altruism”, **The Quarterly Journal of Economics**, cilt 116, sayı 1, ss. 293-312.
- AVEN, T. (2010). “On How to Define, Understand and Describe Risk” **Reliability Engineering and System Safety**, sayı 95, ss.623-631.
- BARLOW, F. K., PAOLİNİ, S., PEDERSEN, A., HORNSEY, M. J., RADKE, H. R., HARWOOD, J. & SİBLEY, C. G. (2012). The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 38, sayı 12, ss.1629-1643.
- BÈGUE, L., MULLER, D. (2006). “Belief in a Just World as Moderator of Hostile Attributional Bias”, **British Journal of Social Psychology**, cilt 45, sayı 1, ss.117-126.

- BENSON D. (1992). “Why Do People Believe in a Just World: Testing Explanations”, *Sociol Spectrum*, cilt 12, sayı 73, ss.104- 38.
- BİNDER, J., ZAGEFKA, H., FUNKE, F. & BROWN, R. (2009). “Does Contact Reduce Prejudice or Does Prejudice Reduce Contact? A Longitudinal Test of The Contact Hypothesis Among Majority and Minority Groups in Three European Countries”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 96, sayı 4, ss.843-856.
- BİRCAN, N. G. (2020). “Belirsizlik ve Kriz Durumlarında Çevik Denetim Anlayışı ve Denetim Mesleği Üzerine Etkileri: Covid-19 Vakası Üzerine Bir Değerlendirme”, **Mali Çözüm Dergisi**, cilt 30, sayı161, ss.245-258.
- BORKOVEC, T. D., ROBINSON, E., PRUZINSKY, T., DEPREE, J. A. (1983). “Preliminary Exploration of Worry: Some Characteristics and Processes”, **Behaviour Research and Therapy**, cilt 21, sayı 1, ss.9-16.
- BROWN, R., ELLER, A., LEEDS, S., STACE, K. (2007). Intergroup Contact and İntergroup Attitudes: A Longitudinal Study, **European Journal of Social Psychology**, cilt 37, sayı 4, ss.692-703.
- BRYAN, J. H., TEST, M. A. (1967). “Models And Helping: Naturalistic Studies in Aiding Behavior” **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 6, sayı 4, ss.400-407.
- BUHR, K., DUGAS M. J. (2002). “The İntolerance of Uncertaintyscale: Psychometric Properties Of The English Version”, **Behaviour Researchand Therapy**, cilt 40, sayı 8, ss.931-945.
- CALHOUN, L., CANN, A., TEDESCHI, R., MCMİLLAN, J. (1998). “Traumatic Events and Generational Differences in Assumptions About a Just World”, **Journal of Social Psychology**, cilt 138, sayı 6, ss.789–791.
- CALLAN, M.J., SUTTON, R.M., DOVALE, C. (2010). “When Deserving Translates into Causing: The Effect of Cognitive Load on İmmanent

- Justice Reasoning”, **Journal of Experimental Social Psychology**, 46, ss.1097- 1100.
- CAPUTÌ P. (1994). “Factor Structure of The Just World Scale Among Australian Undergraduates”, **J Soc Psychol**, cilt 134, sayı 4, ss.475-483.
- CARLETON, R. N., (2012). “The Intolerance of Uncertainty Construct in the Context of Anxiety Disorders: Theoretical and Practical Perspectives” **Expert Rev Neurother**, cilt 12, sayı 8, ss.937-47.
- CARTWRIGHT HATTON, S., WELLS, A. (1997). “Beliefs About Worry and Intrusions: The Meta-Cognitions Questionnaire and its Correlates”, **Journal of Anxiety Disorders**, cilt 11, sayı 3, ss.279–296.
- CORREIA, I., DALBERT, C. (2008). “School Bullying: Belief in a Personal Just World of Bullies, Victims, and Defenders”, **European Psychologist**, cilt 13, sayı 4, ss.248-254.
- CORREIA, I., KAMBLE, S. V. DALBERT, C. (2009). Belief In A Justworldandwell-Being of Bullies, Victimsanddefenders: A Study With Portuguese and Indian Students, **Anxiety, Stress, Coping: An International Journal**, cilt 22, sayı 5, ss.497-508.
- COX, J. C., DECK, C. A. (2006). When Are Women More Generous Than Men? **Economic Inquiry**, cilt 44, sayı 4, ss.587-598.
- CRASKE, M. G., RAUCH, S. L., URSANO, R., PRENOVEAU, J., PINE, D. S., ZINBARG, R. E. (2009). “What is an Anxiety Disorder?”, **Depression and Anxiety**, cilt 26, ss.1066-1085.
- CRUSH, J., RAMACHANDRAN, S. (2009). Xenophobia, International Migration and Human Development, **New York, United Nations Development Programme, Human Development Reports, Research Paper**, ss.1-104.
- CRUSH, J., RAMACHANDRAN, S. (2010). “Xenophobia, International Migration And Development”, **Journal of Human Development and Capabilities**, cilt 11, sayı 2, ss.209-228.
- ÇAKAL, H., HEWSTONE , M., GÜLER , M., VE ANTHONY, H. (2016). “Predicting Support for Collective Action in The Conflict Between

- Turks and Kurds: Perceived Threats as a Mediator of Intergroup Contact and Social Identity”, **Group Processes and Intergroup Relations**, cilt 19, sayı 6, ss.732-752.
- ÇAKIR, K., ŞEN, E. (2012). “Psikolojik Doğum Sırasına Göre Adil Dünya İnancı”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 1, sayı 32, ss.57-69.
- ÇETİN, İ. (2016). “Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu”, **Sosyoloji Dergisi**, sayı 34, ss.197-222.
- DALBERT, C. (1999). “The World is More Just for Me Than Generally: About The Personal Belief in a Just Worldscales Validity”, **Social Justice Research**, cilt 12, sayı 2, ss.79-98.
- DALBERT, C., MONTADA, L., SCHMİTT, M. (1987). “Glaube an Ein gerechte Welt Als Motiv: Validierungskorrelate Zweier Skalen”, **Psychologische Beiträge**, cilt 29, sayı 4, ss.596-615.
- DALBERT, C., STOEBER J. (2006). “The Personal Belief in a Just World and Domain-Specific Beliefs About Justice At School and in The Family: A Longitudinal Study With Adolescents”, **International Journal of Behavior Development**, cilt 30, sayı 3, ss.200-7.
- DEMİRBAŞ, T. (2017). “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt 19, sayı 3, ss.2693-2701.
- DEMİREL, G. (2017). “Ötekinin Korkusu: Haber Bültenlerinde Türkiye’deki Suriyeliler”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, cilt 5, sayı 60, ss.503-514.
- DİK, T. (2010). “Atasözlerinde Adil Dünya İnancı”, **Millî Folklor**, cilt 11, sayı 88, ss.28-32.
- DOĞANAY, Ü., ÇOBAN KENEŞ, H. (2016). “Yazılı Basında Suriyelim ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası”, **Mülkiye Dergisi**, cilt 40, sayı 1, 143-184.
- DOVİDİO, J. F., GAERTNER, S. L., KAWAKAMİ, K. (2003). Intergroup Contact: The Past, Present and The Future, **Group Processes and Intergroup Relations**, cilt 6, sayı 1, ss.5-21.

- DUGAS, M. J., HEDAYATİ, M., KARAVİDAS, A., BUHR, K., FRANCİS, K., PHİLLİPS, N. A. (2005). “Intolerance of Uncertainty and Information Processing: Evidence of Biased Recall and Interpretations”, **Cogniti and Therapy and Research**, cilt 29, sayı 1, ss.57-70.
- DÜĞER, Y. (2020). “Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Yabancı Düşmanlığı ve Rusya'da Yabancı Düşmanlığının Tarihsel Kökeni”, **Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi**, cilt 5, sayı 10, ss.53-72.
- EAGLY, A. H., CROWLEY, M. (1986). “Gender and Helping Behavior: A Meta-Analytic Review Of The Social Psychological Literature”, **Psychological Bulletin**, cilt 100, sayı 3, ss.283-308.
- EKİCİ, H. (2019). “Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri,” **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 19, sayı 44, ss.695-730.
- ERDOĞAN, M., VATANDAŞ, C. (2020). “Bireysel ve Toplumsal Dışlanma Pratiği: Ön yargı ve Ayrımcılık”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi**, cilt 3, sayı 1, ss.474-485.
- ERSÖZ, F., ERSÖZ, T., KONUŞKAN, Ö. (2016). “Belirsizlikle Başa Çıkmada Etkili Olan Kriterlerin Araştırılması: Bir Üniversite Uygulaması”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, cilt 25, sayı 3, ss.215-232.
- ERTÜRK, D. (2018). “Risk Toplumu: Belirsizlik, Korku ve Güven Arayışı Arasında Özne”, **Electronic Turkish Studies**, cilt 13, sayı 10, ss.275-289.
- FURNHAM A. (1997). “Just word beliefs in twelve societies”, **The Journal of Social Psychology**, cilt 133, sayı 3, ss.317-329.
- FURNHAM, A. VE PROCTER, E. (1989). “Belief in a Just World: Review and Critique of The Individual Differences Literature”, **British Journal of Social Psychology**, cilt 28, sayı 4, 365-384.
- GÖKLER DANIŞMAN, B., BERBEROĞLU, I. (2016). “Suça Yönelen Ergenlerde, Çocukluk Döneminde Ökseleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyi ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkinin

- İncelenmesi’’, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, cilt 17, sayı 2, ss.111-119.
- GRANOVETTER, M. S. (1973). ‘‘The Strength Of Weak Ties’’, **American Journal of Sociology**, cilt 78, sayı 6, ss.1360-1380.
- GÜNEY, Ü., KONAK, N. (2016). ‘‘Bolu’da Suriyeli ve Iraklı Sığınmacılar: Milliyetçilik, Erillik ve Vatandaşlık Temelinde Öteki Algısı’’, **Alternatif Politika**, cilt 8, sayı 3, ss.506-535.
- HAFER, C. (2000). ‘‘Investment in Long-Term Goals and Commitment To Just Means Drive The Need To Believe in a Just World’’, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 26, sayı 9, ss.1059–1073.
- HJERM, M. (1998). ‘‘National İdentities, National Pride and Xenophobia: A Comparison of Four Western Countries’’, **Acta Sociologia**, cilt 41, sayı 4, ss.335-347.
- HOYT JR, C. (2012). ‘‘The Pedagogy of The Meaning of Racism: Reconciling A Discordant Discourse’’, **Social work**, cilt 57, sayı 3, ss.225-234.
- HSİN LO, H. (2008). ‘‘Belief in a Just World and Belief in İdealism as Predictors of The Distributive and Procedural Justice’’, **Web Journal of Chinese Management Review**, cilt 11, ss.1-10.
- HUGHES, J. (2007). Mediating and Moderating Effects of İnter-Group Contact: Case Studies From Bilingual/Bi-National Schools in Israel. **Journal of Ethnic and Migration Studies**, cilt 33, sayı 3, ss.419-437.
- İÇDUYGU, A. (2015). ‘‘Türkiye, Nereye Kadar Bir Göç Ülkesi?’’, **Koç Üniversitesi Görüş Dergisi**, cilt 88, Göç ve Mültecilik sayısı, ss.17-21.
- JANOFF BULMAN, R. (1979). ‘‘Characterological Versus Behavioural Self-Blame: Inquiries İnto Depression and Rape’’, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 37, sayı 10, ss.1798–1809.
- KALAV, A., CERTEL FIRAT, A. B. (2017). ‘‘Amerikan Sosyal Medyasında Göçmen Karşıtlığı ve Dijital Nefret Söylemi: Twitter Özelinde Bir İnceleme’’, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 22, sayı 15, ss.2209-2222.

- KALDIK, B. (2021). “Uluslararası Göç Bağlamında Sığınmacılara Yönelik Yabancı Düşmanlığının İncelenmesi: Türkiye’de Zenofobi Üzerine Bir Uygulama”, **Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 5, Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi: Krizler, Belirsizlikler ve Arayışlar Özel sayısı, ss.69-96.
- KARAHAN, A. S. (2021). “Adil Dünya İnancının Yakın Kişilerarası İlişkiler Açısından Ele Alınması”, **Humanistic Perspective**, cilt 3, sayı 3, ss.626-642.
- KARAKAYA, SS, (2022). “Avrupa ve Türkiye’de Suriyeli Göçmenler Üzerine Zonofobiyi Okumak”, **İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 6, Göç ve Mültecilik Özel sayısı, ss. 371- 389.
- KARDEŞ, S., BANKO, Ç., AKMAN, B. (2017). “Sosyal Medyada Suriye’li Sığınmacılara Yönelik Algı: Bir Sözlük Değerlendirmesi”, **Göç Dergisi**, cilt 4, sayı 2, ss.185-200.
- KAYA, Ş., KAYA, O., SOYDAN, M. E. (2022). “Üniversite Öğrencileri Örneğinde Toplumsal Cinsiyet Algısı ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkiler”, **Humanistic Perspective**, cilt 4, sayı 2, ss.391-407.
- KAYPAK, Ş., BİMAY, M. (2016). “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği”, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss.84-110.
- KAZANCI, D., AKÇİNAR, B. (2023). “Korkunun Psikolojik Sağlık Üzerindeki Yordayıcı Rolü: Adil Dünya İnancı ve Sıkıntıya Tolerans”, **Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi**, sayı 58, ss.201-214.
- KILINÇ, S., TORUN, F. (2011). “Adil Dünya İnancı”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, cilt 3, sayı1, ss.1-14.
- KİTAYAMA, S., CHUA, H. F., TOMPSON, S., HAN, S. (2013). “Neural Mechanisms of Dissonance: An Fmri Investigation of Choice Justification”, **Neuroimage**, cilt 69, ss.206-212.
- KÖSE, A. M., SUNATA, U., DENİZ, E. (2018). “Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Empatinin Suriyeli Sığınmacıların Tehdit Olarak Algılanması ile

İlişkileri: Çankaya ve Altındağ Örnekleriyle Bir Yapısal Eşitlik Modeli”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 18, sayı 40/2, ss.283-314.

LAMBERT, A. J., RAİCHLE, K. (2000). “The Role of Political İdeology in Mediating Judgments of Blame İn Rape Victims and Their Assailants: A Test of The Just World, Personal Responsibility, and Legitimization Hypotheses”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 26, sayı 7, ss.853-863.

LAZAREV, E., SHARMA, K. (2015). Brother Or Burden: An Experiment On Reducing Prejudice Toward Syrian Refugees in Turkey, **Political Science Research and Methods**, cilt 5, sayı 2, ss.201-219.

LERNER, M. (1965). “Evaluation of Performance as a Function of Performer’srewardAndattractiveness”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 1, ss.355–360.

LERNER, M. J. (1971) “Observer’s Evaluation of A Victim: Justice, Guilt and Veridical Perception”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 20, sayı 2, ss.127-135.

LERNER, M. (1977). “The Justice Motive: Some Hypotheses as To İts Origins and Forms”, **Journal of Personality**, cilt 45, sayı 1 ss.1-52.

LERNER, M. J. (1997). “What Does The Belief in a Just World Protect Us From: The Dread of Death Or The Fear of Understanding Suffering?”, **Psychological Inquiry**, cilt 8, sayı 1, ss. 29-32.

LERNER, M. J., MİLLER D. T. (1978). “Justworldresearch and The Attribution Process: Looking Back and Head”, **Psychological Bulletin**, cilt 85, sayı 5, ss.1030– 1051.

LİPKUSA, I. M, DALBERT, C., SİEGLER, I. C. (1996). “The İmportance of Distinguishing The Belief in a Just World For Self Versus For Others: Implications For Psychological Wellbeing”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 22, sayı 7, ss.666-677.

- LUPFER, M.B., DOAN, K., HOUSTON, D.A.: 1998 “Explaining Unfair and Fair Outcomes: The Therapeutic Value of Attributional Analysis”, **British Journal of Social Psychology**, cilt 37, ss.495-511.
- MAES, J., KALS, E. (2002). “Justice Beliefs in School: Distinguishing Ultimate and Immanent Justice”, **Social Justice Research**, cilt 15, sayı 3, ss.227-244
- MASTER, S. D., LE ROY, M. (2000). “Xenophobia and the European Union”, **Comparative Politics**, cilt 32, sayı 4, ss.419-436.
- MAZZIOTTA, A., MUMMENDEY, A., WRIGHT, S. C. (2011). Vicarious Intergroup Contact Effects: Applying Social-Cognitive Theory To Intergroup Contact Research. **Group Processes & Intergroup Relations**, cilt 14, sayı 2, ss.255-274.
- MCDONALD, D. A., JACOBS, S. (2005). Writing Xenophobia: Understanding Press Coverage of Cross-Border Migration in Southern Africa”, **Journal of Contemporary African Studies**, cilt 23, sayı 3, ss.296-325.
- MCEVOY P.M., MAHONEY A.E.J. (2012). “To Be Sure, To Be Sure: Intolerance of Uncertainty Mediates Symptoms of Various Anxiety Disorders and Depression”, **Behavior Therapy**, cilt 43, sayı 3, ss.533-545.
- MESCH, D. J., ROONEY, P. M., STEINBERG, K. S., DENTON, B. (2006). “The Effects of Race, Gender, and Marital Status On Giving and Volunteering in Indiana”, **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**, cilt 35, ss.565-587.
- MURRAY, J. D., SPADAFORÉ, J. A., MCINTOSH, W. D. (2005). “Belief in a Just World and Social Perception: Evidence For automatic Activation”, **Journal of Social Psychology**, cilt 145, sayı 1, ss.35–47.
- Nİ H, CHEN A, CHEN N. (2010). “Some Extension On Risk Matrix Approach” **Safety Science**, cilt 48, ss.1269-1278.

- OMMUNDSEN, R., VEER, K., YAKUSHKO, O., ULLEBERG, P. (2013). “Exploring The Relationships Between Fear-Related Xenophobia, Perceptions of Out-Group Entitativity, and Social Contact In Norway”, **Psychological Reports**, cilt 112, sayı 1, ss.109-124.
- OTTO, K., DALBERT, C. (2005). “Belief in a Just World and Its Function For Young Prisoners”, **Journal of Research in Personality**, cilt 39, ss.559-573.
- OTTO, K., SCHMİDT, S. (2007). “Dealing With Strain At Workplace: Compensatory Effects of Belief in a Just World”, **European Psychologist**, cilt 12, ss.272-282.
- OWEN, F. K. (2021). “Belirsizlik ve kariyer davranışları”, **Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi**, cilt 4, sayı 2, ss.36-60.
- ÖCEL, H., AYDIN, O. (2010). “Adil Dünya İnancı ve Cinsiyetin Üretim Karşıtı İş Davranışları Üzerinde Etkisi”, **Türk Psikoloji Dergisi**, cilt 25 sayı 66, ss.73-83.
- ÖZMETE, E., YILDIRIM, H., ve DURU, S. (2018). “Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, cilt 18, ss.191-209.
- PAOLİNİ, S., HARWOOD, J., RUBİN, M. (2010). Negative İntergroup Contact Makes Group Memberships Salient: Explaining Why İntergroup Conflict Endures, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 36, sayı 12, ss.1723–1738.
- PETTİGREW, T. F. (1997). Generalized İntergroup Contact Effects On Prejudice, **Personality and Social Psychology Bulletin**, cilt 23, sayı 2, ss.173-185.
- PETTİGREW, T. F. (1998). Intergroup Contact Theory, **Annual Review of Psychology**, cilt 49, sayı 1, ss.65-85.
- PETTİGREW, T. F., TROPP, L. R. (2006). A Meta-Analytic Test of İntergroup Contact

- Theory, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 90, sayı 5, ss.751-783.
- POON, K.T., CHEN, Z. (2014) “When Justice Surrenders: The Effect of Just World Beliefs on Aggression Following Ostracism”, **Journal of Experimental Social Psychology**, cilt 52, ss.101-112.
- RAIJMAN, R., SEMYONOV, M., SCHMİDT, P. (2003). “Do Foreigners Deserve Rights? Determinants of Public Views Towards Foreigners in Germany and Israel”, **European Sociological Review**, cilt 19, sayı 4, ss.379-392.
- ROSEN N.O., IVANOVA E., KNÄUPER B. (2014). “Differentiating İntolerance of Uncertainty From Three Related But Distinct Constructs”, **Anxiety, Stress and Coping**, cilt 27, sayı 1, ss.55-73.
- RUBİN, Z., PEPLAU, A. (1975). “Who Believes in a Justworld?”, **Journal of Social Issues**, cilt 31, ss.65-89.
- SARAÇOĞLU, C., BELANGER, D. (2018). “Mekân, yer ve şehir: Türkiye’de Suriyeli karıştlığının kentteki görünümleri”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, cilt 16, sayı 62, ss.46-73.
- SARI, S., DAĞ, İ. (2009). “Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği, Endişe ile İlgili Olumlu İnançlar Ölçeği ve Endişenin Sonuçları Ölçeği’nin Türkçeye Uyarlanması, Geçerliliği ve Güvenilirliği”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, cilt 10, sayı 4, ss.261-270.
- SARIÇAM, H., ERGUVAN, F.M., AKIN, A., AKÇA, M. Ş. (2014). “Belirsizliğe Tahammülsüzlük (IUS-12) Ölçeğinin Türkçe Kısa Versiyonu: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, **Rota Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 1, sayı 3, ss.148-157.
- SAYAN KARAHAN, A. (2021). “Adil Dünya İncancının Yakın Kişilerarası İlişkiler Açısından Ele Alınması”, **Hümanist Perspektif**, cilt 3, sayı 3, ss.626-642.
- SAYIN, E., CANDAN, H. (2016). “Küresel İrkçılığın Yükselişi”, **Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, cilt 4, ss.35-46.

- SCHOPLER, J. (1967). "An Investigation of Sex Differences On The Influence of Dependence", **Sociometry**, cilt 30, sayı 1, ss.50-63.
- SCHMID, K., HEWSTONE, M., KÜPPER, B., ZICK, A., TAUSCH, N. (2014). Reducing Aggressive Intergroup Action Tendencies: Effects of Intergroup Contact Via Perceived Intergroup Threat, **Aggressive Behavior**, cilt 40, sayı 3, ss.250–262.
- SOYOMBO, O. (2008). "Xenophobia in Contemporary Society ASociological Analysis", *Xenophobia: A Contemporary Issue in Psychology*", **Chapter** cilt 6, ss.87- 106.
- STANLEY BUDNER, N. Y. (1962). "Intolerance of Ambiguity As a Personality Variable", **Journal of Personality**, cilt 30, sayı 1, ss.29–50.
- SWAİN, A. (2019). "Increasing migration pressure and rising nationalism: Implications for multilateralism and SDG implementation", **Third World Quarterly**, cilt 17, sayı 5, ss.959-973.
- ŞAHİN, K. (2019). "Güvensiz Dünyada Bir Belirsizlik Faktörü Olarak Yabancı Korkusu: İstanbul'daki Kapalı Yerleşimler Üzerinden Bir Değerlendirme", **İdealkent**, cilt 10, sayı 27, ss.733-768.
- TAŞĞIN, N. Ş. (2021). Irkçılık ve Ayrımcılığın Önlenmesi: Türkiye'deki Mevcut Durum ve Sosyal Hizmet İçin Öneriler, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, cilt 32, sayı 1, ss.293-315.
- TAYLOR, S.E., BROWN, G. (1988). "Illusion and Well-Being: A Social Psychological Perspective On Mental Health", **Psychological Bulletin**, cilt 103, sayı 2, ss.193–210.
- TECHAKESARİ, P., BARLOW, F. K., HORNSEY, M. J., SUNG, B., THAI, M., CHAK, J. L. Y. (2015). An Investigation of Positive and Negative Contact As Predictors of Intergroup Attitudes in The United States, Hong Kong, and Thailand. **Journal of Cross-Cultural Psychology**, cilt 46, ss.454–468
- TOMAKA, J., BLASCOVICH, J. (1994). "Effects of Justice Beliefs On Cognitive Appraisals of and Subjective, Physiological, and Behavioral

- Responses To Potential Stress”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 67, ss.732–740.
- TÖREMEN F., ÇETİN T. (2010) “Eğitim Örgütlerinde Adalet: Kavramsal Bir Çözümleme”, **Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı14 ss.58-70
- TUNÇ, A. Ş. (2015). “Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, **Tesam Akademi Dergisi**, 2, ss.29-63.
- TURNER, R. N., CRISP, R. J., LAMBERT, E. (2007). Imagining Intergroup Contact
Can Improve Intergroup Attitudes, **Group Processes & Intergroup Relations**, cilt 10, sayı 4, ss.427-441.
- UCAR G.K., HASTA D., MALATYALI M. K. (2019). “The Mediating Role of Perceived Contro and Hopelessness in The Relation Between Personal Belief in a Just World and Life Satisfaction”, **Personality and Individual Differences**, cilt 143, ss.68-73.
- UZUN, K., KARATAŞ, Z. (2018). Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Yordayıcısı Olarak Endişe ile İlgili Sorunlar ve Olumsuz İnançlar. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, cilt 26, sayı 4, ss.1267-1276.
- UĞUR, D., AKGÜN, S. (2015). “Bireysel ve Genel Adil Dünya İnancının Depresyon ile İlişkisi”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt 6, sayı 1, ss.103-116.
- VAN VEEN, V., KRUG, M. K., SCHOOLER, J. W., CARTER, C. S. (2009). “Neural Activity Predicts Attitude Change in Cognitive Dissonance”, **Nature Neuroscience**, Cilt 12, sayı 11, ss.1469-1474.
- WAGSTAFF G. (1983). “Correlates of just world in Britain”, **J Soc Psychol**, cilt 121, ss.145-146.
- WARD, C., MASGORET, A. M. (2008). “Attitudes Toward Immigrants, Immigration, and Multiculturalism in New Zealand: A Social Psychological Analysis”, **International Migration Review**, cilt 42, sayı 1, ss.227-248.

- WARD, C., MASGORET, A. M., GEZENTSVEY, M. (2009). “Investigating Attitudes Toward International Students: Program and Policy Implications For Social Integration and International Education”, **Social Issues and Policy Review**, cilt 3, sayı 1, ss.79-102.
- WEINSTEIN, N. D. (1980). “Unrealistic Optimism About Future Life Events”, **Journal of Personality and Social Psychology**, cilt 39, sayı 5, ss.806–820.
- WHATLEY M. A. (1993). “Belief in a Just Word Scale: Unidimensional or Multidimensional?”, **J Soc Psychol**, cilt 133, ss.547-552
- WRIGHT, S. C., ARON, A., MCLAUGHLIN-VOLPE, T., ROPP, S. A. (1997). The Extended Contact Effect: Knowledge of Cross-Group Friendships and Prejudice, **Journal of Personality and Social psychology**, cilt 73, sayı 1, ss.73-90.
- YAKUSHKO, O. (2009). “Xenophobia: Understanding The Roots And Consequences of Negative Attitudes Toward Immigrants”, **The Counseling Psychologist**, cilt 37, sayı1, ss.36-66.
- YANCI, F., POLAT, A. Ö. (2019). “Tecavüze İlişkin Tutumların Tecavüz Mitleri, Adil Dünya İnancı, Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, cilt 1, sayı 18, ss. 31-50.
- YANIK, A. (2017). “Sosyal Medyada Yükselen Nefret Söyleminin Temelleri”, **Global Media Journal TR Edition**, cilt 8, sayı 15, ss.364-383.

TEZLER

- ARSLAN, Y. (2013). “Belirsizlik Yönetimi (BELYÖN) Programının Belirsizliğe Tahammülsüzlük Düzeyine Etkisi: Kadın Öğretmen Adayları Üzerine Deneysel Bir Araştırma”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi.
- BALKANOĞLU Z. (2018). “İslamofobi ve Eurofobi Ekseninde Avrupa’da Yabancı düşmanlığı ve Avrupa’da Aşırı Sağ Partilerin Milliyetçi

İletilerinin Analizi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi.

CAMUZCU, H., (2023). “Kader Algısı ve Adil Dünya İnancı İlişkisi: Zihinsel Engellilerin Bakımını Üstlenen Kişiler Üzerine Nicel Bir Araştırma”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi.

COŞGUN, E. (2010). “Suça Yönelen Ergenlerde Çocukluk Döneminde Örseleyici Yaşantılara Maruz Kalma Düzeyi ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, (Yüksek Lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

ÇARDAK, M. (2012). “Affedicilik Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Affetme Eğilimi, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Psikolojik İyi Oluş, Sürekli Kaygı ve Öfke Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi”, (Doktora tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi.

DABLAN, Ö. (2022). “Mülteci/Sığınmacılarla Çalışan Profesyonellerde Adil Dünya İnancının İkincil Travmatik Stres Üzerine Etkisi: Psikolojik Dayanıklılığın Aracı Rolü”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.

DAİ, P. (2011). “Decision Making Under Uncertainty: Scalability And Applications”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Computer Science and Engineering, University of Washington.

DEMİR, E. (2021). “Sağlık Çalışanlarında Kültürlerarası İletişim Kaygısının Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ile İlişkisi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

DOĞRU, Y. (2021). “Suriyeli Göçmenlerde Adil Dünya İnancı ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Hatay İli Örneği”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mustafa Kemal Üniversitesi.

ERDEM ÇEVİKBAŞ, P. (2018). “Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Adil Dünya İnançlarının Denetim Odağı ve Anne Baba Tutumu Açısından Gelişimsel Olarak İncelenmesi”, (Doktora tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.

- GENÇTÜRK N. (2016). “Multipl Skleroz Tanısı Olan Hastalarda Adil Dünya İnancı, Psikolojik Sağlamlık ve Yaşam Doyumu”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beykent Üniversitesi.
- KANIK, B. (2021). “Adil Dünya İnancı ve Algılanan Kontrol Eksikliğinin Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yardım Etme Davranışı Üzerindeki Etkisi”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi.
- KAYA, B. (2020). “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Kuruluşlardan Çalışanlarda İkincil Travmatik Stres ve Adil Dünya İnancının İncelenmesi”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Üniversitesi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- KILIÇ, Y. (2022). “18-65 Yaş Arası Bireylerin Suç Korkusu Düzeyleri ile Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Adil Dünya İnancı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, (Yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haliç Üniversitesi.
- KÜÇÜKER, A., (2007). “Gençlerin Siyasal ve Kültürel Tutumları Ankara Örneği”, (Yüksek lisans tezi) Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi.
- NEBİOĞLU, G. (2015). “Farklı Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelimler ile Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- ÖZKEÇECİ, H. H. (2017). “The Role of Contact and the Perception of Threat in Prejudice Towards Syrians in Turkey”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Boğaziçi Üniversitesi.
- PADIR, M.A. (2019). “Examining Xenophobia in Syrian Refugees’ Context: The Roles of Perceived Threats and Social Context”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- RİAZ, M. A. (2011). “Self-Esteem As A Predictor And Well-Being As An Outcome of Belief in Just World Among Students: Moderating Role

of Personality Types”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), National Institute of Psychology, Quid-i-Azam University.

SAYAN, P. (2017). “The European Union Policies Against Racism, Discrimination and Xenophobia and Their Implementation In Member States”, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Avrupa Birliği Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.

ŞERMET, R. E. (2022). “Üniversite Öğrencileri ve Mezunlarında Sağ Kanat Yetkeciliğinin Adil Dünya İnancı, Sosyal Hassasiyetler, Siyasi Tercih ve Sosyodemografik Özelliklerle İlişkisinin İncelenmesi”, (Yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi.

YANCI SAĞLAM F. (2019). “Tecavüze İlişkin Tutumların Tecavüz Mitleri, Adil Dünya İnancı, Cinsiyet Roller ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, (Yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli Üniversitesi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

BİRDAL, K. B. (2016). “Suriyeli Sığınmacılara Vatandaşlıktan Önce Mülteci Statüsü Verilmeli”, <https://www.haberler.com/doc-drbanu-kavakli-birdal-suriyeli-siginmacilara-8606677-haberi/> , (Erişim tarihi: 28.02.2024.)

BİNARK, M., ÇOMU, T. (2012). “Sosyal Medyanın Nefret Söylemi için Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir!”, <http://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifadeozgurlugu-degildir/>, (Erişim tarihi: 19.02.2024.)

GÜÇTÜRK, Y. (2014). “Sürgün ile Savaş Sırasında Suriyeli Mülteciler, Siyaset”, <https://www.setav.org/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/>, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ankara, (Erişim Tarihi: 23.02.2024.)

MORLEY, S. P., GOSS, M., ABDULKAREEM, Y., GURMU, T., LA PUENTE, K. (2021). “There is a Target on Us”- The Impact of Anti-Black

Racism on African Migrants at Mexico's Southern Border. Brooklyn: Black Alliance for Just Immigration. [https://imumi.org/attachments/2020/The-Impact-of-AntiBlack-Racism-on-African](https://imumi.org/attachments/2020/The-Impact-of-AntiBlack-Racism-on-African-Migrants-at-Mexico.pdf) Migrants-at-Mexico.pdf (Erişim tarihi: 18.02.2024.)

Sosyal Demokrasi Vakfı (SODEV) (2021). "Suriye Göçünün 10. Yılında Türkiye'de Suriyeli Göçmenler", <https://sodev.org.tr/sodev-suriye-gocunun-10-yilinda-turkiyede-suriyeli-gocmenler/> , (Erişim Tarihi: 10.02.2024.)

Türk Dil Kurumu (202S). Güncel Türkçe sözlük. Yabancı. (Erişim Tarihi: 23.02.2024.)

DIĞER KAYNAKLAR

ASIA-PACIFIC NGO MEETING FOR THE WORLD CONFERENCE. (2001). Declaration on Racism, discrimination, Xenophobia and Related Intolerance against Migrants and Trafficked Persons, Asia-Pacific NGO Meeting for the World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance, Teheran, Iran.

CRUSH, J., TAWODZERA, G., CHIKANDA, A., RAMACHANDRAN, S., TEVERA, D. (2017). Migrants in Countries in Crisis (MICIC) South Africa Case Study: The Double Crisis-Mass Migration From Zimbabwe And Xenophobic Violence in South Africa, Vienna, International Centre for Migration Policy Development.

ÇUHADAR GÜRKAYNAK, E. (2012). Toplumsal Temas: Ön yargı ve Ayrımcılığı Önlemek için Bir Sosyal Değişim Aracı Olarak Kullanılabilir mi? Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, 255-267.

ERDOĞAN, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.

- GÖREGENLİ, M. (2003). Şiddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler, Tutumlar ve Deneyimler, İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi Raporu, İzmir.
- GÜNGÖR, F.Ş. (2017). Zenofobi ve Ötekinin Dikeni, **1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı**, 12-17 Eylül, 2017, Priştina-Kosova.
- KIRAL, G. (2007). Sosyal Baskınlık Yönelimi ile Etnik Ön yargı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme, H. Çetinkaya, ve M. Teközel (Ed.), **I. Psikoloji Lisansüstü Öğrenci Kongresi** (ss. 18-30). İzmir, İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları.

EKLER

EK-A: Bilgilendirilmiş Onam Formu

EK-B: Demografik Bilgi Formu

EK-C: Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

EK-D: Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği

EK-E: Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği

EK-F: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

EK-G: Etik Kurul Onay Formu

EK-A Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi, Merve BAĞLAM tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Hande TASA danışmanlığında yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Adil Dünya İnancı ile bazı bireysel değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Bu amaçla, Türkiye'de yaşayan 18 yaş üzeri katılımcıların yaklaşık 15 dakika süren anket çalışmasına katılması beklenmektedir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır. Çalışma boyunca katılımcılardan herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Araştırma kapsamında toplanan veriler sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır. Soruların doğru veya yanlış yanıtı bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda güvenilir bilgiler edinebilmek için size en uygun gelen yanıtları işaretlemeniz önemlidir. Soruları yanıtlarken herhangi bir aşamada kendinizi rahatsız hissederseniz, çalışmayı istediğiniz zaman sonlandırabilirsiniz. Araştırma ile ilgili herhangi bir soru yöneltmek ya da sonuçlara ilişkin bilgi almak için e-posta adresinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Merve BAĞLAM

Katılımcının Beyanı:

İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda Merve BAĞLAM tarafından yürütülen bu çalışma hakkında verilen bilgileri okumuş olmuştum. Verilen bilgileri bütün ayrıntıları ile anlamış bulunmaktayım.

Bu şartlarda bahsedilen araştırmaya kendi hür irademle katılmayı kabul etmekteyim.

Tarih:

İmza:

EK-B: Demografik Bilgi Formu

Aşağıda çalışma için gerekli olan demografik bilgileri elde etmek için hazırlanmış sorular bulunmaktadır. Lütfen her bir soru için size uygun cevabı işaretleyiniz/yazınız.

1. İkamet ettiğiniz il

.....

2. Cinsiyetiniz

Kadın

Erkek

Diğer

3. Yaşınız

.....

4. Eğitim Durumunuz (Lütfen en son başarıyla tamamladığınız dereceyi seçiniz.)

İlkokul

Ortaokul

Lise

Önlisans

Lisans

Lisansüstü

5. Çalışma Durumunuz

Tam zamanlı bir işte çalışıyorum

Yarı zamanlı bir işte çalışıyorum

İş arıyorum

Emekliyim

6. Aylık gelir/gider durumu

- Gelirim giderimden az
- Gelirim giderime denk
- Gelirim giderimden fazla

7. En uzun süre yaşadığınız yer

- Köy (nüfusu 2.000'den az olan yerleşim birimi)
- İlçe (nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimi)
- Şehir (nüfusu 10.000-100.000 arası olan yerleşim birimi)
- Büyükşehir (nüfusu 100.000'den fazla olan yerleşim birimi)

8. Daha önce yurtdışına çıkma deneyiminiz oldu mu?

- Evet
- Hayır

9. Bir önceki soruya cevabınız evet ise yurtdışında ne kadar süre kaldınız?

- 6 aydan az
- 6 ay 1 yıl arası
- 1-3 yıl arası
- 3-5 yıl arası
- 5 yıldan fazla

10. Yabancılarla (sizden farklı milletten olan kişilerle) profesyonel veya gönüllü olarak çalışma deneyiminiz oldu mu?

- Evet
- Hayır

11. Yabancılarla (sizden farklı milletten olan kişilerle) komşuluk deneyiminiz oldu mu?

- Evet
- Hayır

12. Yabancı (sizden farklı milletten olan) arkadaşınız oldu mu?

Evet

Hayır

13. Yabancı (sizden farklı milletten olan) biri ile romantik ilişkiniz oldu mu?

Evet

Hayır

EK-C: Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyup, bu cümlede yazanlarla ilgili size **en uygun** olan seçeneği işaretleyiniz. Her cümleden sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir cümleyi boş bırakmayınız.

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
	Lütfen aşağıda verilen maddeler için 1 “hiç katılmıyorum” ve 5 “tamamen katılıyorum” olmak üzere size en yakın gelen kutucuğu işaretleyiniz.					
1	Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.					
2	İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.					
3	Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.					
4	Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum					
5	Hayatın her alanındaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik					
	hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna olduğuna inanıyorum.					
	İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.					

EK-D: Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyup, bu cümlede yazanlarla ilgili size **en uygun** olan seçeneği işaretleyiniz. Her cümleden sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir cümleyi boş bırakmayınız.

Lütfen aşağıda verilen maddeler için 1 “hiç katılmıyorum” ve 5 “tamamen katılıyorum” olmak üzere size en yakın gelen kutucuğu işaretleyiniz.		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Eninde sonunda başıma gelen her şeyi hak ettiğime inanıyorum.					
2	Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.					
3	Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.					
4	Genel olarak baktığımda yaşadığım olaylar adildir.					
5	Hayatımdaki adaletsizlikler istisnai durumlardır.					
6	Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.					
7	Benimle ilgili verilen önemli kararların çoğunlukla adil olduğunu düşünüyorum.					

EK-E: Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeği

	1 Katılıyorum	2. Az Katılmıyorum	3. Orta Düzeyde Katılıyorum	4. Çok Katılıyorum	5. Tamamen Katılıyorum
Bu ülkedeki göç/göçmenlik kontrolden çıkmaktadır					
Sınırlar, göçmenlerin bu ülkeye girmesini önlemek için daha güvenli hâle getirilmelidir					
Göçmenler suçlarda artışa neden olmaktadır					
Göçmenler burada yaşayan insanların işlerini almaktadırlar.					
Göçmenlerle etkileşim kurmak beni tedirgin eder					
Göçmenlerin olağandışı hastalıklar yayabileceğinden Endişe ederim.					
Savaş ya da siyasi gerginlik durumunda göçmenlerin ülkelerine sadık kalacaklarından korkarım					
Göçmenlerin kriz zamanlarında ülkemizi destekleyeceğine inanırım					
Gittikçe artan göçlerle, hayatımın kötüleşeceğinden korkarım					
Göçmenlerin bu ülkeye öncelikle ilgi göstereceklerinden şüphe ederim					
Göç arttıkça kendi kültürümüzün kaybolacağından korkarım.					

EK-F: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

Lütfen aşağıdaki maddelerin karşısında bulunan ve maddelere ne kadar katıldığınızı gösteren sayılardan size en uygun olanını işaretleyiniz. (1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana çok az uygun, (3) Bana biraz uygun, (4) Bana çok uygun ve (5) Bana tamamen uygun anlamına gelmektedir.					
1. Beklenmedik olaylar canımı çok sıkar.	1	2	3	4	5
2. Bir durumda ihtiyacım olan tüm bilgilere sahip değilsem sınırlarım bozulur.	1	2	3	4	5
3. İnsan beklenmedik olaylardan (sürprizlerden) kaçınmak için daima ileriye bakmalıdır.	1	2	3	4	5
4. En iyi planlamayı yapsam bile beklenmedik küçük bir olay her şeyi mahvedebilir.	1	2	3	4	5
5. Geleceğin bana neler getireceğini her zaman bilmek isterim.	1	2	3	4	5
6. Bir duruma hazırlıksız yakalanmaya katlanamam.	1	2	3	4	5
7. Her şeyi önceden ayrıntılı bir şekilde organize edebilmeliyim.	1	2	3	4	5
8. Belirsizlik beni hayatı dolu dolu yaşamaktan alıkoyar.					
9. Harekete geçme zamanı geldiğinde, belirsizlik elimi kolumu bağlar.	1	2	3	4	5
10. Belirsizlik yaşadığımda pekiyi çalışmam.					
11. En küçük bir şüphe bile hareket etmemi engeller.	1	2	3	4	5
12. Tüm belirsiz durumlardan uzak durmak zorundayım.	1	2	3	4	5

EK-G: Etik Kurul Onay Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 13.03.2023-80897

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-80897
Konu : Etik Onayı Hk.

13.03.2023

Sayın Merve BAĞLAM

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 02.03.2023 tarihli ve 2023/02 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Sencer GİRGİN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSM4CJAL72 Pin Kodu : 48642

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-ebys?>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yazisleri@iau.hs03.kep.tr

Bilgi için : Tuğba SÜNNETCİ

Unvanı : Yazı İşleri Uzmanı

Tel No : 31002

ÖZGEÇMİŞ

Ad - Soyad: Merve BAĞLAM

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans: 2018, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans: 2024, İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Fakültesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Programı

KONGRE BİLDİRİSİ

Bağlam, M. ve TASA, H. (2024). “Adil Dünya İnancı, Yabancı Düşmanlığı ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, 3. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimleri Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi, ss. 289.